

Erich Kästner

LETEĆI RAZRED

Naslov originala:
Das fliegende Klassenzimmer

Sa njemačkog:
Sanja Jovanović i Vanda Ivanišević

PRVI DIO PREDGOVORA

SADRŽAJ: RASPRAVA IZMEĐU GOSPODE KÄSTNER I NJEZINOGA SINA; POGLED NA ZUGSPITZE; LEPTIR IMENOM GOTTFRIED; JEDNA ŠARENA CRNO-BIJELA MAČKA; MALO VJEČNOG SNIJEGA; UGODAN VEČERNJI POČINAK I OPRAVDANO UPOZORENJE DA OD TELADI KATKAD POSTANU VOLOVI.

Ovaj put bit će to prava božićna priča. Zapravo sam je htio napisati još prije dvije godine; a onda, sasvim sigurno, prošle godine. No, kako to već biva, uvijek bi se nešto ispriječilo. Dok moja majka nije nedavno rekla:

– Ako je ne napišeš ove godine, nećeš dobiti ništa za Božić!

Time je bilo sve odlučeno. Zgrabio sam brzo svoj kovčeg, strpao u njega teniski reket, kupaće gaćice, zelenu olovku i strahovito mnogo pisaćeg papira, a kad smo majka i ja, oznojeni i iznemogli od umora, već stajali u predvorju željezničkog kolodvora, upitah se: – A kamo sad? – Naime, posve je shvatljivo da je usred najvećih ljetnih vrućina jako teško napisati božićnu priču. Ne možete ipak samo tako sjesti i početi pisati: "Bilo je užasno hladno, padao je gust snijeg i gospodinu doktoru Eisenmayeru (Ajzenmajer) smrzle su se obje ušne resice kad je provirio kroz prozor" – hoću reći, tako nešto ne možete ipak ni uz najbolju volju napisati u kolovozu, dok poput pečenke koja se lagano pirja ležite u kadi i čekate da vas pogodi toplotni udar! Ili ipak možete?

Žene su praktične. Moja majka znala je što treba učiniti. Prišla je blagajni, ljubazno kimnula glavom službeniku koji prodaje karte i upitala:

– Oprostite, gdje u kolovozu ima snijega?

– Na Sjevernom polu – već je htio odgovoriti čovjek, ali onda je

prepoznao svoju majku, progutao svoju drsku primjedbu i ljubazno rekao:

– Na Zugspitzu (Cugšpice), gospođo Kästner (Kestner).

I tako sam smjesta morao kupiti kartu za Gornju Bavarsku. Moja majka je još rekla:

– Nemoj mi se vraćati kući bez božićne priče! Ako bude prevruće, ti samo pogledaj lijepi hladan snijeg na Zugspitzu! Jesi li razumio? – I onda je vlak krenuo.

– Ne zaboravi poslati kući rublje – doviknula je za mnom majka.

– A ti zalijevaj cvijeće! – derao sam se ja, da je malo naljutim. Onda smo mahali maramicama, sve dok nismo jedno drugome nestali iz vida.

I tako sad već četrnaest dana boravim u podnožju Zugspitza, pokraj velikog tamnozelenog jezera, i ako upravo ne plivam, ne gimnasticiram, ne igram tenis ili me stari Karl ne vozi u čamcu na vesla, onda sjedim usred velike livade na maloj drvenoj klupi, za stolom koji se prilično klima i na njemu, evo, pišem svoju božićnu priču.

Oko mene cvate cvijeće u svim bojama. Treslice se pune poštovanja klanjaju pred vjetrom. Leptiri lete od cvijeta do cvijeta. Jedan od njih, veliki paunovac, čak me katkad posjećuje. Nazvao sam ga Gottfried (Gotfrid) i dobro se slažemo. Ne prođe gotovo nijedan dan a da ne doleprša i povjerljivo se spusti na moj pisaći papir.

– Kako si, Gottfriede? – pitam ga tad. – Je li ti život još vedar? – On odgovara laganim podizanjem i spuštanjem svojih krila i zadovoljno odlijeće dalje.

Prijeko, na rubu tamne jelove šume, naslagana je velika hrpa drva za ogrjev. Na njoj čuči šarena crno-bijela mačka i bulji ovamo prema meni. Ozbiljno mislim da je začarana i da bi, kad bi htjela, mogla progovoriti. Samo ona neće. Svaki put kad zapalim cigaretu ona se nakostriješi.

Popodne se nekamo izgubi, jer joj je tad prevruće. I meni je vruće, ali ja ipak ostajem. Iako sjediti tako, kuhati se od vrućine i pritom opisivati recimo grudanje, to baš i nije sitnica.

Onda se nagnem unatrag, naslonim se na svoju drvenu klupu, pogledam gore prema Zugspitzu, u čijim golemim stjenovitim provalijama blješti hladan vječni snijeg – i opet mogu nastaviti pisati. Ponekih se dana, doduše, na onoj strani jezera odakle obično dolazi nevrijeme, podignu oblaci, plove polako nebom prema Zugspitzu i gomilaju se pred njim, dok ga posve ne zaklone.

Tad je, dakako, gotovo s opisivanjem grudanja i drugih zimskih radosti. No, to i nije važno. Za takvih dana jednostavno opisujem prizore koji se odigravaju u sobi. Morate znati pomoći sami sebi!

Navečer po mene redovito dolazi Eduard. Eduard je ljupko smeđe tele sa sićušnim rogovima. Čujete ga već izdaleka, jer mu je oko vrata

obješeno zvonce. Najprije zvuk zvonca dopire iz daljine, jer tele pase gore na jednoj planinskoj livadi. Onda se zvonjava čuje sve bliže i bliže. I napokon možete vidjeti Eduarda. Pojavljuje se između velikih tamnozelenih jela, noseći u njušci nekoliko žutih margareta, kao da ih je ubrao baš za mene, i polako ide preko livade prema mojoj klupi.

– No, Eduarde, zar je već vrijeme za počinak? – pitam ga. On me začuđeno gleda svojim velikim očima i klima glavom, dok mu zvonce oko vrata veselo zvonu. Onda još malo pase, jer ovdje ima prekrasnih kopitnjaka i šumarica. A ja dotle napišem još nekoliko redaka. Visoko gore iznad nas kruži orao, dižući se u nebo.

Najzad odlažem svoju zelenu olovku i pogladim Eduarda po toplom, glatkom krznu. A on me lagano gurka malim rogovima, da ustanem. Onda se, idući polako preko lijepe šarene livade, zajedno vraćamo kući.

Pred hotelom se opraštamo, jer Eduard ne stanuje u hotelu, nego iza ugla, kod jednog seljaka.

Nedavno sam razgovarao s tim seljakom. I on mi je rekao da će Eduard jednoga dana sigurno postati veliki vol.

DRUGI DIO PREDGOVORA

SADRŽAJ: GUBITAK JEDNE ZELENE OLOVKE; PRIMJEDBA O VELIČINI DJEČJIH SUZA; PREKOOCEANSKO PUTOVANJE MALOG JONATHANA TROTZA; ZAŠTO NJEGOVI DJED I BAKA NISU DOŠLI PO NJEGA; HVALOSPJEV LJUDSKOJ NEOSJETLJIVOSTI I HITAN ZAHTJEV DA SE UJEDINE HRABROST I MUDROST.

Napravo sam sinoć, dok sam poslije večere besposleno sjedio u hotelskoj gostinskoj sobi, htio odmah nastaviti pisati. Večernje rumenilo Alpa već se bilo ugasio. Zugspitze i izbrazdane litice tonuli su u sjenu noći što se polako spuštala. A na drugoj obali jezera puni je mjesec smješkajući se gledao iznad crne šume.

Tad primijetih da sam izgubio svoju zelenu olovku. Sigurno mi je ispala iz džepa dok sam se vraćao kući. A možda je i Eduard, ono ljupko tele, pomislio za nju da je vlat trave i progutao je. Kako god bilo, sad sam besposleno sjedio u gostinskoj sobi hotela i nisam mogao pisati. Jer u cijelom hotelu, iako je bio vrlo otmjen, nije bilo nijedne zelene olovke koju bih mogao posuditi. Smiješno, zar ne?

Naposlije sam uzeo jednu dječju knjigu, koju mi je poslao njezin autor, i počeo je čitati. No uskoro sam je opet odložio. Užasno me naljutila. Reći ću vam i zašto. Taj gospodin pisac htio je djecu koja čitaju njegovu knjigu uvjeriti da su neprestano vesela i da od puste sreće ne

znaju što bi! Neiskreni gospodin pisao je tako kao da je djetinjstvo sam med i mlijeko.

Kako odrastao čovjek može tako potpuno zaboraviti svoju mladost da se jednoga dana više uopće ne sjeća kako tužna i nesretna mogu katkad biti djeca? (Molim vas ovom prilikom od sveg srca: nemojte nikad zaboraviti svoje djetinjstvo! Obećajete li mi to? Časna riječ?)

Svejedno je, naime, plače li netko zbog razbijene lutke ili zato što je, jednom poslije u životu, izgubio prijatelja. U životu nikad nije važno zbog čega je netko tužan, već samo koliko je tužan. Dječje suze nisu, zaboga, manje, a često su i mnogo teže nego suze odraslih. Da ne bude nesporazuma, gospodo! Ne želimo se nepotrebno raznježivati. Ja samo mislim da čovjek mora biti pošten, do kraja pošten, čak i kad to boli.

U božićnoj priči, koju ću vam početi pripovijedati od sljedećeg poglavlja, pojavljuje se dječak koji se zove Jonathan Trotz (Džonatan Troc), a kojega drugi zovu Johnny (Džoni). Taj mali učenik petoga razreda nije glavni lik knjige, ali joj pripada njegova životna priča. Rođen je u New Yorku (Njujork). Otac mu je bio Nijemac a majka Amerikanka. Njih dvoje živjeli su zajedno kao pas i mačka. Naposljetku je majka pobjegla. A kad su Johnnyju bile četiri godine, odveo ga je otac u njujoršku luku, do parobroda koji je plovio za Njemačku. Kupio je dječaku brodsku kartu, stavio mu novčanicu od deset dolara u smeđi mali novčanik, a oko vrata objesio kartonsku pločicu na kojoj je bilo napisano Johnnyjevo ime. Onda su otišli do kapetana i otac je rekao:

– Povedite, molim vas, dječaka sa sobom u Njemačku! Djed i baka doći će po njega u Hamburgu!

– U redu, gospodine – odgovorio je kapetan. Prije nego što je to izgovorio, Johnnyjev otac je već nestao.

Tako je, dakle, dječak putovao sam preko oceana. Putnici su bili veoma ljubazni prema njemu, poklanjali su mu čokoladu, čitali što piše na njegovoj kartonskoj pločici i govorili:

– Oh, kakvu ti sreću imaš da već kao malo dijete možeš putovati preko velikoga mora!

Nakon tjedan dana putovanja stigli su u Hamburg. Kapetan je na pokretnim brodskim stubama čekao Johnnyjevog djeda i baku. Silazeći s broda, svi su putnici još jedanput pogladili dječaka po obrazima. Jedan profesor latinskoga rekao je ganuto: – Neka ti je sa srećom, dječaće! – A mornari koji su se iskrcavali na kopno dovikivali su mu: – Samo hrabro, Johnny! – Onda su se na palubu popeli ljudi koji su trebali prebojiti parobrod, da za sljedeće putovanje u Ameriku opet zablista.

Kapetan je stajao na obali, držao dječaka za ruku, s vremena na vrijeme pogledavao na svoj ručni sat i čekao. No Johnnyjev djed i baka nisu došli. A nisu ni mogli doći. Oni su naime već odavno bili mrtvi! Otac se jednostavno htio riješiti dječaka i poslao ga u Njemačku, ne

razbijajući sebi glavu pitanjem što će dalje biti s njim.

Tada Johnny još nije shvaćao što su mu učinili. No porastao je i tad je mnogo noći proveo ležeći budan i plačući. I tu bol, koju su mu nanijeli kad su mu bile četiri godine, neće moći preboljeti cijeli život, iako je, vjerujte, hrabar dječak.

Sve se ipak dobro svršilo. Kapetan je imao udanu sestru; odveo je dječaka k njoj, posjećivao ga kad je bio u Njemačkoj, a kad je Johnny navršio deset godina smjestio ga je u internat Gimnazije Johanna Sigismunda (Johan Zigismund) u Kirchbergu (Kirhberg). (U ovom internatu se i odigrava naša božićna priča.)

Katkad još za vrijeme školskih praznika Jonathan Trotz odlazi kapetanovoj sestri. Ti ljudi su zaista vrlo dobri prema njemu. No najčešće tijekom praznika ostaje u školi. Mnogo čita. I potajno piše priče.

Možda će jednoga dana postati pisac. To se još ne zna. Pola dana provodi u velikom školskom parku i razgovara sa sjenicama. One mu slijeću na ruku i upitno ga gledaju svojim malim očima dok im on govori. Katkad im pokazuje mali smeđi dječji novčanik i novčanicu od deset dolara koju čuva.

Ispričao sam vam Johnnyjevu životnu priču samo zato što neiskreni gospodin čiju sam dječju knjigu sinoć počeo čitati u gostinskoj sobi hotela tvrdi da su djeca uvijek vesela i da od čiste miline ne znaju gdje im je glava. Taj čovjek nema pojma!

Ozbiljnost života doista ne počinje tek sa zarađivanjem novca. Niti time započinje, niti time završava. Ja te poznate stvari ne ističem zato da biste vi sebi nešto umišljali, sačuvaj Bože! Ne ističem ih ni zato da bih vas zaplašio. Ne, ne. Budite sretni koliko god možete! I budite tako veseli da vas od smijeha zaboli trbuščić!

Samo, nemojte se ničim zavaravati i ne dopustite da vas zavaravaju. Naučite nesreći čvrsto pogledati u oči. Nemojte se uplašiti ako nešto krene naopako. Ne klonite ako vas zadesi nesreća. Budite hrabri! Morate naučiti biti čvrsti!

Morate znati ostati na nogama, kako to kažu boksači. Morate naučiti primati i podnositi udarce. Inače ćete pri prvom udarcu koji vam zada život biti ošamućeni. Jer život ima vraški tešku ruku, gospodo! Ako ste nespremni dočekali takav udarac, onda je dovoljno još samo da u sobi zakašlje muha pa da se nađete ispruženi na podu koliko ste dugi i široki.

Dakle, budite hrabri, budite izdržljivi! Jeste li razumjeli? Tko to prvi shvati, taj je već dobio pola bitke. Jer on će unatoč primljenim udarcima sačuvati dovoljno prisutnosti duha da upotrijebi dvije najvažnije ljudske osobine: hrabrost i mudrost. I zapamtite zauvijek ovo što ću vam reći: hrabrost bez mudrosti je budalaština, a mudrost bez hrabrosti je obično blebetanje! Svjetska povijest poznaje mnoga razdoblja u kojima su glupi ljudi bili hrabri ili su pametni ljudi bili kukavice. To nije bilo ono pravo.

Tek kad se hrabri opamete a mudri ohrabre, moći će se osjetiti ono što su ljudi već često pogrešno smatrali postignutim: napredak čovječanstva.

Inače, dok zapisujem ove gotovo filozofske misli, sjedim opet na svojoj drvenoj klupi, za rasklimanim stolom, usred velike šarene livade. Odmah ujutro kupio sam u dućanu s kolonijalnom robom zelenu olovku. A sad je već opet kasno popodne. Na Zugspitzu bliješti novi snijeg. S druge strane livade, na hrpi drva, čuči šarena crno-bijela mačka i netremice bulji ovamo. Sigurno je začarana! S brda se čuje zvonce što ga moj prijatelj Eduard nosi obješeno oko vrata. Uskoro će doći po mene i gurkat će me svojim malim rogovima. Gottfried, paunovac, danas se nije pojavljivao. Nadam se da mu se ništa nije dogodilo.

A sutra napokon počinjem s božićnom pričom. U njoj će biti riječi i o hrabrima i o plašljivcima, o mudrima i o glupanima. U internatu ima svakakve djece.

Sad se sjetih: znate li svi što je internat? Internat je jedna vrsta škole u kojoj se i stanuje. Moglo bi se također reći: đačka vojarna. U njoj stanuju dječaci. Jedu u velikoj blagovaonici, za dugačkim stolovima koje moraju sami prostrti. Spavaju u velikim spavaonama; rano ujutro dolazi domar i povuče za zvono, koje zvonu užasno bučno. A nekolicina učenika viših razreda nadziru red u spavaonicama. Oni oštro poput lovačkih pasa paze da ostali munjevito skoče iz kreveta. Neki dječaci nikad ne nauče uredno namjestiti krevet i zbog toga subotom i nedjeljom, dok ostali imaju izlaz, moraju ostati u sobama i za kaznu pisati zadaće. (Mada tako, jasno se, neće naučiti kako se namješta krevet.)

Roditelji učenika žive u udaljenim gradovima ili na selu, gdje nema škola. Djeca odlaze kući samo za praznike. Neki bi dječaci, kad prođu praznici, najradije ostali kod kuće. Drugi bi opet rado ostali u školi čak i za vrijeme praznika, samo kad bi im to roditelji dopustili.

Osim toga ima i takozvanih eksternista. To su učenici iz grada u kojem je i gimnazija i oni ne stanuju u školi nego kod kuće.

Evo, upravo iz tamnozeleno-šarene šume pomalja Eduard, to divno tele. Sad se trgnuo i polako kaska preko livade, prema meni i mojoj drvenoj klupi. Dolazi po mene. Moram prekinuti rad.

Sad stoji pokraj mene i prijateljski me promatra. Oprostite što prekidam! Sutra ću rano ustati i napokon početi pričati božićnu priču. Jučer mi je pisala majka, raspituje dokle sam stigao s pričom.

PRVO POGLAVLJE

SADRŽAJ: PENJANJE PO PROČELJU; NEKOLIKO MLADIĆA KOJI UČE PLESATI; NAJBOLJI UČENIK U RAZREDU KOJI SE ZNA UŽASNO RAZBJESNJETI; VELIKA BIJELA UMJETNA

BRADA; IZVJEŠĆE O PUSTOLOVINAMA "LETEĆEG RAZREDA"; KAZALIŠNA PROBA SA STIHOVIMA I NEOČEKIVANI PREKID.

Dvije stotine stolica se pomaklo. Dvije stotine gimnazijalaca bučno je ustalo od stola i nagnulo prema velikim vratima blagovaonice. Ručak u internatu u Kirchbergu bio je završen.

– Do vraga! – reče učenik petog razreda Matthias Selbmann (Matijas Zelbman) svom susjedu za stolom. – Kako sam gladan! Hitno mi treba dvadeset pfeniga za vrećicu okrajaka od kolača. Imaš li love?

Uli von Simmern (Uli fon Zimern), mali plavokosi dječak, izvuče novčanik iz džepa, pruži svojem vječno gladnom prijatelju dva groša i prošapta:

– Evo, Mac! Ali nemoj da te uhvate. Lijepi Teodor stražari u vrtu. Ako te on vidi da si istrčao kroz vrata, propao si.

– Ne gnjavi me s tim svojim glupim maturantima, ti plašljiva trsko – reče Matthias dostojanstveno i strpa novac u džep.

– I ne zaboravi doći u gimnastičku dvoranu! Imat ćemo opet probu.

– Vrijedi ! – reče Mac, klimnu glavom i odjuri da što prije kupi okrajke kolača kod pekara Scherfa (Šerf) u Sjevernoj ulici.

Vani je sniježilo. Božić se osjećao u zraku. Mogli ste ga već doslovce namirisati... Većina učenika istrčala je u park. Grudali su se ili su, kad bi stazom u parku naišao netko zadubljen u misli, svom snagom tresli stabla tako da je snijeg padao s grana.

Smijeh iz stotinu grla orio se parkom. Nekoliko učenika viših razreda, pušeci cigarete i visoko podignutih ovratnika, dostojanstveno su koračali gore prema Olimpu. (Olimp, tako su već desetljećima zvali udaljeni, tajanstveni brežuljak na koji su smjeli stupiti samo učenici najviših razreda i na kojem su se, prema jednoj neprovjerenoj priči, nalazili stari germanski žrtveni kamenovi, uz koje su se, svake godine pred Uskrs, održavali sablasni obredi prijema novih članova zajednice. Brrr!)

Drugi učenici ostali su u školskoj zgradi, otišli u sobe, da uče, da napišu pisma, da malo odspavaju poslije ručka ili da nešto rade. Iz soba s glasovirom razlijevala se glasna glazba.

Na gimnastičkom vježbalištu, koje je prije tjedan dana domar pretvorio u klizalište, dječaci su se klizali. Onda je odjednom izbila užasna tučnjava. Momčad hokejaša na ledu htjela je održati trening. No klizači se nisu htjeli maknuti s klizališta. Nekoliko učenika prvog i drugog razreda morali su, naoružani lopatama i metlama, čistiti led, smrzavali su im se prsti i pravili su bijesne grimase.

Pred školskom zgradom skupila se uzbuđena gomila djece i svi su gledali prema gore. Na trećem je katu, naime, na uskom prozorskom vijencu pročelja, jedva održavao ravnotežu učenik sedmog razreda

Gäbler (Gebler), idući iz jedne sobe u drugu. Zalijepio se za zid poput muhe i polako se, korak po korak, pomicao postrance.

Dječacima koji su ga gledali zastao je dah.

Napokon je Gäbler stigao do cilja i jednim se skokom vinuo u sobu kroz širom otvoren prozor!

– Bravo! – povikaše gledatelji i oduševljeno zapljeskaše.

– Što se to dogodilo? – upita jedan maturant koji je naišao nešto kasnije.

– Oh, ništa naročito – odgovori Sebastian Frank. – Samo smo zamolili Šojku da malo proviri kroz prozor. Harry nije htio vjerovati da Šojka škilji.

Ostali se nasmijaše.

– Misliš li ti to mene vozati? – upita maturant.

– Oh ne – odvrati Sebastian skromno. – Zar vas tako velikog i teškog? – Pa mogla bi mi otpasti ruka.

Maturant zaključio da će biti bolje da ode i udalji se hitrini korakom.

U tom trenutku dotrči Uli.

– Sebastiane, moraš doći na probu!

– Kad kralj kaže, sluga mora potrčati – odrecitira Sebastian i polako krene za njim.

Pred gimnastičkom dvoranom stajala su već trojica dječaka. Johnny Trotz, autor božićnog igrokaza s uzbudljivim naslovom "Leteći razred", Martin Thaler (Taler), najbolji učenik u razredu i slikar kulisa u jednoj osobi, i Matthias Selbmann, koji je uvijek bio gladan, osobito nakon jela, i koji je poslije htio postati boksač. Žvakao je, kao i obično, i sad pruži nekoliko okrajaka kolača malom Uliju, koji je upravo dolazio sa Sebastianom.

– Evo! – promrmlja – pojed i ti nešto, da narasteš i ojačaš.

– Da nisi tako glup – reče Sebastian Macu – sad bih uzviknuo: Kako samo može pametan čovjek toliko žderati!

Matthias dobroćudno slegnu ramenima i nastavi žvakati. Sebastijan se propeo na prste, pogledao kroz prozor i odmahnuo glavom.

– Polubogovi opet vježbaju svoj tango.

– Naprijed! – zapovjedi Martin i petorica dječaka udoše u gimnastičku dvoranu. Prizor koji su ugledali očigledno im se nije dopao. Desetak maturanata plesalo je u parovima na parketu. Vježbali su za sat plesa. Visoki je Thierbach (Tirbah), vjerojatno od kuharica, posudio šešir. Stavio ga je nakrivo i kretao se otmjeno poput kakve mlade dame, dok ga je partner čvrsto obujmio rukom.

Martin se uputi prema glasoviru za kojim je sjedio lijepi Teodor i skroz-naskroz pogrešno udarao po tipkama.

– Ti kicoši – promrmlja Matthias prezirno. Uli se sakrio iza njega.

– Moram vas zamoliti da prekinete – reče Martin pristojno. – Htjeli

bismo nastaviti probu igrokaza Johnnyja Trotza.

Plesači zastadoše. Lijepi Teodor prestade svirati glasovir i umišljeno reče:

– Izvolite pričekati dok nama više neće trebati gimnastička dvorana!
– Zatim nastavi svirati, a maturanti nastaviše ples.

Martina Thalera, najboljeg učenika petog razreda, oblije po licu njegovo nadaleko poznato rumenilo.

– Molim vas prekinite! – reče on glasno. – Doktor Bök (Bek) dopustio nam je da svaki dan od dva do tri sata popodne probamo u gimnastičkoj dvorani. To vi dobro znate.

Lijepi Teodor okrenu se na stolici.

– Kako to razgovaraš sa svojim sobnim starješinom? Je li?

Uli htjede šmugnuti. Nije imao smisla za opasne situacije. No Matthias ga je čvrsto uhvatio za rukav i gledajući bijesno u maturante promrmljao:

– Do vraga, do vraga! A da ja onog dugonju Labana opalim po njušci?

– Mir! – reče Johnny. – Martin će to već srediti.

Maturanti su stajali u krugu oko malog Thalera, kao da će ga progutati. Lijepi Teodor počeo opet svirati svoj tango. Tad Martin odgurnu u stranu one koji su stajali oko njega, priđe glasoviru i zalupi poklopac! Maturantima od čuđenja zastade dah. Matthias i Johnny pohitaše u pomoć Martinu.

No Martin je i bez njih uspio izići na kraj s maturantima.

– Morate se pridržavati postojećih odredbi kao i mi! – vikao je razjareno. – Nemojte se praviti važni samo zato što ste slučajno nekoliko godina stariji od nas! Požalite se na mene doktoru Bökhu! Ali sad zahtijevam da smjesta napustite gimnastičku dvoranu!

Lijepom Teodoru glasovirski je poklopac pao na prste. Njegovo ljepuškastu lice kao s fotografije izobličilo se od bijesa.

– Pričekaj samo, mali – reče on prijeteći. Zatim napusti bojno polje.

Sebastian otvori vrata i duboko nakloni se pred maturantima koji su odlazili.

– Ta gospoda plesači – reče on posprdno kad su oni već bili na hodniku. – Na svojim satovima plesa okreću se u krug s nalickanim gospođicama i misle da se Zemlja okreće oko njih. Bilo bi im bolje da jedanput pročitaju što Arthur Schopenhauer (Artur Šopenhauer – njemački filozof) piše o ženama.

– Ja mislim da su djevojčice vrlo zgodne – reče Johnny Trotz.

– A ja imam jednu tetu koja se zna boksati – primijeti ponosno Matthias.

– Idemo, idemo – viknu Martin. – Jonathane! Proba može početi.

– Svakako – reče Johnny. – Dakle, danas ćemo još jedanput ponoviti

posljednji prizor. On još ne ide kako treba. Mac, ti uopće ne znaš svoju ulogu.

– Kad bi moj stari znao da ja ovdje glumim u kazalištu, odmah bi me izvadio iz škole – reče Matthias. – A ja to radim samo vama za ljubav. Ta tko bi inače osim mene mogao igrati svetog Petra?

Onda iz džepa na hlačama izvuče veliku bijelu bradu i stavi je na lice.

Naslov igrokaza koji je napisao Johnny i koji su za Božić namjeravali odigrati u gimnastičkoj dvorani, bijaše, kao što smo već rekli, "Leteći razred". Imao je pet činova i bio je tako reći gotovo proročansko djelo. Opisivao je naime školu kakva će u budućnosti možda doista postojati.

U prvom činu jedan srednjoškolski profesor, kojega je uz pomoć nalijepljenih brkova trebao vjerno odigrati Sebastian Frank, kreće sa svojim razredom na put zrakoplovom, da bi nastavu zemljopisa održao svaki put na licu mjesta. "Nastava postaje istraga na mjestu događaja", glasio je jedan stih u prvom činu. No taj stih nije bio Johnnyjev, njega je smislio strahovito pametni Sebastian, koji je, izgovarajući ga, htio nasmijati nastavnike. Martin, najbolji učenik u razredu, koji je vrlo dobro crtao, izradio je kulise. Na jedno vratilo bio je čavlicima pričvršćen bijeli karton na kojem je bio naslikan zrakoplov. Imao je tri propelera i tri motora, i jedna pokretna vrata kroz koja se moglo ući u zrakoplov (dakle, zapravo u vratilo).

Uli Simmern glumio je sestru jednog od "putujućih učenika". On je od svoje sestrične Ursule naručio da mu pošalje svoju haljinu. A kod frizera Krügera (Kriger) namjeravali su posuditi plavu djevojačku periku s dugim pletenicama. Prošle subote, kad su imali izlaz, bili su kod frizera i stavili su Uliju periku na glavu. Nije ga se moglo prepoznati. Izgledao je poput prave djevojčice. Iznajmljivanje perike iznosila je pet maraka. No frizer Krüger rekao je da će im posuditi periku u pola cijene ako se poslije, kad dođe vrijeme za to, svi budu brijali kod njega. To su mu čvrsto obećali.

U prvom činu razred je krenuo na put. U drugom činu zrakoplov se spustio uz rub kratera Vezuva. Martin je na jednom velikom kartonu tako vjerno naslikao brdo koje izbacuje vatru, da je izazivalo strah. Karton je samo trebalo gurnuti pred visoko vratilo i nasloniti ga da Vezuv ne padne – i već je Sebastian, to jest gospodin profesor, mogao održati svoje predavanje u stihovima o prirodi vulkana i ispitivati učenike o Herkulanumu i Pompejima, rimskim gradovima koje je zatrpala lava. Na kraju je na plamenu, što ga je Martin naslikao kako suklja iz kratera, zapalio cigaretu i onda su krenuli dalje.

U trećem činu spustili su se pokraj piramida kod Gizeha, odšetali do sljedećeg oslikanog kartona i Sebastian im je objasnio kako su građene

te divovske kraljevske grobnice. Onda je iz jedne piramide izišao Johnny, lica blijeda poput mumije, u ulozi faraona Ramzesa II. Pri tome se doduše morao sagnuti, jer je karton bio premali. Ramzes je najprije održao govor u pohvalu plodonom poplavama Nila i blagodatima vode uopće. Zatim se raspitivao o propasti svijeta, koju mu je prorekao njegov zvjezdoznanac. Jako se naljutio kad je čuo da Zemlja još postoji. Zaprijetio je da će smjesta otpustiti zvjezdoznanca. Uli, koji je glumio djevojčicu, morao je ismijati starog egipatskog faraona i reći mu da je zvjezdoznanac već odavno mrtav. Nato je Ramzes II napravio nekakav tajanstveni znak i Uli je kao začaran krenuo za njim u piramidu, koja se za njima polako zatvarala. Ostali učenici morali su najprije biti tužni, a onda su ipak morali krenuti dalje.

U četvrtom činu spustio se "Leteći razred" na Sjeverni pol. Vidjeli su Zemljinu os kako strši iz snijega i mogli su se vlastitim očima uvjeriti da je Zemlja na polovima spljoštena. Bežičnim putem poslali su o tome jednu fotografiju dnevnom listu u Kirchbergu, poslušali su dirljivu himnu samotnom životu u ledu i snijegu jednog bijelog medvjeda, kojega je, zamotan u krzno, glumio Matthias. Na rastanku su mu stisnuli šapu i odletjeli dalje.

Greškom profesorovom, i zato što im je u zrakoplovu zakazalo kormilo za podešavanje visine, u petom i ujedno posljednjem činu stigli su u nebo. I to k svetom Petru, koji je sjedio pred jednom jelom, čitao kirhberški dnevni list i slavio Božić. Ispričao im je da dobro poznaje njihovog upravitelja, ravnatelja gimnazije prof. dr. Grünkerna (Grinkern). Pričao im je i kako živi. I da se ovdje gore ne može baš bogzna što vidjeti. Nebo je naime nevidljivo. A zabranjeno je i slikati.

Profesor upita ne bi li im sveti Petar mogao vratiti djevojčicu koju je Ramzes II odveo u piramidu. Sveti Petar potvrdio glavom, izgovorio neku čarobnu formulu i u istom se trenuku iza jednog naslikanog oblaka pojavio Uli! Silno su se obradovali: i zapjevali "Tiha noć, sveta noć".

Tu će pjesmu na božićnoj svečanosti pjevati s njima svi gledatelji, nastavnici i učenici. I tako će predstava sigurno dobro završiti.

Danas su, dakle, probali posljednji čin. Sveti Petar, to jest Matthias, sjedio je na stolici pred naslikanim rasvijetljenim božićnim drvom, a ostali su – osim Ulija koji je još bio u piramidi – stajali oko njega puni strahopoštovanja. Matthias je gladio svoju umjetnu bijelu bradu i govorio najdubljim glasom što je mogao:

Takvi kao vi
tek prividno će do neba stići.
Ovamo stižete u aparatima.
Kroz okulare ga gledate.
No vjerujte mi: uza sve to

nebo će vam ostati nevidljivo.
Za vas je ono zidovima zazidano.
Slijepi za drugo, vidite mene samo.

Martin:
– Velika to je šteta.

Sebastian:
– Zbog toga žaliti nećemo,
ostat ćemo takvi kakvi jesmo.

Petar:
– Pravo nebo samo mrtvi vide.

Johnny:
Smijem li snimiti dvije-tri vaše slike?

Petar:
Snimanje je ovdje strogo zabranjeno.
Za takve stvari mi smisla nemamo.
Istražujte gdje imate što.
Neistraživo...

Matthias je zapeo kod posljednje riječi. Bila mu je preteška, i dok se mučio da je izgovori, zaboravio je tekst. Zurio je u Johnnyja, pjesničkoga kneza, nijemo moleći za oprostjenje. Johnny mu priđe i tiho mu došapne tekst.

– Točno. U pravu si – reče Mac. – Ali znaš, tako sam gladan! A to mi uvijek užasno udari na pamćenje. Onda se pribra, nakašlja i nastavi:

Istražujte gdje imate što.
Neistraživo nek ostane takvo.
Znamo mi vas. Počnete se ljutiti
čim vam se nešto zabrani.
Pravite se kao da sve znate.
A još biste mnogo naučiti trebali
da biste samo desetinu znali.

Johnny:
Sveti Petar zbilja pretjeruje.
Tako jako znanja željni nismo.
Mnogima bi to i preteško bilo.

Martin:
A glupost, Petre, zadovoljstvo pruža.

Sebastian:
Čuli smo da vi sve znate.
Je l' vam možda poznato

da dijete nam se jedno izgubilo?
Ramzesa slijedeći, odjednom je nestalo.
Sad kroz labirinte piramide luta.
Sveti Petar:
Jadno dijete!
Čarobnu ću formulu sad izgovoriti,
koja bi izgubljeno trebala vratiti.
Samo prekidati me nitko ne smije
ako hoćete da pokušaj uspije...
Put korake čuva.
Uvijek sve je zapisano.
Dođi i stupi...

U tom trenutku naglo se otvoriše vrata gimnastičke dvorane! Matthiasu je stih zastao u grlu. Ostali se prestrašeno okrenuše, a Uli je znatizeljno provirio iz naslikanog oblaka, iza kojega je očekivao svoj nastup.

U otvoru vrata stajao je jedan dječak. Lice i jedna ruka bijahu mu krvavi. On bijesno baci đlačku kapu na pod i povika:

– Znate li što se dogodilo?

– A kako bismo to mogli znati, Fridoline? – upita dobroćudno Matthias.

– Kad se neki eksternist nakon nastave vrati u školu i još uz to izgleda sav pretučan kao ti – primijeti Sebastian – onda...

No Fridolin ga prekine usred rečenice.

– Ostavi se sad svojih brbljarija! – uzvikne. – Učenici realke² napali su mene i Kreuzkamma kad smo se vraćali kući. Kreuzkamma su zarobili. Uzeli su i zadržali i bilježnice s diktatima, koje smo trebali odnijeti njegovom starom da ih ispravi! – (Kreuzkammov otac bio je naime nastavnik njemačkoga jezika na Gimnaziji Johanna Sigismunda.)

– Do vraga, do vraga! Uzeli su i bilježnice s diktatom? – upita Matthias. – Hvala Bogu!

Martin pogleda svojeg prijatelja Johnnyja.

– Ima li nas dovoljno? – Johnny potvrdno kimnu glavom.

– Onda naprijed! – uzviknu najbolji učenik petog razreda. – Preko ograde u vrtove u predgrađu! Ali samo brzo! Skupit ćemo se kod Nepušača!

Izjurili su iz dvorane. Uli je trčao pored Matthiasa.

– Ako nas sad uhvati lijepi Teodor, propali smo – reče sav zadihan.

– Onda ostani ovdje – odgovori Matthias.

– Jesi li poludio? – upita mališan uvrijeđeno.

Šestorica dječaka stigoše do ruba parka, popeše se preko ograde i prebaciše se na drugu stranu.

Matthias je još uvijek imao na licu svoju lažnu bijelu bradu.

DRUGO POGLAVLJE

SADRŽAJ: NEŠTO POBLIŽE O NEPUŠAČU; TRI PRAVOPISNE POGREŠKE; ULIJEV STRAH OD STRAHA; RATNO VIJEĆE U ŽELJEZNIČKOM VAGONU; ODAŠILJANJE IZVIDNIKA FRIDOLINA; RAZLOG ZAŠTO JE NAPADNUT KREUZKAMM I DUGOPRUGAŠKA TRKA.

Nepušač – tako su zvali čovjeka čije pravo ime nisu ni znali. Nisu ga zvali Nepušač zato što nije pušio; dapače, pušio je čak jako mnogo. Često su ga posjećivali. Posjećivali su ga potajno i jako su ga voljeli. Voljeli su ga gotovo isto toliko kao odgojitelja, doktora Johanna Bökha. Znači mnogo.

Nazvali su ga Nepušač zato što je u njegovom vrtu stajao jedan stari, otpisani željeznički vagon u kojemu je stanovao ljeti i zimi; a u tom vagonu bili su samo odjeljci drugog razreda za nepušače. Vagon je, kad se prije godinu dana doselio u vrtu koloniju, kupio za sto osamdeset maraka od Njemačkih državnih željeznica, malo ga je preuredio i sad je živio u njemu. Male bijele pločice na kojima je pisalo "Nepušači" ostavio je pričvršćene na vagonu.

Ljeti i u jesen cvalo je u njegovu malom vrtu prekrasno cvijeće. Kad bi bio gotov s presađivanjem, zalijevanjem i plijevljenjem, legao bi u zelenu travu i čitao neku od mnogih knjiga koje je imao. Zimi je, naravno, najviše vremena provodio u vagonu. Svoju neobičnu kuću zagrijavao je malom valjkastom peći od lijevana željeza, čiji je plavkastocrni dimnjak izvirivao kroz krov i katkad se užasno dimio.

Za Božić trebao mu je Johnny odnijeti dar. (Johnny će dvaj put ostati u školi i za vrijeme božićnih blagdana, jer je kapetan upravo bio na putu za New York.) Prikupili su novac i već su kupili nekoliko poklona: tople čarape, cigarete i jedan crni pulover. Nadali su se da će mu pristajati. No, za svaki slučaj, dogovorili su se s trgovcem da ga mogu zamijeniti.

Martin, koji je imao vrlo malo novca, jer mu roditelji bijahu siromašni te je plaćao samo pola školarine, izradio je sliku za Nepušača. Slika se zvala "Samotnjak", a prikazivala je muškarca koji sjedi u malom vrtu u predgrađu usred raznobojnog cvijeća. Uz ogradu stajala su trojica dječaka i domahivala mu, a on ih je gledao prijateljski, ali i pomalo tužno. Na njegovim su rukama i ramenima sjedili mali pitomi crvendaći i sjenice, a iznad njegove glave plesali su kolo leptiri koji su se prelijevali u svim bojama.

Bijaše to vrlo lijepa slika. Martinu je trebalo najmanje četiri sata da je naslika.

Tim darovima Johnny je trebao iznenaditi Nepušača na Badnju večer. Znali su da će biti sam samcat. I to im je bilo žao.

Navečer je Nepušač oblačio svoje najbolje odijelo i silazio u grad. Rekao im je da daje poduke iz glasovira. No nisu mu vjerovali, iako mu nisu ništa rekli. Rudi Kreuzkamm, koji je bio eksternist i mnogo se muvao po gradu, tvrdio je da Nepušač svake večeri do duboko u noć svira glasovir u jednoj krčmi u predgrađu, "K posljednjoj kosti", i da za to dobiva jednu marku i pedeset pfeniga i toplu večeru. To doduše nije bilo dokazano, ali je ipak bilo moguće. Uostalom, bilo im je svejedno. Bilo je sigurno samo to da je on dobar, pametan momak i da je vjerojatno u životu doživio mnogo nesreće. Nije izgledao poput čovjeka kojemu je oduvijek bio cilj da svira šlagere u zadimljenim krčmama.

Često su već potajno odlazili k njemu da bi zatražili savjet. Prije svega onda kad nisu htjeli pitati svojeg odgojitelja. Doktor Bökh imao je nadimak Justus. To na njemačkom znači Pravednik. Jer doktor Bökh bijaše pravedan. Upravo zbog toga su ga toliko poštovali.

No katkad su im bili potrebni savjeti u slučajevima u kojima je bilo teško razlučiti pravdu od nepravde. Onda se nisu usuđivali otići Justusu nego bi se brzo popeli preko ograde da pitaju Nepušača.

Martin, Johnny, Sebastian i Fridolin, ranjeni eksternist, prođuše kroz vrata pustog, zasniježenog vrta. Martin pokuca. A onda nestadoše u željezničkom vagonu.

Matthias i Uli ostali su pred vratima.

– Došlo je, čini se, opet vrijeme za jednu poštnu tučnjavu – primijeti vrlo zadovoljno Matthias.

A Uli reče:

– Moramo prije svega gledati da dobijemo natrag bilježnice s diktatima.

– Samo to ne! – uzvikne Matthias. – Imam mutan predosjećaj da sam nadrljao strašne gluposti. Čuj, mali, piše li se "je li" zajedno?

– Ne – odgovori Uli – odvojeno.

– To sam napisao pogrešno.

– A "radiču" sa č?

– Ne, već sa ć.

– Do vraga, do vraga! – reče Matthias. – U dvije riječi tri pogreške. Baš sam pravi rekorder! Ja sam za to da nam realci predaju Kreuzkamma, a bilježnice s diktatima neka zadrže.

Jedan trenutak su šutjeli. Uliju je bilo hladno i pocupkivao je s noge na nogu. Napokon reče:

– Ipak bih se odmah mijenjao s tobom, Mac. Ja doduše ne pravim tako mnogo pogrešaka u diktatu, a ni u računu. Ali bih jako volio imati tvoje loše ocjene kad bih uz to imao tvoju hrabrost.

– To je čista besmislica – izjavi Matthias. – Ja sam ti glupan i

gotovo! Moj stari može mi plaćati instrukcija koliko god hoće. Ja sve te trice jednostavno ne razumijem! Iskreno govoreći, meni je sasvim svejedno kako se piše dašćica i čevapčić. Ja ću poslije postati svjetski prvak u boksu i onda mi neće trebati nikakav pravopis. A to da si strašljivac, to ipak, ako hoćeš, možeš promijeniti!

– Pojma nemaš – reče Uli utučeno, trljajući prste ukočene od hladnoće. – Što sam sve već učinio da bih se odvikao plašljivosti – ne bi vjerovao kad bih ti ispričao. Svaki put odlučim da neću pobjeći i da to više neću trpjeti. Odlučim to čvrsto kao stijena! Ali čim zagusti, ja opet pobjegnem. Ah, kako je to gadno kad osjećaš da ti ostali baš ništa ne vjeruju!

– Pa onda bi jedanput morao učiniti nešto što će ih natjerati da te poštuju – reče Matthias. – Nešto neviđeno. Da pomisle: sto mu gromova, taj Uli je vražji momak. U njemu smo se zaista jako prevarili. Ne misliš li i ti tako?

Uli potvrdno kimnu, obori glavu i udari vrhom čizama jednu dasku u ogradi.

– Cvokoćem od zime – izjavi.

– Nikakvo čudo – reče Matthias strogo. – Premalo jedeš! To je prava sramota. Jedva te čovjek može gledati. Vjerojatno te muči i čežnja za domom, zar ne?

– Hvala, to je u redu – reče Uli tiho. – Samo ponekad navečer, gore u spavaonici, kad oni prijeko u vojarni zasviraju povečerje. – Stidio se.

– A ja sam već opet tako gladan! – uzviknu Matthias, ljuteći se na samoga sebe. – I jutros, dok smo pisali diktat, uhvatila me glad. Najradije bih bio upitao starog profesora Kreuzkamma može li mi dati krišku kruha s maslacem. Umjesto toga morao sam razmišljati pišu li se one glupe riječi s č ili ć!

Uli se nasmija i reče:

– Mac, skini već jednom s lica tu bijelu bradu!

– Gospode Bože, zar još imam to čudo na licu? – upita Matthias. – To je slično samo meni.

Gurnuo je bradu u džep, sagnuo se, napravio hrpu snježnih gruda i počeo ih svom snagom bacati prema dimnjaku Nepušačeva vagona. Dvapat ga je pogodio.

U željezničkom vagonu ostala četvorica dječaka nemirno su sjedila na izlizanim plišanim sjedalima. Njihov prijatelj, Nepušač, nije još uopće bio star. Moglo mu je biti trideset pet godina. Imao je na sebi izbljedjelu trenirku, stojeći naslonjen na posmična vrata pušio je malu englesku lulu i smješkajući se slušao opširan Fridolinov izvještaj o napadu. Naposljetku je dječak završio svoju priču.

Sebastian reče:

– Bit će najpametnije da Fridolin odmah odjuri do Kreuzkammovih

i neupadljivo ustanovi da li se Rudi u međuvremenu vratio kući i je li donio bilježnice s diktatima.

Fridolin skoči i pogleda Nepušača. Ovaj kimnu glavom. A Martin upozori:

– Ako Rudi još nije kod kuće, moraš objasniti kućnoj pomoćnici o čemu se radi, da profesor ništa ne dozna.

– A onda ćeš – reče Sebastian – doći pred Egerlandovu kuću. Tamo ćemo te čekati. A ako banda do tada još ne izruči Kreuzkamma i bilježnice, pritisnut ćemo Egerlanda. On je rukovodio napadom. Moramo se držati njega. Možda ćemo ga uzeti kao taoca, a onda ćemo pregovarati s ostalim realcima i zamijeniti ga za Rudija.

– U redu – reče Fridolin. – Gdje stanuje Egerland znate, zar ne? Šumarska ulica broj 17. Do skorog viđenja! Ali svakako budite tamo!

– Vrijedi! – povikaše ostali. Fridolin pruži Nepušaču maramicom zamotanu ruku, koju su mu neprijatelji ogrebli, i izjuri iz vagona. I ostali dječaci ustadoše.

– Sad mi samo objasnite – reče Nepušač svojim zvonkim, umirujućim glasom – kako je Egerlandu i ostalim realcima moglo uopće pasti na pamet da uhvate sina vašeg profesora i da zaplijene vaše znanstvene spise!

Dječaci su šutjeli. Najzad Martin reče:

– To je nešto za našeg pjesnika. Hajde, Johnny, pripovijedaj!

I Johnny uze riječ.

– Taj napad ima dugu pretpovijest – izvijesti on. – Da su učenici realke u zavadi s nama, to je tako reći već prehistorijska činjenica. Kažu da je isto tako bilo i prije deset godina. To je neprijateljstvo između škola, a ne između učenika. Učenici zapravo samo izvode ono što im propisuje školska kronika. Mi smo njima prošli mjesec, kad smo imali izlaz, na livadi na kojoj se igramo oteli zastavu. To je neka vrsta gusarske zastave, s odvratnom mrtvačkom lubanjom. Odbili smo im vratiti plijen. I onda su se oni telefonski požalili Justusu. On je na nas podigao dreku do neba. No mi nismo ništa odali. Tad nam je zaprijetio: ako zastava za tri dana ne bude vraćena realcima, ne smijemo ga dva tjedna pozdravljati.

– Neobična prijetnja – reče Nepušač i sjetno se nasmiješi.

– Je li djelovala?

– Kao puška – odgovori Johnny. – Već sljedećeg dana našli su realci svoju zastavu. Ležala je, kao da je s neba pala, u školskom dvorištu.

Sebastian upadne Johnnyju u riječ.

– Cijela stvar imala je samo jednu kvaku. Zastava je bila malo poderana.

– Malo jako poderana – ispravi ga Martin.

– I sad će se oni htjeti osvetiti na bilježnicama s diktatima – zaključí svoje izlaganje Sebastian, oštrouman kao uvijek.

– Pa, krenite u taj vaš prehistorijski rat – reče Nepušač. – Možda ću i ja doći na bojno polje u Šumarsku ulicu da previjem ranjenike. Moram se samo brzo presvući. A vaš Justus mi se sve više sviđa.

– Da – povika Martin oduševljeno. – Doktor Bökh je sjajan tip.

Nepušač se lagano trgne.

– Kako se zove taj vaš Justus?

– Doktor Johann Bökh – reče Johnnv. – Poznajete li ga možda?

– Ne, ne – odvrati Nepušač. – Poznavao sam nekoć jednog čovjeka sa sličnim imenom... No sad požurite, da stignete na vrijeme na bojište, vi Hotentoti! I nemojte nikome slomiti vrat! Ni sebi, ni drugima! Ja ću još samo staviti malo ugljena u peć i presvući se.

– Do viđenja! – viknuše trojica dječaka i izjuriše u vrt.

Vani Sebastian reče:

– Kladim se da poznaje Justusa.

– To nas se ništa ne tiče – izjavi Martin. – Ako ga želi posjetiti, sad zna adresu.

Naletješe na Matiju i Ulija.

– No, napokon – progunđa Matthias. – Uli se već napola smrznuo.

– Od trčanja ćemo se ugrijati – reče Martin. – Naprijed! I onda potrčšaše prema gradu.

TREĆE POGLAVLJE

SADRŽAJ: FRIDOLINOV POVRATAK; RAZGOVOR O NAJNEOBIČNIJEM PRVAKU RAZREDA U EUROPI; NAJNOVIJA LJUTNJA GOSPOĐE EGERLAND; BRZI GLASNIK KOJI UMJESTO NA KONJU DOLAZI PJEŠICE; NEPRIHVATLJIVI UVJETI; UPOTREBLJIV BOJNI PLAN I JOŠ UPOTREBLJIVI NEPUŠAČEV PRIJEDLOG

Snijeg je još uvijek padao. Dječacima se, dok su trčali, dah pretvarao u paru i izlazio im iz usta poput dima debele cigare. Pred kinom "Eden" na Trgu Barbarossa, stajalo je nekoliko eksternista, učenika trećeg razreda. Htjeli su ići u kino i čekali su da se otvori.

– Samo mirno produžite dalje! – dovikne Martin svojim drugovima. – Ja ću vas već stići. – Onda pristupi učenicima trećeg razreda. – Mogli biste nam učiniti uslugu – reče. – Pustite kino! Realci su zarobili Kreuzkamma i moramo ga izbaviti.

– Da odmah krenemo s vama? – upita učenik trećeg razreda Schmitz (Šmic). Bio je malen i okrugao kao lopta i zvali su ga Bačvica.

– Ne – reče Martin. – Ima vremena. Budite, molim vas, za četvrt sata u Majurskoj ulici, na uglu Šumarske ulice. Povedite sa sobom još nekoliko dječaka. Ali razdvojite se pri dolasku. I strpajte kape u džepove.

Inače će realci prerano shvatiti da nešto smjeramo.

– U redu, Martine – reče Bačvica.

– Dakle, pouzdajem se u vas.

– Vrijedi! – povikaše učenici trećeg razreda. I Martin dahćući odjuri dalje. Sustigao je ostale i, želeći da ostanu neprimijećeni, odveo ih zaobilaznim putem do Šumarske ulice. Na uglu Majurske ulice zaustaviše se.

Nešto kasnije dotrčao je Fridolin kao da ga netko goni.

– Što je? – upitaše svi u jedan glas.

– Rudi još nije kod kuće – reče on gotovo bez daha. – Kućna pomoćnica nije, srećom, uopće tako glupa kako izgleda. Ona će profesoru, ako je nešto pita, slagati da je Rudi pozvan k meni na objed.

– Postaje dakle ozbiljno – reče Matthias zadovoljno. Skoknut ću ja do broja 17 i razbiti Egerlanda u atome.

– Ti ćeš ostati ovdje! – zapovjedi Martin. – Samo tučnjava nam neće pomoći. Možeš ti Egerlandu i glavu otkinuti, još nećemo znati gdje drže Kreuzkamma s bilježnicama. Pričekaj samo, još ćeš nam biti potreban.

– To je zadatak za mene – reče Sebastian Frank, i imao je pravo. – Otići ću tamo kao opunomoćeni pregovarač. Možda će se stvar moći riješiti pregovorima.

– Baš tako izgledaš – reče Matthias i podrugljivo se nasmije.

– Barem ću ispitati gdje drže Rudija – reče Sebastian. – A i to je već nešto.

On krenu. Martin ga otprati dio puta.

Matthias se nasloni na stup ulične svjetiljke, izvuče iz džepa malu bilježnicu i poče micati usnama kao da računa.

Uli se opet smrzavao.

– Što to zbrajaš, Mac? – upita ga.

– Svoje dugove – priznade Matthias potišteno. – Ogulit ću do kože svojega staroga. – Onda zatvori bilježnicu, gurne je opet u džep i reče: – Fridoline, posudi mi koji groš! Za dobru stvar. Vratit ću ti dug najkasnije preksutra. Stari mi je pisao da je poslao novac za put i povrh toga još dvadeset maraka. Ako sad ništa ne pojedem, neću se poslije moći boriti.

– To je čista ucjena – reče Fridolin i pruži mu deset pfeniga.

Matthias brzo poput strijele odjuri do najbliže pekarnice. Kad se vratio, blaženo je žvakao i pružio ostalima vrećicu. U njoj su bile zemičke. No ostali ih nisu htjeli uzeti. Fridolin je napeto vrebao iza uličnog ugla. A Johnny Trotz je promatrao dućan s kolonijalnom robom kao da u izlogu leži u najmanju ruku blago Inka. Taj njegov pogled već su dobro poznavali. Što god je gledao čudio se kao da to još nikad prije nije vidio. Zbog toga je zacijelo i govorio tako malo. Stalno je bio zaokupljen promatranjem i slušanjem.

Tada se iza ugla pojavio Martin ali im je samo kimnuo glavom i nestao u kući na uglu Majurske ulice. Uživajući u Matthiasovu dobrom teku, Uli reče:

– Martin je sjajan, zar ne? Kako je samo maloprije izbacio maturante iz gimnastičke dvorane.

– Martin je bez dvojbe najneobičniji prvak razreda u Europi – reče Matthias žvačući. – Užasno je marljiv, a ipak nije štreber. Otkad je u ovoj školi, najbolji je u razredu, pa ipak sudjeluje s nama u svakoj ozbiljnoj tučnjavi. Plaća samo pola školarine, ali nikome ne dopušta da mu naređuje. Bili to maturanti ili profe ili kraljevi s Istoka – ako je on u pravu, bori se kao lav.

– Mislim da je uzeo Justusa kao uzor – reče Uli kao da odaje neku veliku tajnu. – Voli pravednost jednako kao Justus. A onda vjerojatno čovjek postane takav laf.

Sebastian je pozvonio u Šumarskoj ulici broj 17, na trećem katu, kod Egerlandovih. Otvorila mu je jedna žena i mrzovoljno ga pogledala.

– Idem u isti razred s vašim sinom – reče Sebastian. – Mogu li govoriti s njim?

– Pa ovdje je danas vreva kao na tržnici – progunđa žena. – Što je to s vama, djeco? Jedan dolazi po ključ od podruma da u njega spremi svoje saonice. Drugome hitno treba uže za sušenje rublja. A ostali ulaze u stan i prljaju mi sagove.

Sebastian dobro očisti čizme na slamnatom otiraču i upita:

– Je li sad sam, gospođo Egerland?

Ona nevoljko kimnu glavom i pusti ga da uđe.

– Tamo je njegova soba. – Pokazala je jedna velika vrata u dnu hodnika.

– Ah, da ne zaboravim – reče dječak. – Jesu li vam već vratili ključ od podruma?

– Što, zar i ti hoćeš spremi saonice? – gundala je žena. On odmahnu glavom.

– Nije nužno potrebno, draga gospođo Egerland – reče on i bez kucanja uđe u sobu vođe neprijateljskog tabora.

Realac Egerland od iznenađenja skoči sa stolice.

– Što to treba značiti? – povika on. – Gimnazijalac?

– Ja sam u neku ruku izaslanik – reče Sebastian. – Došao sam kao osoba opunomoćena za pregovore i molim da se to uzme u obzir.

Egerland nabra čelo.

– Onda barem sveži bijelu maramicu oko ruke. Inače ćeš se gadno provesti ako te uhvate moji ljudi.

Sebastian izvadi iz džepa maramicu, smješkajući se reče:

– Jako bijela više baš i nije – i sveza je lijevom rukom oko desne, pomažući se pritom zubima.

– Pa što hoćeš? – upita Egerland.

– Tražimo od vas da nam izručite gimnazijalca Kreuzkamma i bilježnice s diktatima.

– Što nudite za to?

– Ništa – reče Sebastian hladno. – Naši ljudi su već krenuli i ako vi dobrovoljno ne izručite zarobljenika, sami će doći po njega.

Egerland se nasmije.

– Najprije morate saznati gdje je. A onda ga morate osloboditi. To su dvije stvari za koje će vam trebati mnogo vremena, dragi moj.

– Ne dopuštam nikakvu prisnost – odvrati Sebastian strogo. – Nisam ja za tebe nikakav "dragi", jesi li razumio? Osim toga dopuštam sebi da te upozorim da s Rudijem Kreuzkammom ne možete baš mnogo postići. Nećete ga valjda danima držati skrivenog? To bi za vas moglo biti vrlo neugodno. Ali prijedimo na stvar. Koje uvjete vi postavljate?

– Morate ispuniti jedan jedini uvjet – reče Egerland. – Napisat ćete pismo u kojem ćete se ispričati što ste poderali našu zastavu i ljubazno nas zamoliti da vam vratimo zarobljenika i bilježnice.

– A u protivnom?

– U protivnom ćemo spaliti bilježnice s diktatima, a Kreuzkamm će ostati zarobljenik. Mogu ti već sad obećati: ako ne napišete pismo, on će kod nas ostarjeli. Osim toga dobiva pljuske. Svakih deset minuta šest komada.

– Uvjete su, razumije se samo po sebi, posve neprihvatljivi – odvrati Sebastian. – Posljednji put tražim od tebe da nam bezuvjetno izručite Kreuzkamma i bilježnice.

– Ne pada nam ni na pamet!

– Onda je moj zadatak ovdje završen – reče Sebastian. – Za otprilike deset minuta krećemo u oslobađanje zarobljenika.

Egerland uze sa stola jednu crnu maramu, otvori prozor, izvjesi maramu kroz prozor i povika u dvorište: "Ahoj!" Zatim zatvori prozor, podrugljivo se nasmija i reče:

– Molim lijepo, samo izvolite doći po njega!

Neprijateljski se nakloniše jedan drugome i Sebastian što je brže mogao napusti stan.

Kad se vratio svojim drugovima, bili su upravo pod Bačvičinim vodstvom stigli učenici trećeg razreda. Dvadesetak dječaka stajalo je u Majurskoj ulici i napeto očekivalo pregovarača, dok su im se prsti na nogama smrzavali.

– Traže da im napišemo pismo u kojemu ćemo se ispričati zbog poderane zastave – izvijesti Sebastian. – Osim toga, moramo ih pismeno zamoliti da nam izruče zarobljenika i bilježnice.

– Pa to je da crkneš od smijeha – uzvikne Matthias. – Naprijed, djeco! Smlavimo ih! Bacimo ih na koljena!

– A gdje je Martin? – upita zabrinuto Uli.

– A gdje je sad zapravo Kreuzkamm? – upita JohnnyTrotz.

– Mislim da su ga zatvorili u Egerlandov podrum i svezali – reče Sebastian. – Tako nešto može se razabrati iz onoga što mi je ispričala Egerlandova stara. Rekla je da su tražili ključ od podruma i uže za sušenje rublja.

– Dakle, naprijed u dobru zabavu! – povika Bačvica. I ostali to nisu mogli dočekati.

Uto je dotrčao Martin.

– Hajdemo! Oni se već skupljaju u dvorištu! Sebastian mu podnese izvještaj.

– Ta gdje si bio cijelo to vrijeme? – upita Uli. Martin pokaže kuću na uglu Majurske ulice.

– Odande se može vidjeti Egerlandovo dvorište. On je izvjesio nekakvu crnu maramu i zagrmio "Ahoj!" i sad se iz okolnih kuća okuplja njihova banda.

On pogleda oko sebe i počne ih prebrojavati.

– Ima nas dovoljno – reče umiren.

– Da ne znaš možda i to gdje drže Kreuzkamma? – upita Sebastian ljubomorno.

– Da. U Egerlandovom podrumu. Čuva ga nekoliko realaca. Moramo odmah udariti. Inače će ih se tamo skupiti previše. Moramo na juriš osvojiti dvorište i zauzeti podrum. Jedna polovica će, pod Johnnyjevim zapovjedništvom, prodrijeti s ulice u kuću. Druga polovica će, pod mojim vodstvom, iz kuće na uglu, u kojoj sam upravo bio, preko zida izvesti napad s boka. Ali nekoliko minuta kasnije.

– Samo trenutak – reče netko iza njih. Oni se preplašeno okrenuše. Iza njih je smješkajući se stajao Nepušač.

– Dobar dan! – povikaše svi u jedan glas, uzvraćajući mu smiješak.

– To što ste nakanili ne možete izvesti – izjavi on. – Egerland je skupio već tridesetak dječaka. Upravo sam ih maloprije promatrao. Osim toga vaš će rat izazvati takvu gužvu da će dojuriti policija za posebne namjene.

– A onda će sve to doznati obadvije škole – reče Uli drhteći od hladnoće – i izbit će skandal. Pred sâm Božić.

Matthias strogo pogleda maloga.

– Ali to je istina – reče Uli zbunjeno. – Ne kažem to zato što bih se možda bojao zbog sebe, Mac.

– Što nam, dakle, vi savjetujete? – upita Martin Nepušača.

– Vidite li ono gradilište tamo prijeko? Zatražit ćete od učenika realke da se tamo sastanu s vama. A onda ćete prirediti dvoboj. Zašto da se svi tuku? I vi i oni izabrat ćete po jednog predstavnika. Dovoljno je da se tuku njih dvojica. Ako pobijedi vaš predstavnik, morat će vam bez

ikakvih uvjeta izručiti zarobljenika. '

– A ako pobijedi realac? – upita Sebastian ironično.

– Do vraga, do vraga! – reče Matthias. – Zar si odjednom poludio? Daj da samo još na brzinu pojedem jednu zemičku. – On zavuče ruku u vrećicu i počne žvakati. – Realci će izabrati Wawerku (Vaverka). A njega mogu pobijediti lijevom rukom.

– Dobro – uzviknu Martin. – Pokušajmo tako! Sebastiane; trči i dovedi ih na gradilište! Mi odmah idemo tamo.

– Za svaki slučaj pripremite brdo gruda! – dovikne im Sebastian. – Ako nešto krene naopako.

Onda u trku nestade iza ugla.

ČETVRTO POGLAVLJE

SADRŽAJ: DVOBOJ KOJI ZAVRŠAVA TEHNIČKIM NOKAUTOM; VJEROLOMSTVO UČENIKA REALKE; EGERLANDOVA DUŠEVNA BORBA; MARTINOV TAJANSTVENI BOJNI PLAN; NEKOLIKO PLJUSKI U PODRUMU; HRPICA PEPELA; DOPUŠTENJE DA SMIJU POBIJEDITI I EGERLANDOVO POVLAČENJE.

Na jednoj strani gradilišta stajali su gimnazijalci, na drugoj realci. Odmjeravali su jedni druge ljutitim pogledima. Na sredini gradilišta održavao se službeni susret dvojice vođa. Sebastian je kao pregovarač dopratio Egerlanda.

– Naši protivnici prihvatili su naš prijedlog – rekao je Martinu. – Održat će se dakle dvoboj. Oni su za svojega predstavnika izabrali Heinricha Wawerku (Hajnrih Vaverka).

– Za nas će nastupiti Matthias Selbmann – izjavi Martin. – On predlaže da se turnir smatra odlučenim ako jedan od dvojice boraca pobjegne s borilišta ili bude onesposobljen da se dalje brani.

Egerland pogleda Wawerku, visokog, snažnog momka. Wawerka mračno zakrenu glavom, a Egerland reče:

– Prihvaćamo uvjete borbe.

– Ako pobijedi naš predstavnik – objasni Sebastian – izručit ćete nam zarobljenika i bilježnice bez ikakvih uvjeta. Ako pobijedi Wawerka, možete ih zadržati.

– I onda ćete nam se pismeno ispričati? – upita Egerland podrugljivo.

– Onda ćemo u svakom slučaju ponovno pregovarati – odgovori Martin. – U najgorem slučaju napisat ćemo čak i pismo. Ali najprije će se održati dvoboj.

– Molim vođe da se vrate svaki svojim ljudima! – povika Sebastian.

Sada je prostor između neprijateljskih vojski bio prazan. S lijeve strane, iz redova realaca, istupio je Wawerka. S desne strane približavao se Matthias.

– Ahoj! – vikali su realci.

– Drži se! – urlali su gimnazijalci.

Sada su dvojica boraca stajali jedan nasuprot drugome odmjeravajući se. Zavladao je tajac. Svi su očekivali početak borbe. Činilo se da nijedan od one dvojice ne želi početi prvi.

Tada se Wawerka munjevitom brzinom sagnu i povuče protivnika za noge. Matthias pade na leđa i svom dužinom se ispruži u snijegu. Wawerka se baci na njega i poče ga udarati.

Realci su urlali od oduševljenja. Gimnazijalci su bili uplašeni, a Uli, koji je od uzbuđenja i hladnoće sav cvokotao, neprestano je tiho ponavljao:

– Mac, molim te, budi jako oprezan! Mac, budi jako, jako oprezan! Maciću, čuvaj se!

Izenada je Matthias uspio uhvatiti Wawerkinu desnu ruku i počeo je polako i nemilosrdno zavrtati. Wawerka je psovao kao kočijaš. No to mu nije pomoglo. Morao je popustiti i otkotrljao se u stranu. Sad je Matthias uhvatio Wawerkinu glavu i zagnjurio protivniku lice duboko u snijeg. Realac je mlatarao nogama. Ponestajalo mu je zraka.

Matthias ga neočekivano oslobodi i odskoči tri koraka unatrag, očekujući sljedeći napad. Lijevo oko bilo mu je natečeno. Wawerka stenjući ustade, ispljune punu šaku snijega i bijesno jurnu na Matthiasa. No Matthias se izmače i realac preletje preko njega kao da skače naglavce, zaronivši opet u snijeg! Gimnazijalci su se smijali i trljali ruke. Matthias se okrenu svojim prijateljima i doviknu im:

– Sad tek zapravo počinjem!

Wawerka je ustao, stisnuo pesnice i čekao. Matthias mu priđe bliže, zamahnu i udari. Protivnik uzvрати udarac. Mac udari ponovno. Tako su se tukli neko vrijeme, a da nijedan ni drugi nije imao očitu prednost. Tada se Matthias sagnu. Wawerka spusti šake da zaštiti tijelo. No Mac se naglo uspravi, udari i pogodi realca u nezaštićenu bradu.

Wawerka je zateturao, okrenuo se oko sebe kao da je pijan i više nije mogao podići ruke. Bio je potpuno ošamućen.

– Naprijed, Mac! – doviknu mu Sebastian. – Dokrajči ga!

– Ne! – viknu Matthias. – Neka se najprije još jedanput oporavi.

Wawerka se s mukom sagnu, zagrabi šaku snijega i natrpa je za ovratnik kaputa. Od toga je opet došao k sebi. Ponovno je podigao šake i jurnuo na Matthiasa. Ovaj odskoči u stranu i Wawerka prozuja pored njega. Realci zaurlaše: – Ahoj! – Wawerka je ostao na nogama, okretao se poput bika u areni i rečao:

– Priđi samo, ti ušljivče!

– Trenutak – reče Matthias. Prišao je bliže i gurnuo Wawerki šaku pod nos. Wawerka udari pun bijesa. Tako mu je lice opet ostalo otkriveno i odmah je dobio takav udarac iza uha da je sjeo. Ponovno je ustao, zateturao prema Matthiasu, ali ga je dočekalo nekoliko zvonkih zaušnica. No one više nisu ni bile potrebne. Bio je posve dotučen. Matthias uhvati bespomoćnog protivnika za ramena, okrenu ga i udari nogom u stražnjicu. Poput navijene lutke izletio je Wawerka posrćući iz borilišta, ravno u nijemu skupinu realaca. Da ga nisu zadržali, nastavio bi teturati dalje.

Matthiasa su dočekali oduševljeno. Svi su mu stezali ruku. Uli je sav blistao.

– Kakav sam samo strah pretrpio zbog tebe! – reče on. – Boli li te jako oko?

– Nije vrijedno spomena – promrmlja pobjednik ganuto. – A jesi li mi sačuvao moju posljednju zemičku?

Mališan mu pruži vrećicu i Matthias opet poče žvakati.

– Sad ćemo brzo izvući Kreuzkamma! – uzviknu Bačvica.

No dogodilo se drukčije. Pojavio se Egerland, sav zbunjen i rekao:

– Užasno mi je žao. Moji vam ljudi ne žele izručiti zarobljenika.

– Ali to je nemoguće! – reče Martin. – Ta unaprijed smo sve točno dogovorili! Pa ne možete samo tako pogaziti svoju riječ!

– Potpuno se slažem s tobom – odvrati Egerland pokunjeno. – No oni mi otkazuju poslušnost. Ne mogu tu ništa učiniti.

Martin se opet sav zacrvenio. – To je nevjerojatno! – povika on sav izvan sebe. – Zar ti derani nemaju nimalo osjećaja časti?

– Do vraga, do vraga! Da sam to znao – reče Matthias žvačući – napravio bih od Wawerke frikase³. Uli, kako se piše frikase?

– S dva "s" – odgovori Uli.

– Pretvorio bih ga u frikase s četiri "s"! – reče Matthias.

– Meni je cijela ta priča užasno neugodna – izjavi Egerland.

– Ja, doduše, dijelim vaše mišljenje, ali ipak moram stajati uz svoje ljude! Zar ne?

– Naravno – odvrati Sebastian. – Baš imaš nesreću. Ti si tipičan primjer sukoba dužnosti. To se već često događalo.

Nepušač je polako prešao preko gradilišta, Matthiasu glavom dao znak priznanja i počeo se raspitivati što se događa. Sebastian ga izvijesti u čemu je problem.

– Grom i pakao! – reče Nepušač. – Zar među današnjim mladima ima takvih vucibatina? Žao mi je, Martine, što sam vam predložio dvoboj. Tako nešto moguće je, naravno, samo među pristojnim ljudima.

– Potpuno ste u pravu, gospodine – primijeti Egerland. – Jedino što ja mogu učiniti jest da se gimnazijalcima stavim na raspolaganje kao talac. Martine Thaleru, vaš sam zarobljenik!

– Bravo, mladiću – reče Nepušač. – Ali to, naravno, nema nikakva smisla. Ta koliko još dječaka mora danas biti zatvoreno?

– U redu – reče Martin. Lice mu je bilo ozbiljno i blijedo.

– Ti si pristojan momak. Vрати se svojim ljudima i reci im da ćemo ih za dvije minute napasti. To će, uostalom, biti posljednja borba među nama. S onima koji ne drže do svoje riječi više se nećemo boriti. Prema njima osjećamo samo prezir.

Egerland se nijemo nakloni i odjuri.

Martin brzo okupi dječake oko sebe i tiho reče:

– Sad me dobro poslušajte! Za dvije minute počet ćete bitku snježnim grudama, bez žurbe. Vodstvo će preuzeti Sebastian. Matthias, Johnny Trotz i ja moramo vas, naime, na kratko napustiti. Teško vama ako dobijete bitku prije nego što se mi vratimo! Vaš je zadatak da realce zadržite ovdje! Smijete se čak malo povući, tako da oni krenu za vama.

– To nadmašuje moje mogućnosti shvaćanja – primijeti Bačvica, sagne se i počne praviti grude.

– Izvrstan plan – reče Sebastian s odobravanjem. – Pouzdaj se sasvim u mene. Ja ću ovdje već srediti stvar.

Uli, koji bi najradije bio uz Matthiasa, pristupi Martinu.

– Smijem li i ja poći s vama? – upita.

– Ne – odvrati Martin.

– Ali Uli! – uzviknu Sebastian. – Ti moraš ostati ovdje i pomoći nam pri povlačenju. Pa ti to tako dobro znaš!

Uliju navriješe suze na oči.

Matthias zamahnu rukom kao da će ubiti Sebastiana.

– Drugi put – promrmlja zatim. – Neću sad rješavati privatne sporove.

S druge strane doletješe prve snježne grude. Sebastian izda zapovijedi. Bitka na gradilištu je započela.

Nepušač reče Uliju:

– Glavu gore, mali! – Ostalima je kimnuo glavom. – Sretno, klipani! Imate svojeg Martina, ja vam tu nisam potreban.

– Vrijedi! – zagrmješe oni. Tad se Nepušač, ljubazan i zamišljen, između snježnih gruda koje su već letjele oko njega, uputi kući. U svoj željeznički vagon.

Sebastian je trčao od jedne do druge grupe. Gimnazijalci su zbog vjerolomstva realaca bili potpuno izvan sebe i bili bi ih najradije pregazili. Bačvica je bio posebno nestrpljiv. – No izdaj već jednom zapovijed za... – juriš, htio je viknuti. Ali uto ga je jedna neprijateljska gruda pogodila ravno u usta. On iznenađeno razvuče lice. Ostali učenici su se smijali.

– Ti, doduše, nisi shvatio zašto sad ne smijemo pobijediti – reče Sebastian – no ipak moraš slušati.

Onda se ogledao oko sebe tražeći pogledom Ulija. Njega je zeblo za ruke i gurnuo ih je u džepove hlača. Kad je primijetio Sebastianov pogled, brzo je opet izvukao ruke iz džepova i pridružio se bombardiranju.

U međuvremenu su Martin, Johnny i Matthias odjurili niz Majursku ulicu, nestali u kući na uglu, utrčali u dvorište, preskočili zid i sad su stajali pred ulazom u dvorište kuće u kojoj je stanovao Egerland.

– Tamo su vrata od podruma – prošapta Martin. Matthias je oprezno pritisnuo kvaku i njih trojica počеше se nečujno spuštati niz skliske stube. Oko njih bio je potpuni mrak. Zaudaralo je po starom krumpiru.

Sad su pipajući išli kroz uske, niske hodnike. Nekoliko puta su skrenuli. Onda Johnny povuče Martina za rukav kaputa. Zastali su i opazili jedan pobočni hodnik koji bijaše osvijetljen. Polako su se prišuljali i začuli neki nepoznat dječjački glas.

– Kurt – govorio je glas. – Već je prošlo deset minuta.

– Pa, onda ćemo opet malo raditi – odgovori drugi nepoznat glas. – Već me bole ruke.

I tada se, šest puta uzastopce, začuje glasno pljeskanje. Onda je opet zavladala tišina kao u grobu.

– Najviše me čudi da vas nije stid – javi se odjednom treći glas.

– To je Kreuzkamm – prošapće Johnny. I oni se nastaviše šuljati sve dok nisu ugledali o čemu je riječ. Iza jednih pritivorenih vrata od letvica stajala su dvojica realaca, a na jednom starom, rasklimanom kuhinjskom stolcu sjedio je Rudi Kreuzkamm. Bio je svezan užetom za vješanje rublja, nije mogao pomaknuti ni ruke ni noge, a obrazi mu bijahu neprirodno crveni. Na jednom stolu gorjela su tri okrajka svijeća. A u najdaljem kutu podruma, između drva, briketa i ugljena, bilo je prislonjeno božićno drvce. Egerlandov otac kupio ga je prije dva dana.

– Vratit ću vam to, čim me moji prijatelji oslobode – reče Kreuzkamm bijesno.

– Do tada možeš ispljesnivjeti – primijeti jedan od realaca.

– Najkasnije za jedan sat doznat će gdje sam – odvrati Kreuzkamm samouvjeren.

– Onda te čeka još lijepa porcija pljuski – reče drugi. – Svakih deset minuta po šest komada, to je trideset i šest pljuski za jedan sat.

– Primijenjena matematika! – uzviknu prvi i nasmija se tako glasno da je podrumski svod odjekivao. – A možda će tvoji prijatelji stići i ranije, što misliš?

– Nadam se da hoće – reče Kreuzkamm.

– Onda ćemo ti za svaki slučaj odmah opaliti još pola tuceta. Tako reći kao predujam. Kurtiću, prihvati se posla!

Realac koji se zvao Kurt priđe sasvim blizu Kreuzkammovu stolcu, podiže lijevu ruku i udari. Zatim podiže desnu ruku, udari ponovno i reče:

– To bi bila dva komada. – Onda opet podiže lijevu ruku – ali u tom trenutku pokraj njega je već stajao Matthias i treću ćušku dobio je sam Kurt.

Odletio je s treskom u Egerlandovo božićno drvce i tamo je, sjedeći među jelovim iglicama, tulio i opipavao lijevi obraz. Martin je na drugom realcu izveo zahvat s obje ruke, takozvani dvostruki nelson, tako da se dečku smrknulo pred očima. A Johnny je dotle odriješio natečenog Kreuzkamma.

– Brzo! – povika Martin. – Za dvije minute moramo opet biti na gradilištu!

Rudi Kreuzkamm protezao je ruke i noge. Boljele su ga sve kosti. Obrazi su mu bili tako debeli kao da ima valjušak u ustima.

– Od pola dva sjedim na tom stolcu – reče on i udari stolac nogom. – A sad je otprilike četiri. I svakih deset minuta šest pljuski!

– To zaista nije šala – složi se Matthias, uzimajući uže za sušenje rublja.

Postavili su dvojicu realaca prislonjene leđima o leđa i vrlo savjesno ih svezali.

– Tako – reče Martin. – Sad brzo vrati klipanima ćuške! Dva i pol sata, to je sto pedeset minuta. Koliko je to ćušaka, Kurt?

– Devedeset komada – odgovori Kurt plačući. – Četrdeset i pet za svakoga.

– Toliko vremena nemamo – primijeti Matthias. – Ja ću svakome odvaliti samo jednu ćušku. To je isto kao da su od Rudija dobili devedeset.

Na to je počeo tuliti i drugi realac.

– Rudi, a gdje su naše bilježnice? – upita Martin. Kreuzkamm pokaže u jedan kut.

– Ne vidim ih – reče Martin.

– Moraš bolje pogledati – odgovori Kreuzkamm.

U kutu ležala je hrpica pepela. Moglo se još razabrati malo pougljenjenog papira i krajičak jednog plavog omota.

– Dobri Bože! – uzviknu Matthias. – To su naše bilježnice s diktatima?

Kreuzkamm kimnu glavom.

– Spalili su ih pred mojim očima.

– No, tvoj će se stari jako obradovati – reče Martin. Onda uze svoju maramicu, stavi u nju pepeo, pažljivo je zaveza napravivši čvor i gurnu spaljene bilježnice s diktatima u džep hlača.

– Pa to može još krasno ispasti – reče Johnny. Matthias je zadovoljno trljao ruke.

– Ja ću priložiti urnu za pepeo – izjavi on. – Zakopat ćemo bilježnice s diktatima kod Nepušača u vrtu. Sa zahvalnošću odbijamo svaku sućut.

Martin malo razmisli i reče:

– Rudi, odmah ćeš otrčati kući! Ako tvoj otac upita za bilježnice, reći ćeš da su ostale u školi i da ću mu ih ja predati sutra ujutro na prvom satu. Jasno? Dalje ništa ne govori. Mi ćemo još na brzinu izmlatiti realce na gradilištu i onda jurimo kući. Lijepi Teodor već nas sigurno čeka.

Napustiše podrum. Samo je Matthias još malo ostao. Dok su se ostali penjali uza stube, čuli su kako su odjeknula dva uzastopna glasna udarca. A onda su dvojica realaca zatulila kao psi na lancu.

U dvorištu Matthias je sustigao trojicu svojih drugova.

– Tako, to bi moralo biti dovoljno – reče. – Ti više neće zatvoriti nijednog gimnazijalca.

Kreuzkamm se oprostio od njih na kućnim vratima.

– Mnogo vam hvala – reče on pružajući im ruku. – Sredite ih dobro!

– Vrijedi! – povikaše oni i nestadoše iza ugla. Kreuzkamm oprezno opipa obraze, odmahnu glavom i požuri kući.

Pred gradilištem Martin ih zaustavi.

– Johnny – reče on – otrčat ćeš našim ljudima i doviknuti Sebastianu: "Sad smijete pobijediti!" Je li to jasno? Dakle, odmah ćete prijeći u napad. Čim nastane krkljanac, Matthias i ja ćemo taj ološ napasti s leđa. Krenimo!

Johnny odjuri kao da se radi o životu i smrti.

Mac i Martin virili su kroz jednu pukotinu u ogradi oko gradilišta. Sebastian i ostali dopustili su da ih protivnici potisnu u kut. Na sve strane pljuštale su grude snijega. Realci su vikali "Ahoj!" i već su se osjećali kao pobjednici.

– Vidiš li negdje Ulija? – upita Matthias.

– Ne vidim ga – reče Martin. – Pozor, Mac! Preko ograde!

Prebaciše se brzo na drugu stranu i stigoše u pravi trenutak. Sebastian je dobro obavio svoj zadatak. Sasvim neočekivano gimnazijalci jurnuše naprijed. Realci počеше uzmicati pred žestokim udarom.

Matthias i Martin potrčaše preko gradilišta i udariše s leđa realce koji su se povlačili. Neki su od straha popadali i ostali ležati u snijegu.

– Naprijed! – orilo se sa svih strana. Tamo gdje bi se pojavio Mac, neprijatelj je bježao. Bježali su pojedinačno. Bježali su u grupama.

Samo je Egerland odolijevao. Krvario je, lice mu je bilo mračno i odlučno, izgledao je kao kakav napušten, nesretan kralj. Bačvica jurnu na njega.

No Martin stade pred neprijateljskog vođu i povika:

– Dopustit ćemo mu da se slobodno povuče. Samo je on bio pošten i hrabar do kraja.

Egerland se okrenu i usamljen napusti bojno polje. Uto prijateljima priđe Fridolin.

– Je li Kreuzkamm oslobođen? Martin potvrdi glavom.
– A bilježnice s diktatima? – upita Bačvica znatiželjno.
– Njih imam u maramici – reče Martin i pokaza hrpi dječaka koji su začuđeno i puni poštovanja gledali u njega.

– Tu se nestručnjak čudi, a stručnjak se divi – primijeti Sebastian.

– A gdje je Uli? – upita Matthias.

Bačvica pokaže palcem iza sebe. Matthias odjuri do najudaljenijeg kuta gradilišta. Tamo je na jednoj debeloj dasci sjedio Uli i buljio u snijeg.

– Što se dogodilo, mali? – upita Matthias.

– Ništa naročito – odgovori Uli tiho. – Opet sam zbrisao. Sam je Wawerka pojurio na mene. Čvrsto sam odlučio da ću mu podmetnuti nogu, ali kad sam ugledao njegovo lice, bilo je gotovo.

– Da, on ima odvratnu njušku – reče Matthias. – I meni je zamalo pozlilo kad je navalio na mene.

– Ti me samo želiš utješiti, Maciću – reče Uli. – Ali to tako sa mnom više ne ide. Mora se uskoro nešto dogoditi.

– No dođi sad – reče Matthias. – Ostali upravo odlaze.

I dvojica prijatelja, koji bijahu tako različiti, potrčaše za ostalima. Trčeći bez predaha cijelim putem vraćali su se u školu. U susret lijepom Teodoru.

Potučena, vojska realaca okupila se u dvorištu kuće u Šumarskoj ulici broj 17. Čekali su Egerlanda.

On ozbiljno stupi među njih i reče:

– Oslobodite zarobljenika!

– Nije nam ni na kraj pameti – povika Wawerka.

– Onda radite što hoćete! – reče Egerland. – I potražite sebi drugog vođu. – Otišao je u kuću i ne pogledavši nijednoga od njih.

Ostali urlajući pojuriše u podrum. Htjeli su iskaliti svoj bijes na zarobljeniku.

Umjesto jednog zarobljenika nađoše u podrumu dvojicu! Tad se svi iznenađeno i pokunjeno pogledaše i zastidješe, koliko su to još uopće mogli.

PETO POGLAVLJE

SADRŽAJ: PONOJNI SUSRET S LIJEPIM TEODOROM;
RASPRAVA O KUĆNOM REDU; NEOČEKIVANA POHVALA;
PRIMJERENA KAZNA; PODUŽA ODGOJITELJEVA PRIPOVIJEST
I ŠTO SU POSLIJE NJE REKLI DJEČACI.

Bilo je već kasno popodne; malo poslije pet sati. Više nije sniježilo. No teški, sumporastožuti oblaci vukli su se nebom. Zimska večer

spuštala se na grad. Bila je to jedna od onih malobrojnih večeri što su još preostale do Badnjaka, do najljepše večeri u godini. Niste mogli pogledati nijedan od mnogobrojnih prozora na zgradama a da ne pomislite kako će za nekoliko dana upaljene svijeće na božićnim drvcima bacati svoj svjetlucavi sjaj na mračne ulice. I da ćete tada biti kod kuće, kod svojih roditelja, pod svojim božićnim drvcom.

Osvijetljeni izlozi bili su ukrašeni jelovim grančicama i staklenim ukrasima. Odrasli su s paketima u rukama trčali iz jednog dućana u drugi i pravili vrlo tajanstvena lica. U zraku se osjećao miris medenjaka, kao da su njima bile popločane ulice.

Petorica dječaka trčala su dahćući uzbrdo.

– Ja ću za Božić dobiti boksačku loptu za vježbanje – reče Matthias.
– Justus će mi sigurno dopustiti da je pričvrstim u gimnastičkoj dvorani. Čovječe, to će biti sjajno!

– Oko ti se još više smanjilo – primijeti Uli.

– Nije to ništa. To ide uz taj poziv.

Približavali su se školi. Mogli su je već vidjeti. Nalazila se na uzvisini iznad grada. Sa svojim osvijetljenim katovima bila je nalik na golemi prekooceanski parobrod koji noću plovi morem. Sasvim gore u lijevom tornju svijetlila su dva usamljena prozora. Tamo je stanovao doktor Johann Bökh, njihov odgojitelj.

– Imamo li kakvu zadaću iz matematike? – upita Johnny Trotz.

– Da – reče Martin. – Zadatke iz primijenjenog postotnog računa. Ali lagani su, prava dječja igra. Izradit ću ih poslije večere.

– A ja ću ih sutra ujutro prepisati od tebe – reče Sebastian. – Šteta je trošiti vrijeme na njih. Upravo čitam knjigu o genetici, nauci o nasljeđivanju. To je mnogo zanimljivije.

Dječaci su se zadihano penjali uzbrdo. Snijeg im je škripao pod nogama.

Pred školskim vratima netko je koračao gore-dolje, pušeći cigaretu. Bio je to lijepi Teodor.

– Ah, to ste vi, draga dječice – reče on podrugljivo. – Otišli ste kradomice u kino, je li? Nadam se da vam je bilo lijepo i da se kazna isplati.

– Film je bio sjajan – izmisli u trenu Sebastian. – Glavni glumac bio vam je nevjerojatno sličan. Samo nije bio baš tako lijep.

Matthias se nasmija. No Martin reče:

– Okani se gluposti, Sep, molim te!

– Naravno, i ti si opet umiješan u to! – uzviknu lijepi Teodor, držeći se kao da je tek sad primijetio Martina. – Kako netko takvom klipanu kao što si ti može dati stipendiju, to neću nikad shvatiti!

– Samo nemojte gubiti hrabrost – reče Johnny. – Još ste mladi.

Lijepi Teodor izgledao je kao da će početi rigati vatru.

– Hajde, pođite sa mnom, vi ptičice! Gospodin doktor Bökch već vas željno očekuje.

Počеше se uspinjali zavojitim stubištem toranjskog krila. Maturant je poput policajca išao iza njih, kao da se boji da bi mogli opet pobjeći.

Malo kasnije stajali su svi zajedno pred Justusom u njegovoj radnoj sobi.

– Evo bjegunaca, gospodine doktore – reče lijepi Teodor. Glas mu je zvučao slatko poput meda.

Doktor Bökch sjedio je za pisaćim stolom i promatrao petoricu dječaka. Izraz njegova lica nije odavao što misli. Njih petorica izgledali su upravo zastrašujuće. Matthiasu je jedno oko bilo natečeno. Sebastianove hlače bile su na koljenima poderane. Ulijevo lice i ruke bili su crvenomodri od hladnoće. Martinu je kosa neuredno padala na lice. A Johnnyju je krvarila gornja usna. U jednoj od gruda koje su ga pogodile bio je kamen. S pet pari čizama otapao se snijeg, stvarajući pet lokvica.

Doktor Bökch se podigne i priđe optuženima.

– Kako glasi članak kućnog reda primjenjiv na vaš slučaj, Uli?

– Učenicima internata zabranjeno je da napuste školsku zgradu, osim u vrijeme predviđeno za izlazak – odgovori mališan bojažljivo.

– Ima li nekih iznimaka? – upita Bökch. – Matthias!

– Da, gospodine doktore – reče Mac. – Kad neki član nastavničkog zbora naredi ili dopusti učeniku da napusti školu.

– Koji vas je od nastavnika pustio u grad? – upita odgojitelj.

– Nijedan – odvrati Johnny.

– S čijim ste dopuštanjem otišli?

– Otišli smo bez dopuštenja – objasni Matthias.

– Nije bilo tako – reče Martin. – Ja sam im naredio da pođu sa mnom. Samo sam ja odgovoran za to.

– Tvoja sklonost da preuzmeš odgovornost dobro mi je poznata, dragi Martine – reče doktor Bökch strogo. – Ne bi trebao zloupotrebljavati to pravo!

– Nije ga zloupotrijebio – uzviknu Sebastian. – Morali smo u grad. Bilo je to prijeko potrebno.

– Zašto mene, kao mjerodavnog za to, niste pitali za dopuštenje?

– Vi biste nam, zbog kućnog reda, uskratili dopuštenje – reče Martin. – A mi bismo unatoč tome morali odjuriti u grad! To bi bilo još mnogo neugodnije!

– Kako? Vi biste to učinili i protiv moje izričite zabrane? – upita Justus.

– Da – odgovoriše sva petorica.

– Nažalost – dodade Uli pokunjeno.

– Pa to je naprosto nečuveno, gospodine doktore! – primijeti lijepi Teodor odmahujući glavom.

– Ne sjećam se da sam vas pitao za vaše originalno mišljenje – reče doktor Bökh. Lijepi Teodor pocrvenje kao rak. – A zašto ste morali sići u grad? – upita nastavnik.

– Opet zbog realaca – izvijesti Martin. – Napali su jednog našeg eksternista. Taj eksternist i bilježnice s diktatima koje je trebao odnijeti gospodinu profesoru Kreuzkammu nestali su. To nam je javio jedan drugi eksternist. Bilo je, dakle, posve jasno da moramo sići u grad da oslobodimo zarobljenika.

– Jeste li ga oslobodili? – upita nastavnik.

– Jesmo – povikaše četvorica dječaka. Uli je šutio. Smatrao je sebe nedostojnim da potvrdno odgovori na to pitanje.

Doktor Bökh ispitivački je promatrao Johnnyjevu rasječenu gornju usnu i Matthiasovo natečeno oko.

– Je li tko ranjen? – upita zatim.

– Ma kakvi – reče Matthias. – Nitko.

– Samo su bilježnice s diktatima... – zausti Sebastian. Martin ga pogleda tako bijesno da je odmah zašutio.

– Što se dogodilo s bilježnicama? – upita Justus.

– Spalili su ih u jednom podrumu, pred očima svezanog zarobljenika – reče Martin. – Našli smo još samo pepeo.

– Pepeo je u Martinovoj maramici – objasni Matthias veselo. – A ja ću priložiti urnu za pepeo.

Doktor Bökh neprimjetno razvuče lice i na trenutak se osmjehne. Onda se opet uozbilji.

– I što će sad biti? – upita.

– Sutra ću sastaviti popis – reče Martin. – Svaki učenik reći će mi ocjene koje je dobio iz diktata, sve od Miholja. Unijet ću sve ocjene u popis i predati ga gospodinu profesoru Kreuzkammu na početku nastave. A ovaj posljednji diktat, koji još nije bio ispravljen, morat ćemo pisati još jedanput.

– Do vraga, do vraga! – prošapta Matthias i strese se.

– Ne znam hoće li se profesor Kreuzkamm zadovoljiti time – reče Justus. – Sve ocjene zacijelo nećete znati napamet. Ipak, moram vam reći da odobravam vaš postupak. Ponijeli ste se naprosto besprijekorno, vi nevaljalci!

Petorica dječaka zasjaše kao pet malih punih mjeseca. Lijepi Teodor pokuša se nasmiješiti. No pokušaj mu nije uspio.

– No ipak je protuzakonito – reče Bökh – što ste napustili školu bez dopuštenja. Sjednite tu na divan! Umorni ste. Razmislit ćemo što se može učiniti.

Petorica dječaka sjedoše na divan i gledali su svojega Justusa puni povjerenja. Maturant je ostao stajati. Najradije bi bio pobjegao.

Doktor Bökh koračao je gore-dolje po sobi i naposljetku reče:

– Mogli bismo taj slučaj razmotriti sasvim činjenično i jednostavno utvrditi da ste otišli bez dopuštenja. Kakva je uobičajena kazna za to, Sebastiane?

– Četrnaest dana zabrane izlaska – odgovori dječak.

– Mogli bismo uzeti u obzir i posebne okolnosti u kojima je prijestup učinjen – nastavi Justus. – A ako to učinimo, onda nema nikakve dvojbe da ste vi, kao pouzdani drugovi, pošto-poto morali otići u grad. Vaš prekršaj sastojao bi se tada samo u tome da ste zaboravili zatražiti dopuštenje.

On priđe prozoru i pogleda kroz okna. Lica okrenuta od njih, reče:

– Ali zašto me niste pitali? Zar imate tako malo povjerenja u mene? – Zatim se okrenu prema njima. – Onda ja sam zaslužujem kaznu! Jer bih u tom slučaju bio kriv za vaš prijestup!

– Ali ne, dragi gospodine Justuse! – uzviknu Matthias sav izvan sebe, no brzo se ispravi i reče zbunjeno: – Ali ne, dragi gospodine doktore! Ta nadam se da znate koliko jako vas... – No nije izrekao rečenicu do kraja. Stidio se priznati koliko vole tog čovjeka kraj prozora.

– Prije nego što smo odjurili, na trenutak sam razmišljao ne bismo li prvo trebali pitati vas – reče Martin. – No osjećao sam nekako da bi to bilo pogrešno. Ne zbog nepovjerenja prema vama, gospodine doktore. Ni sam ne znam točno zašto sam to propustio.

To je opet bilo nešto za mudrijaša Sebastiana.

– Stvar je sasvim logična – objasni on. – Postojale su samo dvije mogućnosti. Mogli ste odbiti našu molbu i tada bismo morali postupiti protivno vašoj zabrani. Ili ste nas mogli pustiti, a ako bi se tad nekome od nas nešto dogodilo, vas bi proglasili odgovornim za to. Onda bi vam ostali nastavnici i roditelji zbog toga neprestano predbacivali.

– Tako nekako – reče Martin.

– Vi baš želite preuzeti odgovornost! – odvrati nastavnik. – Niste me dakle pitali samo zato da biste me poštedjeli neugodnosti? Pa lijepo. Dobit ćete tako žarko željenu kaznu. Zabranjujem vam izlazak prvog slobodnog popodneva poslije praznika. Time je kućni red zadovoljen. Ili? – Bök upitno pogleda maturanta.

– Svakako, gospodine doktore – izjavi brzo lijepi Teodor.

– A to popodne, kad budete izdržavali kaznu, bit ćete vas petorica moji gosti ovdje gore u tornju. Onda ćemo održati malo sijelo uz kavu. To, doduše, ne piše u kućnom redu. No ne vjerujem da se tome može nešto prigovoriti. Ili? – Opet pogleda maturanta.

– Nikako, gospodine doktore – reče umiljatim glasom lijepi Teodor. Najradije bi se bio raspuknuo.

– Prihvaćate li kaznu? – upita Bök.

Dječaci veselo kimnuše glavom, gurkajući jedan drugoga laktovima u rebra.

– Sjajno – uzviknu Matthias. – Hoće li biti i kolača?

– Nadajmo se da hoće – reče Justus. – A prije nego što vas sad izbacim, htio bih vam ispričati jednu malu priču. Nekako mi se, naime, čini da vaše povjerenje prema meni još nije onako veliko kako bi to bilo dobro za vas i kakvo bih ja želio.

Lijepi Teodor se okrenu i htjede se išuljati na vrhovima prstiju.

– Ne, ne, ostanite samo ovdje! – povika Bökh. Onda sjede za pisaći stol i okrenu stolac tako da je kroz prozor mogao gledati zimsku večer.

– Prošlo je otada dvadesetak godina – pripovijedao je. – U ovoj kući ovdje bilo je već i tada takvih dječaka kao što ste vi. Bilo je i jako strogih maturanata. Bio je i jedan odgojitelj. Stanovao je u ovoj istoj sobi u kojoj mi sad sjedimo... Priča govori o jednom od malih đaka koji su prije dvadeset godina spavali u vašim željeznim krevetima i sjedili na vašim mjestima u učionici i u blagovaonici. Bio je to dobar, marljiv dječak. Znao se pobuniti zbog nepravde kao Martin Thaler. I potukao bi se, kad je trebalo, kao Matthias Selbmann. Noću je katkad sjedio na prozorskoj dasci u spavaonici i čeznuo za domom kao Uli von Simmern. Čitao je strašno pametne knjige kao Sebastian Frank. I skrivao se katkad u parku kao Jonathan Trotz.

Dječaci su šuteći sjedili jedan pokraj drugoga na divanu i pobožno slušali.

Doktor Bökh nastavi:

– Onda se jednoga dana majka tog dječaka teško razboljela. Iz maloga mjesta u kojemu je živjela dovezli su je u Kirchberg, u bolnicu, jer bi inače sigurno umrla. Vi znate gdje je bolnica. Prijeko, na drugom kraju grada. Velika zgrada od crvene opeke. S barakama za oboljele od zaraznih bolesti otraga u vrtu.

Mali dječak bio je tada vrlo uzbuđen. Ni na trenutak se nije mogao smiriti. I onda je jednoga dana, jer je njegovoj majci bilo vrlo loše, jednostavno odjurio iz škole kroz grad u bolnicu, sjedio je tamo uz bolesničin krevet i držao njezine vrele ruke. Onda joj je rekao da će sutra opet doći – jer je sljedećeg dana imao izlazak – i trčeci je prevalio dugi put do škole.

Pred školskim vratima već ga je čekao jedan maturant. Bio je to jedan od onih koji još nisu dovoljno zreli da vlast koja im je povjerena koriste razborito i plemenito. Upitao je dječaka gdje je bio. Dječak bi sebi prije pregrizao jezik nego što bi takvom čovjeku ispričao da dolazi od svoje bolesne majke. Maturant mu je za kaznu uskratio dozvolu za izlazak sljedeći dan.

Sljedećeg dana dječak je ipak otrčao u bolnicu. Ta majka ga je čekala! Trčao je poprečnim putem kroz grad. Sjedio je jedan sat uz majčinu postelju. Njoj je bilo još lošije nego prethodnoga dana. Molila ga je da sutra ponovno dođe. Obećao joj je i trkom se vratio u školu.

Maturant je već prijavio odgojitelju da je dječak opet pobjegao, iako mu je izlazak bio zabranjen. Dječak se morao javiti odgojitelju, ovdje gore, u ovoj sobi u tornju. I stajao je tada, prije dvadeset godina, upravo tamo gdje ste maloprije vi stajali. Odgojitelj bijaše strog čovjek. Ni on nije bio od onih ljudi kojima bi se dječak mogao povjeriti! I zato je šutio. I tako mu je rečeno da četiri tjedna ne smije napuštati školu.

No sljedećeg je dana opet otišao. Kad se vratio, odveli su ga ravnatelju gimnazije. On ga je kaznio s dva sata zatvora. Kad je sljedećeg dana ravnatelj pozvao domara da mu otključa prostoriju u koju su zatvarali kažnjene učenike, da bi posjetio dječaka i održao mu bukvicu, sjedio je u zatvoru posve drugi dječak! Bio je to bjegunčev prijatelj, koji je dopustio da ga zatvore da bi onaj drugi opet mogao otići svojoj majci.

– Da – reče doktor Bökh – bila su to dva prava prijatelja! Ostali su jedan uz drugoga i poslije. Studirali su zajedno. Stanovali su zajedno. Nisu se rastali ni kad se jedan od njih dvojice oženio. No onda je njegova žena rodila dijete. Dijete je umrlo. Zatim je umrla i žena. Dan nakon pogreba čovjek je nestao. A njegov prijatelj, čiju vam priču sad pripovijedam, nije više nikad čuo ništa o njemu.

Doktor Bökh oslonio je glavu na ruke, a oči su mu bile vrlo, vrlo tužne.

– Ravnatelj je – nastavi on naposljetku – bio izvan sebe od bijesa kad je ušao u zatvor i primijetio prevaru. Onda mu je dječak ispričao zašto njegov prijatelj stalno bježi i sve je na kraju dobro završilo. Ali dječak čija je majka ležala u bolnici odlučio je tad da će jednoga dana sam postati odgojitelj u toj školi u kojoj je kao dijete patio jer se nikome nije mogao slobodno povjeriti. Želio je da dječaci imaju jednoga čovjeka kojemu mogu reći sve što im tišti srce.

Justus ustade. Lice mu bijaše istodobno prijazno i ozbiljno. Dugo je promatrao petoricu dječaka.

– A znate li kako se zvao taj dječak?

– Da – reče Martin tiho. – Zvao se Johann Bökh. Justus kimnu glavom.

– A sad mi se mičite s očiju, vi mangupi!

Oni ustadoše, svečano se nakloniše i tiho napustiše sobu. Lijepi Teodor prošao je pokraj njih pognute glave.

Na stubištu Matthias reče:

– Za toga čovjeka gore dao bih, ako treba, i da me objese. Uli je izgledao kao da je u sebi plakao i dodade:

– I ja.

Prije nego što su se razišli i otišli svaki u svoju sobu, Johnny je zastao na hodniku:

– Znate li – upitao je – tko je taj prijatelj koji je umjesto njega sjedio u zatvoru i koji je dan nakon pogreba nestao bez traga?

- Nemam pojma – reče Matthias. – Otkud bismo to mi mogli znati?
- Pa ipak – reče Johnny Trotz – svi ga poznajemo. Stanuje tu u blizini i danas se trgnuo kad je čuo ime Bök.
- U pravu si – reče Martin. – Sigurno si u pravu, Johnny! Mi poznajemo njegovog izgubljenog prijatelja!
- Pa govorite već jednom! – povika Matthias nestrpljivo. A Johnny reče:
- To je Nepušač.

ŠESTO POGLAVLJE

SADRŽAJ: SLIKA S KOČIJOM U KOJU JE UPREGNUTO ŠEST KONJA; MNOGO VESELJA ZBOG JEDNE STARE DOSJETKE; KRSNO IME BALDUIN; MOKRO IZNENAĐENJE; POVORKA SABLASTI; ZVIJER KOJA PROSIPA PRAŠAK OD KOJEGA SE DOBIVA SVRAB; JOHNNY NA PROZORSKOJ DASCI I NJEGOVI PLANOVI ZA BUDUĆNOST.

Poslije večere popeli su se opet u svoje radne sobe. Martin je izradio matematičke zadatke za sljedeći dan i sastavio popis u koji je namjeravao unijeti ocjene iz spaljenih bilježnica s diktatima. Kad je Matthiasa upitao za ocjene, ovaj se nije mogao sjetiti.

– Upiši mi za svaki diktat dvojku – predložio je naposljetku. – Mislim da ću tako proći još sasvim dobro. – Onda je Matthias donio od domara čekić i čavle, i uz veliku buku počeo pribijati jelove grane na zidove. Sve dok iz susjednih soba nisu poslali izvidnike da pitaju je li tu netko poludio.

Lijepi Teodor, starješina sobe broj 9, nije se mogao prepoznati. Kad ga je Martin upitao smije li otići u druge sobe da skupi ocjene, rekao je maturant:

– Razumije se, dječaće. Ali nemoj se zadržati predugo.

Matthias je zaprepašteno zurio u Martina. Ostali iz sobe, koji nisu znali što se odigralo kod Justusa, zinuli su od čuda. A drugom maturantu koji je bio u sobi od zaprepaštenja je ispala cigareta.

– Što je s tobom, Teo? – upitao je. – Jesi li bolestan?

Martinu je taj prizor bio neugodan i brzo je izjurio iz sobe. Pošto je obišao sve ostale učenike petog razreda u internatu i unio njihove ocjene u popis, otišao je do Johnnija Trotza. Njegov sobni starješina bio je simpatičan momak.

– Onda, Martine, opet se spremate u boj? – upita on.

– Ne – odgovori dječak. – Ovaj put ne. Johnny i ja želimo razgovarati o jednom božićnom iznenađenju.

I onda su njih dvojica dugo šaputali i dogovorili se da će sljedećeg

dana poslije ručka odvesti Justusa u vrt u predgrađu.

– Nadam se da se ne varamo – reče Martin. – Inače će to ispasti neugodna priča. Zamisli da Nepušač i Justus odjednom izjave da jedan drugoga uopće ne poznaju!

– To je posve isključeno – reče Johnny odlučno. – U takvim se stvarima nikad ne varam. Pouzdaj se u tome potpuno u mene! – Razmišljao je. – Ne smiješ zaboraviti sljedeće: Nepušač se sasvim sigurno nije slučajno doselio sa svojim željezničkim vagonom u blizinu naše škole! Htio je, doduše, živjeti usamljeno i napustio je prije mnogo godina svoju okolinu, ne ostavivši za sobom nikakav trag. No nije se mogao potpuno otrgnuti od prošlosti. A kad razgovara s nama, sjeća se vlastitog djetinjstva. Sve to tako dobro razumijem, Martine! Kao da sam to sam doživio.

– Vjerojatno imaš pravo – odgovori Martin. – Čovječe, kako će se njih dvojica obradovati! Zar ne?

Johnny oduševljeno naže glavu. – Čim primijetimo da smo bili u pravu – reče on – povući ćemo se najneprimjetnije što možemo.

– Vrijedi! – promrmlja Martin. Onda se vratio u sobu broj 9. Izvadio je iz pisaćeg stola sliku koju je naslikao za svoje roditelje. Još nije bila sasvim dovršena i nastavio je slikati. Htio je kod kuće staviti sliku pod božićno drvce. Sutra, najkasnije preksutra, morao bi stići novac za put, koji će mu poslati majka.

Slika bijaše prilično neobična. Prikazivala je zeleno jezero i visoka, snijegom pokrivena brda. Na obalama jezera rasle su palme i narančina stabla s krupnim plodovima na granama. Po jezeru plovile su pozlačene gondole i čamci s jedrima crvenkastosmeđe boje. Cestom uz obalu prolazila je plava kočija. U kočiju je bilo upregnuto šest konja zelenka. U kočiji su sjedili Martinovi roditelji u blagdanskoj odjeći. A na sjedalu za kočijaša sjedio je sam Martin. No bio je stariji nego sad i imao je pristale plave brkove. Pokraj kočije stajali su ljudi u šarenim, južnjačkim nošnjama i mahali. Martinovi roditelji su ljubazno klimali glavom otpozdravljajući na sve strane, a Martin je u znak pozdrava spuštao pleteni bič.

Slika se zvala "Za deset godina". Dječak je time zacijelo mislio: za deset godina zarađivat će toliko novca da će moći povesti roditelje na putovanje u daleke, neobične zemlje.

Matthias je promatrao sliku, napola je stisnuo oči i rekao:

– Do vraga, do vraga! Ti ćeš sigurno jednoga dana postati jednako slavan kao što su Tizian (Ticijan) ili Rembrandt (Rembrant). Već sad se radujem što ću jednoga dana moći reći: "Da, Martin Thaler bio je nekoć najbolji đak u mojem razredu. Uz to bio je vražji momak. Mnogo toga smo zajedno progutali." – Pri riječi "progutali" sjetio se da je opet gladan i brzo je sjeo za svoj stol, u kojemu se uvijek moglo naći nešto za jelo.

Na unutrašnjoj strani poklopca od stola bile su čavlicima pričvršćene fotografije svih svjetskih prvaka u boksu.

Čak je i lijepi Teodor pogledao Martinovu sliku i izjavio da je ona dokaz izrazitog talenta.

Bila je to vrlo ugodna večer. Učenici prvog i drugog razreda šaputali su među sobom, odajući jedan drugome kakav su popis božićnih želja poslali kući. A onda je učenik sedmog razreda, Fritsche (Friče), počeo pripovijedati o jednom događaju koji se zbio toga prijepodneva za vrijeme nastave. Na kraju su ga svi u sobi slušali.

– Svake godine stari Grünkern redovito ponavlja jednu te istu dosjetku – pripovijedao je Fritsche. – Ta dosjetka dolazi na red uvijek kad u sedmom razredu počne govoriti o osobinama Mjeseca. Svake godine, i to već više od dvadeset godina, kaže na početku sata: "Danas ćemo govoriti o Mjesecu, pogledajte mene!"

– Kakva je to dosjetka? – upita učenik drugog razreda Petermann. No ostali ga, smijući se, prekinuše:

– Pst! – I tako on ušuti. Lijepi Teodor reče:

– Kod nas se tome više nitko nije nasmijao.

U tom se trenutku glasno nasmijao mali Petermann. Shvatio je dosjetku.

– No jesi li shvatio? – upita ga Matthias. Fritsche nastavi:

– Mi smo to izveli vrlo lukavo. Znali smo da je danas na redu ta dosjetka i sve smo se točno dogovorili. Kad je Grünkern izgovorio svoju glasovitu rečenicu, nasmijali su se najprije učenici u zadnjem redu. Tome se on, naravno, obradovao. Onda je htio nastaviti s predavanjem. No tada se nasmijao drugi red. Grünkern se opet obradovao. No upravo kad je htio nastaviti predavanje, nasmijao se treći red. Sad se Grünkern samo namrštitio. A onda se nasmijao četvrti red. To ga je potpuno dotuklo. Kao da se sav smanjio. "Zar vam se moja dosjetka ne sviđa, gospodo?" upitao je. Tada je ustao Mühlberg (Milberg) i rekao: "Dosjetka nije tako loša, gospodine ravnatelju. No otac mi je pričao da je ta dosjetka, još dok je on išao u sedmi razred gimnazije, bila već tako stara da ju je trebalo poslati u mirovinu. Kako bi bilo kad biste se jednom sjetili nečega novoga?" Na to je Grünkern nakon duge stanke odgovorio: "Možda ste u pravu." A onda je usred sata izjurio iz učionice i ostavio nas same. Izgledao je kao da ide sam sebi na pogreb.

Fritsche se nasmijao, a s njim još nekolicina učenika. No činilo se da se većina ne slaže posve s učenicima sedmog razreda.

– Ne znam točno – reče jedan – ali mislim da niste trebali tako naljutiti tog starog čovjeka.

– A zašto ne? – uzviknu Fritsche. – Učitelju je dužnost da se stalno mijenja i prilagođava. Inače bi učenici mogli ujutro ostati ležati u krevetu i slušati nastavu s gramofonskih ploča. Ne, ne, nama kao učitelji trebaju

ljudi, a ne dvonožne limene konzerve. Potrebni su nam nastavnici koji se moraju razvijati, ako žele da se mi razvijamo.

U tom trenutku otvoriše se vrata. Ravnatelj gimnazije, profesor doktor Grünkern, uđe u sobu broj 9. Učenici skočiše sa svojih stolaca.

– Sjednite samo i nastavite raditi! – reče ravnatelj. – Je li sve u redu?

– Da, sve je u redu, gospodine ravnatelju – izjavi lijepi Teodor.

– To je najvažnije – reče stari čovjek, umorno kimnu glavom i ode u susjednu sobu.

– Je li, prije nego što je ušao, prisluškiavao na vratima? – upita radoznalo jedan učenik drugog razreda.

– Tu mu ja ne mogu pomoći – reče Fritsche nemilosrdno. – Ako je, dok je još bio mlad, htio postati činovnik, onda nije smio postati nastavnik.

Matthias se nagne prema svojem susjedu, jednom crvenokosom učeniku prvog razreda.

– Znaš li ti uopće kako je Grünkernu ime? – upita. Mališan to još nije znao. Matthias reče:

– Zove se Balduin. Balduin Grünkern! Uvijek napiše samo B i iza toga stavi točku. Vjerojatno mu je neugodno zbog imena.

– Ostavite starog čovjeka na miru! – reče lijepi Teodor. – On nam je potreban kao opreka. Da nemamo njega, ne bismo ni znali što nam znači doktor Bökh.

Drugi maturant izbeči oči.

– Teo – reče – sad je doista jasno: u tvojoj glavi nije sve kako treba.

Nakon večernjice sjurili su se niz široko stubište u garderobe, skinuli i objesili odijela u ormare, a onda u dugim noćnim košuljama jurnuli opet uza stube. Prvo u umivaonice, zatim u spavaonice.

Maturanti nisu morali leći tako rano. Samo oni koji su nadzirali red u spavaonicama morali su biti gore i paziti da se dječaci dobro umiju, da operu zube i da brzo legnu u krevet.

Lijeganje u krevet bilo je prilično složeno. Morali ste stati na krevet i omotati oko sebe veliki pokrivač; tek onda ste se, kao da vas je pogodila munja, spuštali na madrac tako da bi željezni krevet zazveketao.

U spavaonici broj II bilo je uzbudljivo. Neki je šaljivčina stavio Matthiasu pod plahu lavor pun vode. I kad se Matthias, umoran od pustolovina toga dana, poput klade spustio u krevet, pao je u vodu. Psujući i cvokoćući zubima, skočio je iz kreveta i izvukao lavor ispod pokrivača.

– Tko je to učinio? – viknuo je bijesno. – Kakva podlost! Neka se ta hulja javi! Ubit ću ga! Nahranit ću ptice njegovim lešom!

Ostali su se smijali. Uli je zabrinuto dotrčao u noćnoj košulji i donio svoj jastuk.

– Plašljive vucibatine! – urlao je Matthias.

– Idi u krevet! – dovikne mu netko. – Inače će ti se prehladiti stražnjica.

– Tišina! – povika drugi. – Dolazi Justus!

Uli i Matthias skočiše u svoje krevete. Kad je ušao doktor Bökh, u velikoj dvorani bilo je tiho da bi se i miš mogao čuti. Dječaci su mirno ležali u krevetima kao anđeli. Zatvorenih očiju. Justus je prošao pored kreveta.

– Dakle – reče on glasno. – Tu nešto ipak nije u redu! Kad su dječaci tako mirni, onda je prije toga sigurno bio neki lom. Martine, govori što je bilo!

Martin otvori oči i reče:

– Ništa naročito, gospodine doktore! Samo smo se malo šalili.

– Ništa drugo?

– Ne.

Bökh krene prema vratima.

– Laku noć, nevaljalci!

– Laku noć, gospodine doktore! – povikaše svi. A onda su zaista mirno i zadovoljno ležali u svojim krevetima. Matthias je zijeovao kao lav. Stavio je Ulijev jastuk ispod sebe na mokru plahu i u trenu zaspao. Ubrzo nakon toga zaspali su i ostali.

Samo je Uli još ležao budan. Prvo, nedostajao mu je jastuk. A drugo, opet je razmišljao kako bi napokon i on mogao pokazati svoju hrabrost. Onda je začuo povećerje. Prijeko u vojarni trubač je upozoravao vojnike koji su se vraćali iz grada da moraju požuriti. Uli je tad pomislio na svoje roditelje, na braću i sestre, na to da će za tri dana biti kod kuće – i misleći na to usnuo je s osmijehom na licu.

Jedan sat kasnije spavači su uplašeno poskočili u svojim krevetima! Iz spavaonice broj I dopirala je paklenska buka. Odjednom se vrata spavaonice broj II naglo otvoriše, kao da ih je gurnula ruka duha. Buka je bila sve nepodnošljivija. Nekolicina najmlađih dječaka zavukli su glave pod pokrivače i začepili uši.

Odjednom se u mračnoj spavaonici pojavi povorka bijelih vještica i sablasti. Neke su nosile upaljene treperave svijeće. Druge su lupale limenim poklopcima. Treće su pak mukale kao izglednjeli volovi. Sasvim na kraju povorke išla je teturajući golema bijela neman, zbacivala, tu i tamo pokrivače s dječaka i posipala krevete nekakvim tajanstvenim praškom iz velike papirnate vrećice. Nekoliko učenika prvog razreda zaplakalo je od straha.

– Ta ne plači! – reče Uli svojem susjedu. – Pa to su samo maturanti. Oni nekoliko dana prije Božića uvijek priređuju takvu povorku. Moraš samo paziti da ti po krevetu ne posipaju prašak koji izaziva svrab.

– Tako se bojim – šaptao je jecajući učenik prvog razreda. – Kakva je ono velika zvijer na kraju povorke? .

– To su tri maturanta. Sašili su zajedno nekoliko plahti i skrivaju se pod njima.

– Ali ja se ipak bojim – reče mališan.

– Na to se čovjek navikne – tješio ga je Uli. – Prve godine sam i ja plakao.

– Da?

– Da – reče Uli.

Povorka sablasti nestade kroz stražnja vrata. Polako se opet sve smirilo. Samo su se oni koji su spavali u prvom redu kreveta češkali i još neko vrijeme psovali zagnjurivši glavu u jastuke. Prašak koji izaziva svrab djelovao je. No na kraju su se i oni umirili.

Matthias se uopće nije probudio. Kad bi on jedanput sklopio oči mogli su kraj njega pucati i topovi, a da se on ne probudi.

Naposlijetku su zaspali svi osim jednoga. Taj jedan bio je Johnny Trotz. On ustade i odšulja se do jednog od velikih prozora.

Sjeo je na široku prozorsku dasku, podigao noge, podvukao ih pod noćnu košulju i gledao dolje na grad. Mnogi su prozori još bili osvijetljeni, a nad središtem grada, tamo gdje su kina i lokali u kojima se pleše, svijetlilo se nebo. Opet je sniježilo.

Johnny je zamišljeno promatrao grad. Razmišljao je: "Pod svakim krovom žive ljudi. A koliko krovova ima u jednome gradu! I koliko gradova ima u našoj zemlji! I koliko zemalja na našem planetu! I koliko zvijezda u svemiru! U cijelom tom beskrajnom prostoru ima svuda i sreće i nesreće... Jednom, poslije, sigurno ću živjeti na selu. U maloj kući s velikim vrtom. I imat ću petero djece. Ali neću ih poslati preko mora da bih ih se riješio. Neću biti tako zao kao što je moj otac bio prema meni. I moja će žena biti bolja od moje majke. Gdje li je sad moja majka? Je li još živa?"

Možda će Martin živjeti sa mnom u mojoj kući. On će slikati, a ja ću pisati knjige. Bila bi sramota, mislio je Jonathan Trotz, kad život ne bi bio lijep!"

SEDMO POGLAVLJE

SADRŽAJ: OPIS PROFESORA KREUZKAMMA; JEZOVIT DOGAĐAJ; REČENICA KOJU DJEČACI MORAJU NAPISATI PET PUTA; TAJANSTVENO PRIOPĆENJE ZA VRIJEME ODMORA; ŠETNJA S DOKTOROM BÖKHOM; PONOVI SUSRET U MALOM VRTU U PREDGRAĐU I STISAK RUKE POKRAJ OGRADE.

Sljedećeg jutra, malo prije početka nastave, izišao je Martin iz učionice na hodnik. Držao je u ruci popis s ocjenama iz diktata i htio je nastavnika njemačkog, profesora Kreuzkamma, izvijestiti o jučerašnjem

nesretnom događaju prije nego što ovaj uđe u razred. Rudi Kreuzkamm, profesorov sin, bio je upravo ispričao da otac još ništa ne zna o tome.

Hodnik bijaše prazan. No galama koja je vladala u mnogim učionicama dopirala je u hodnik i ispunjavala ga prigušenim zujanjem i brujanjem. Zvučalo je kao roj zatvorenih muha.

Onda su s prvog kata sišli nastavnici. Bili su dobro raspoloženi i glasno su se smijali. Svaki je ušao u jednu od učionica i zujanje i brujanje u hodniku postajalo je sve tiše i tiše. – Profesor Kreuzkamm pojavio se posljednji. Koračao je ukočeno kao i uvijek, kao da je progutao štap za šetnju. Pored njega išao je doktor Bökch i nešto mu zanimljivo pripovijedao. Profesor ga je pozorno slušao i izgledao je još strože nego inače.

Taj gospodin Kreuzkamm bijaše čudan čovjek. Uvijek su ga se pomalo pribojavali. Nije se, naime, znao smijati. Doduše, isto je tako moguće da se on jednostavno nije htio smijati! Njegov sin Rudi pričao je svojim drugovima da se njegov otac ne smije ni kod kuće.

Na to biste se s vremenom i mogli naviknuti. No cijeli je slučaj otežavalo to što je on, iako se sam nije nikad smijao, govorio stvari kojima ste se morali smijati!

Tako je, recimo, prije nekoliko tjedana, kad je vraćao školske zadaće, upitao Matiju:

– Što si ono dobio iz prošle zadaće?

– Dvojku – odgovorio je Matthias.

– Tako? – rekao je profesor. – Ovaj put je mnogo bolje.

Matthias se već bio obradovao. A onda je profesor dodao:

– Ovaj put si dobio dobru dvojku!

Jednom drugom prigodom je ormar u učionici bio otvoren. Onda je Kreuzkamm viknuo:

– Fridoline, zatvori ormar! Propuh je!

Svaki put kad im je nešto bilo smiješno i kad su se tome morali nasmijati, učenici su se osjećali nekako glupo, jer je on sam strogo gledao s katedre i pravio lice kao da ga boli trbuh. S njim nikad niste znali na čemu ste, jer njegov izraz lica nije nikad odavao što osjeća.

No na njegovim se satovima moglo mnogo toga naučiti. A i to je nešto vrijedilo.

Sad mu je, dakle, Martin morao priznati da su bilježnice s diktatima spaljene. Justus je ušao u drugi razred, a profesor Kreuzkamm je sam dugačkim koracima krenuo prema dječaku.

– Ima li kakvih novosti? – upita strogo.

– Da, gospodine profesore – reče Martin pokunjeno. – Realci su jučer popodne spalili naše bilježnice s diktatima.

Nastavnik zaslade.

– Jeste li ih zamolili da to učine? – upita on.

Martin opet nije znao bi li se nasmijao. Onda odmahnu glavom, ispriča ukratko ono najvažnije i predade profesoru popis.

Profesor otvori vrata, gurne Martina ispred sebe i uđe u učionicu.

Dok je Martin čekao pred vratima, dogodilo se nešto strašno!

Nekoliko eksternista, po nagovoru Georga Kunzendorfa (Georg Kuncendorf), strpali su Ulija u koš za papir i objesili koš na dvije kuke koje su služile za vješanje zemljopisnih karata. Matthiasa su za to vrijeme četvorica dječaka čvrsto držala u klupi. Tako je sad Uli visio gore pod stropom i sav crven u licu virio iz koša. Martin se gotovo onesvijestio.

Profesor Kreuzkamm ponašao se kao da uopće ne primjećuje tu skandaloznu činjenicu. Sjeo je ravnodušno za katedru, razvezao Martinovu maramicu, koja je ležala pred njim, i promatrao pepeo.

– Što bi to trebalo predstavljati? – upitao je.

– To su naše bilježnice s diktatima – odgovori Martin zbunjeno.

– Aha! – reče profesor. – Jedva se mogu prepoznati. – Uostalom, kome sam jučer popodne povjerio bilježnice?

Rudi Kreuzkamm, profesorov sin, ustade.

– Pa zar nisi mogao bolje čuvati bilježnice?

– Nažalost, nisam – reče Rudi. – Dvadesetak dječaka napalo je Fridolina i mene. A prije nego što su spalili bilježnice, svezali su me užetom za vješanje rublja u jednom podrumu.

– Kako dugo si bio u podrumu? – upita otac.

– Otprilike do četiri sata.

– Jesu li tvoji roditelji nešto primijetili?

– Ne – odgovori Rudi.

– Pa to su, izgleda, neki krasni roditelji – reče profesor ljutito.

Nekoliko učenika se nasmijalo. Bilo je smiješno da profesor grdi samoga sebe.

– Pa zar im nije bilo čudno da te nema za ručkom? – upita on.

– Ne – odvrati Rudi. – Rečeno im je da sam pozvan k jednom drugu.

Profesor reče strogo:

– Lijepo pozdravi svojega oca u moje ime i reci mu neka ubuduće izvoli malo bolje paziti na tebe!

Sad se nasmijao cijeli razred. Osim Ulija. I osim nastavnika.

– Prenijet ću to svojemu ocu – odgovori Rudi Kreuzkamm. Na to se razred ponovno nasmijao.

– Krasno je stanje kod vas – reče profesor. – Martinov popis mi, uostalom, nije ni potreban. Sve sam ocjene zapisao i u svoju bilježnicu. No usporedit ću ta dva popisa. Nadam se da nitko nije varao. To će, uostalom, izići na vidjelo. Osim toga, želim vam već sad priopćiti sljedeće: pri prvoj nepodopštini koju izvedete zadat ću vam takav zadatak da će vam se smrknuti pred očima.

Kao po zapovijedi, svi pogledaše gore u Ulija. Moglo je postati

veselo!

– Što traži koš za papir gore pod stropom? – upita profesor. – Okanite se već jednom tih gluposti!

Nekoliko dječaka skoči da skinu koš.

– Ne! – viknu strogo profesor. – Pustite ga neka samo mirno visi! Ima vremena za to. – Pa zar nije primijetio da u košu sjedi Uli? – Prije nego što nastavimo – reče on – još ćemo na brzinu ponoviti nekoliko riječi iz jučerašnjeg diktata. Kako se piše nesvjestica, Sebastiane?

Sebastian Frank gurne pod klupu svoju knjigu o genetici i izgovori riječ slovo po slovo. Slovka je točno.

Profesor odobravajući klimhu glavom.

– A kako se piše gnijezdo? Uli!

Cijeli se razred skameni od straha.

Profesor je nervozno bubnjao prstima po katedri.

– No hoćeš li već jednom odgovoriti, Simmern? Hajde, da čujemo!

Tada se iz koša za papir začuje drhtav glas.

– G... n... i... j...

Uli nije dospio dalje. Magično privučen, profesor pogleda gore i ustade.

– Otkad je ova učionica zabavište? Hoćeš li mi objasniti što tražiš u toj smiješnoj gondoli za ljuljanje? Jesi li udaren mokrom krpom? Odmah silazi!

– Ne mogu – reče Uli.

– Tko je to učinio? – upita profesor. – No dobro. Vi to ionako nećete odati. Matthias!

Mac ustade.

– Zašto to nisi spriječio?

– Bilo ih je previše – ogłosi se Uli odozgo, iz koša.

– Za svaku nepodopštinu koja se dogodi nisu krivi samo oni koji su je učinili nego i oni koji je nisu spriječili – objasni profesor. – Tu rečenicu do sljedećeg ćete sata svi napisati pet puta.

– Pedeset puta? – upita Sebastian podrugljivo.

– Ne, pet puta – odvrati profesor. – Kad jednu rečenicu napišete pedeset puta, na kraju ste je već zaboravili. Samo će je Sebastian Frank napisati pedeset puta. Kako glasi rečenica, Martine?

Martin ponovi:

– "Za svaku nepodopštinu koja se dogodi nisu krivi samo oni koji su je učinili nego i oni koji je nisu spriječili."

– Kad bi ti samo znao koliko si u pravu! – primijeti profesor i zavali se u stolac. – To je bio prvi čin tragedije. Sad izvucite maloga iz njegove gondole za ljuljanje!

Matthias pojuri naprijed. Još nekoliko dječaka krene za njim. I najzad je Uli opet osjetio čvrsto tlo pod nogama.

– A sad – reče profesor – slijedi drugi čin tragedije. – I onda im je zadao takav diktat da se sve pušilo. Strane riječi, pisanje velikog i malog slova, pravila interpunkcije – da te uhvati očaj! Pola sata tercijani su se preznojavali. Unatoč zimi i snijegu. (O tom se diktatu, uostalom, govorilo još godinama. Najbolja ocjena bila je trojka.)

– Do vraga, do vraga! – šapnu Matthias svojem susjedu. – Nadam se da će realci danas ponovno napasti Rudija!

No profesor Kreuzkamm ovaj put je sam ponio kući bilježnice s diktatima.

– Sigurno je sigurno – rekao je i izišao iz učionice jednako ozbiljno i ukočeno kao što je i ušao.

Za vrijeme odmora Uli se popeo na katedru i viknuo:

– Mir! – No ostali su i dalje galamili.

– Mir! – viknu on drugi put. Zazvučalo je kao bolni krik. Ovaj put se svi umiriše. Uli je bio blijed kao krpa.

– Želim vam reći – progovori on tiho – da to više ne mogu izdržati. Od toga ću se posve razboljeti. Vi mislite da sam kukavica. Pa dobro, vidjet ćete. Pozivam vas da danas u tri sata dođete na gimnastičke vježbalište. U tri sata. Nemojte zaboraviti! – Onda je opet sišao i sjeo na svoje mjesto.

– Što to treba značiti, mali? – upita ga Matthias. Došli su i Martin i Johnny, želeći doznati što zapravo Uli namjerava.

On gotovo neprijateljski odmahnu rukom i reče:

– Pustite me samo na miru! Već ćete vidjeti!

Prije ručka razdijelio je dežurni u blagovaonici poštu. Matthias i mnogi drugi dobili su novčane pošiljke. Bio je to novac za put koji su očekivali. Martin je dobio pismo od majke. Gurnuo ga je u džep. Iako je već prilično dugo živio u internatu još se nije naviknuo da svoju poštu čita za stolom, usred galame, izložen znatiželjnim pogledima susjeda za stolom. Ne, želio je poslije kazališne probe otići u park ili u neku usamljenu sobu s glasovirom i biti sam kad otvori pismo. On ga opipa. Pismo nije bilo naročito debelo. Majka mu je vjerojatno poslala novčanicu od deset maraka. Put je stajao osam maraka. Ostat će mu dakle dvije marke i mogao bi još kupiti nekoliko sitnih poklona za roditelje. Slika koju je za njih izradio bila je, doduše, vrlo lijepa. No činilo mu se da je jedna slika ipak premalo za njih dvoje.

Kad je ručak završio, okupio je Matthias oko sebe svoje vjerovnike i vratio im novac koji su mu posuđivali kad ga je mučila glad. Onda je skočio i odjurio. Morao je brzo do pekara Scherfa. Tamo je, budući da je danas bio bogat čovjek, htio kupiti kolača za sve koji su glumili u božićnom igrokazu. Naravno, i za sebe, ta i on je glumio s njima.

Blagovaonica se ispraznila. Samo su Martin i Johnny još stajali na vratima. A otraga, na užoj strani prostorije, sjedio je Justus za jednim

malim stolom i upravo pripaljivao cigaru. Krenuše prema njemu. On im prijateljski kimnu glavom i ispitivački ih pogleda.

– Izgledate jako svečano – reče on. – Što vam je na pameti?

– Htjeli smo vas zamoliti da malo prošetate s nama – objasni Martin.

– Moramo vam nešto pokazati.

– Tako? – reče on. – Morate?

Obojica odlučno kimnuše glavom. Tad on ustade i izađe s njima iz blagovaonice. Odveli su ga, a da se on nije nimalo bunio, do školskih vrata.

– Oho! – reče on. – Zar izlazimo? Oni opet potvrdiše glavom.

– Pa, sad sam doista znatiželjan – reče on.

Vodili su ga ulicom uz željeznu školsku ogradu. On se raspitivao o njihovim kazališnim probama.

Johnny Trotz reče:

– Vrlo dobro znamo svoje uloge. Čak ni Matthias neće zapeti sutra navečer na božićnoj svečanosti. Sutra popodne imamo i generalnu probu. S kostimima.

Justus se raspitivao smije li doći na generalnu probu. Odgovorili su mu da se to razumije samo po sebi. No primijetio je da im nije bilo baš pravo. Zato reče da će svoju radoznalost već nekako obuzdati do prve javne izvedbe.

– Pa kamo me zapravo vodite? – upita doktor Bök.

Nisu mu ništa odgovorili, samo su se smješkali i bili su vrlo uzbuđeni.

Odjednom Johnny upita:

– Što je bio po zanimanju vaš prijatelj o kojem ste nam sinoć pripovijedali?

– Bio je liječnik – reče doktor Bokh. – Zato ga je zacijelo i toliko pogodilo što nije mogao pomoći svojoj ženi i djetetu. Bio je čak vrlo sposoban liječnik. No protiv sudbine katkad ne pomaže nikakvo znanje.

– Je li znao svirati glasovir? – pitao je Johnny dalje. Justus začuđeno pogleda dječaka.

– Da – reče naposljetku. – Dapače, svirao je odlično. Ali kako ti pada na pamet da to pitaš?

– Samo tako – reče Johnny. A Martin uto otvori ulazna vrata u koloniju vrtova u predgrađu.

– Ovamo unutra? – upita nastavnik. Oni kimnuše glavom i povedoše ga pored mnogih malih, snijegom prekrivenih vrtova.

– Prije dvadeset godina ovdje je još bila šuma – pripovijedao je doktor Bök. – A kad bismo nešto naumili izvesti, popeli bismo se preko ograde.

– To i mi danas radimo – reče Martin. Sva trojica se nasmijaše.

Tada dvojica dječaka zastadoše.

– Ta tu netko stanuje u pravom željezničkom vagonu! – povika Justus iznenađeno.

– Da – reče Johnny. – Čovjek koji stanuje u tom vagonu naš je prijatelj. Volimo ga gotovo kao i vas. Zbog toga i želimo da se napokon upoznate.

Martin je ušao u vrt, zastao pred vagonom i pokucao tri puta. Vrata se otvoriše i Nepušač izađe. Pružio je Martinu ruku. A onda je pogledao prema vrtnim vratima, gdje je stajao Johnny Trotz s nastavnikom.

Odjednom Justus duboko uzdahnu, naglo otvori vrata rešetkaste ograde i potrči prema Nepušaču.

– Roberte! – uzviknu sav izvan sebe od uzbuđenja.

– Johanne! – reče Nepušač i ispruži ruke prema prijatelju.

Dječaci se nisu morali mnogo truditi da se neopaženo povuku, jer su dvojica muškaraca stajali na snijegu kao dva kamena stupa i netremice gledali jedan drugoga.

– Stari družo! – reče Justus. – Konačno sam te opet našao!

Martin i Johnny trčali su šuteći kroz vrtove. Pokraj gimnazijske ograde zastali su da predahnu. Nisu progovorili ni riječ. No prije nego što su se popeli preko ograde, pružiše jedan drugome ruku.

Bilo je to kao da su jedan drugome dali neko nijemo obećanje. Obećanje koje se riječima ne može izraziti.

OSMO POGLAVLJE

SADRŽAJ: JAKO MNOGO KOLAČA; SLJEDEĆA PROBA "LETEĆEG RAZREDA"; RAZLOG ZAŠTO JE ULI PONIO KIŠOBRAN; GOLEMO UZBUĐENJE NA GIMNASTIČKOM VJEŽBALIŠTU I U ŠKOLSKOJ ZGRADI; UTJEŠNE RIJEČI DOKTORA BÖKHA I GLASOVIRSKA SOBA BROJ III.

Pretposljednja proba "Letećeg razreda" počela je pravom gozbom, koju im je pripremio Matthias. On je velikodušno nakupovao kolača za sve i dobro je pazio da ništa ne ostane.

Uli se pojavio sa zakašnjenjem. Pod rukom je nosio kišobran.

– Zašto vučeš sa sobom tu ambrelu? – upita ga Sebastian. No Uli ništa ne odgovori i više ga ništa nisu pitali.

Sebastian je mislio: "Od jutros se jako promijenio. S njim je kao sa satom. Previše su ga navinuli. I sad je prenapregnut."

Uli je odložio kišobran u kut. Nije htio ni okusiti kolače, iako ga je Matthias usrdno molio, i rekao je da je vrijeme da počnu s probom.

Zatim su uvježbavali Johnnyjev božićni igrokaz. Odigrali su ga od prvog do petog čina, bez ijedne pogreške i na kraju su bili vrlo zadovoljni.

– Eto vam! – reče Matthias ponosno. – Što više jedem, to mi je pamćenje bolje.

Onda su se još jedanput točno dogovorili o kostimima i ostalim kazališnim rekvizitima. Fridolin će još danas otići frizeru Krügeru po plavu periku s pletenicama za Ulija i donijet će je sutra ujutro. Generalnoj probi, dakle, nije više ništa stajalo na putu. Čak je i božićno drveće već bilo postavljeno i okićeno mnogobrojnim električnim žaruljicama, a domar je grane natovario s nekoliko kilograma vate.

– Nadajmo se da će sutra navečer sve biti u redu – reče Johnny. – Prije svega ne smijete imati tremu. Morate se ponašati kao da smo sami u gimnastičkoj dvorani, baš kao za vrijeme probe.

– Ah, sve će već biti dobro – reče Martin. – No morali bismo još brzo uvježbati postavljanje kulisa. Jer ako se sutra navečer sruši neka kulisa, recimo piramide ili Sjeverni pol, gledaoci će se početi smijati prije nego što otvorimo usta. A onda više i ne trebamo igrati naš komad.

Johnny se složi s Martinom. I zato su opet dovukli iz kuta velike oslikane kartone i prislonili ih brzo na vratilo. Onda su probali mogu li pomaknuti zrakoplov s mjesta tako da gledaoci ne primijete kako dječaci, skriveni iza kartona, guraju vratilo.

– To mora ići kao po loju! – uzviknu Martin. – Pozornica mora u tren oka biti spremna!

Odguraše kulise i vratilo opet u kut i onda ih još jednom dovukoše. Rukovali su njima i psovali kao pravi, izučeni scenski radnici.

Uli se, a da to ostali nisu ni primijetili, iskrao iz gimnastičke dvorane. Bojao se da bi ga mogli spriječiti u njegovoj nakani. A to se nije smjelo dogoditi.

Više od pedeset dječaka stajalo je znatiželjno na snijegom prekrivenom klizalištu i očekivalo ga. Bili su to sve sami učenici nižih razreda. Starijima nisu ništa rekli. Dječaci su odmah naslutili da će se dogoditi nešto nesvakidašnje i zabranjeno. Gurnuli su ruke u džepove kaputa i nagađali što će biti.

– Možda uopće neće doći – reče jedan.

No uto se pojavi Uli. Bez riječi je prošao pored njih i uputio se prema željeznim motkama za penjanje, koje su stajale uz rub vježbališta.

– A zašto nosi kišobran? – upita netko. No ostali ga ušutkaše.

Pokraj motki za penjanje dizale su se visoke ljestve. Obične gimnastičke ljestve, kakve se mogu naći u svim školama. Uli priđe ljestvama i počne se penjati po prečkama hladnim kao led. Na pretposljednjoj prečki se zaustavio, okrenuo se i pogledao dolje na veliku gomilu dječaka. Malo se zanjihao, kao da mu se zavrtilo u glavi. Onda se pribere i reče glasno:

– Evo o čemu je riječ. Sad ću otvoriti kišobran i izvesti skok, kao s padobranom. Odmaknite se malo dalje, da nekome ne sletim na glavu!

Neki dječaci izjaviše da je Uli sasvim poludio. No većina se nijemo povuče unatrag, nestrpljivo očekujući da vidi najavljenju uzbudljivu predstavu.

Četvorica njegovih drugova koji su bili zaposleni u gimnastičkoj dvorani za danas su napokon odgurali kulise i vratili u kut. Sebastian se ljutio na profesora Kreuzkamma zato što mu je zadao da pedeset puta napiše rečenicu "o krivnji zbog nepodopštine".

– I to jedan dan prije proslave Božića! – reče on povrijeđeno. – Taj čovjek nema srca.

– Pa ni ti ga nemaš – reče Johnny.

Tada se Matthias ogleda oko sebe kao da nekoga traži i upita:

– A gdje je mali? Nestao je! Johnny pogleda na sat.

– Upravo je prošlo tri – reče on. – A Uli je u tri sata namjeravao nešto izvesti.

– Točno – uzviknu Martin. – Vani na igralištu. To me baš zanima.

Napustili su dvoranu i potrčali na igralište. Kad su skrenuli iza ugla, stali su kao ukopani. Igralište je bilo puno učenika. I svi su gledali gore, prema visokim gimnastičkim ljestvama na kojima je Uli s naporom održavao ravnotežu. Visoko nad glavom držao je otvoreni kišobran.

Martin prošapta:

– Za ime Božje! Pa on će skočiti! – i već je trčao preko igrališta, a ostala trojica su ga slijedila. Vježbalište je, unatoč snijegu, bilo vraški sklisko. Johnny pade.

– Uli! – povika Matthias. – Ne radi to! Nemoj skakati!

Ali u tom trenutku Uli skoči. Kišobran se odmah okrene i Uli svom snagom tresnu na ledenu površinu pokrivenu snijegom. Začu se prigušeni udarac i on ostade ležati.

Gomila se razbježi vičući. U sljedećem trenutku četvorica su prijatelja bila kraj unesrećenog. Uli je ležao u snijegu blijed kao mrtvac i bez svijesti. Matthias je klečao kraj Ulija i neprestano ga milovao po licu.

Onda Johnny odjuri u zgradu da pozove internatsku bolničarku. A Martin otrča do ograde, prebaci se na drugu stranu i pohita do Nepušača. Ta on je bio liječnik. Morao je pomoći. A i Justus je još bio kod njega.

Matthias je odmahivao glavom.

– Mali moj – govorio je onesviještenom prijatelju. – A oni su uvijek tvrdili da ti nisi hrabar! – I nato budući svjetski prvak u boksu zaplaka, lijući krupne dječje suze. Kapale su u snijeg, no nekoliko ih je palo i na samrtnički blijedo Ulijevo lice.

Matthias, Martin, Johnny i Sebastian stajali su šuteći uz prozor u predvorju koje je vodilo do bolesničke sobe internata. Nisu smjeli ući. Još nisu znali što je s Ulijem. U sobi su bili Nepušač i Justus, bolničarka i ravnatelj Grünkern. Došao je i školski liječnik, stari zdravstveni

savjetnik Hartwig (Hartvig).

Naposljetku reče Martin:

– Neće biti ništa strašno, Maciću.

– Sigurno neće – dodade Johnny.

– Opipao sam mu puls, bio je sasvim normalan – reče Sebastian. Uostalom, rekao je to već treći put. – Sigurno je samo slomio desnu nogu.

Onda su opet zašutjeli i zurili kroz prozor, dolje na bijeli, snijegom prekriveni park. Ali nisu ništa vidjeli. Sumorne misli zamračivale su im pogled. Ovo čekanje trajalo je već cijelu vječnost!

Tada se tiho otvoriše vrata. Justus izađe iz sobe i žurno im priđe.

– Nije tako strašno – reče on. – Prijelom noge bez komplikacija. Malo je prignječio i grudni koš. Liječnici nisu utvrdili potres mozga. Dakle, glavu gore, dječaci!

Prijatelji odahnuše. Mac pritisnu lice uz prozorsko okno. Ramena su mu se tresla. Justus je izgledao kao da će pogladiti tog velikog klipana. No nije se usudio.

– Za četiri tjedna bit će opet zdrav – reče doktor Bökh. – A sad moram brzo telefonirati roditeljima da dječak mora ostati ovdje preko božićnih blagdana.

Već je htio krenuti. Onda još upita:

– Možete li mi, za ime Božje, objasniti kako mu je pala na pamet ta idiotska ideja da skoči s kišobranom s ljestava?

– Svi su ga stalno zadirkivali – objasni Matthias jecajući. – Govorili su mu da je kukavica, i slične stvari. – Matthias izvadi iz džepa maramicu i obriše nos. – A ja, budala, jučer sam mu savjetovao da jednom mora učiniti nešto čime će druge zadiviti.

– Pa to mu je sad uspjelo – reče Justus. – A vi se malo priberite! Ne zaboravite da je taj prijelom manje zlo nego da se mališan cijeloga života boji da ga ostali neće shvatiti ozbiljno. Uistinu vjerujem da taj skok s kišobranom nije bio tako glup kao što sam isprva mislio.

Onda brzo ode prema stubištu, žureći da telefonski obavijesti Ulijeve roditelje.

Četvorica dječaka otišli su tek onda kad je iz sobe izašao Nepušač i, dajući im svoju časnu riječ, uvjerio ih da će Uli za mjesec dana opet biti živahan kao ptica. Posljednji je otišao Matthias. Upitao je još smije li ući k Uliju. No Nepušač reče da je to strogo zabranjeno. Prije sljedećeg dana na to se ne može ni pomisliti. Onda je i Matthias otišao u svoju sobu.

Dok je silazio niza stube Martin osjeti kako mu u džepu šušti majčino pismo.

On uđe u glazbenu sobu broj III. Tamo je sjeo na prozorsku dasku i brzo otvorio omotnicu. Prvo što je ugledao bio je niz poštanskih maraka. Izvadio ih je i brzo prebrojio. Bilo je dvadeset poštanskih maraka po dvadeset i pet pfeniga. Dakle, samo pet maraka!

Dječaku je gotovo zastalo srce. Onda uze pismo u ruke. Okrenu ga. Gurne ruku u omotnicu. Pogleda na pod kao da nešto traži. Ali ničega nije bilo. Samo tih dvadeset poštanskih maraka u njegovoj ruci, koje su vrijedile pet maraka.

Martinu zaklecaše koljena. Drhtala su. On pogleda pismo i stade čitati:

"Dragi moj dobri dječaće!

Ovo će zaista biti tužno pismo. Ne znam kako da ga započnem! Jer zamisli, drago moje dijete, ovaj put ne mogu ti poslati osam maraka za put! U svemu oskudijevamo, a ti znaš da tvoj otac ništa ne zarađuje. Kad pomislim da za Božić moraš ostati u školi, srce mi se steže. Razbijala sam glavu što da učinim. Bila sam i kod tete Eme. Ali sve uzalud. Otac je otišao jednom prijatelju s kojim je nekad radio. Ali ni taj mu nije mogao ništa dati. Ni pfeniga.

Nema nikakvog izlaza, mali moj. Ove godine moraš ostati u internatu. Nećemo se vidjeti prije Uskrsa. Kad na to pomislim – ali ne smijem, jer to nema nikakvog smisla.

Naprotiv. Bit ćemo jako hrabri i stisnut ćemo zube, zar ne? Uspjela sam nabaviti samo pet maraka. Posudila sam od krojača Rockstroha (Rokštro). Do Nove godine. Onda mu ih moram vratiti.

Martine, kupi sebi za taj novac u nekoj kavani šalicu čokolade i nekoliko kolača. Nemoj stalno sjediti u školi i u sobi. Čuješ li? Možda se negdje možeš i sanjkati. Moraš svakako izlaziti. Obećaješ mi to, zar ne?

A sutra ćeš poštom dobiti paket s darovima koji su te trebali čekati kod kuće pod božićnim drvцем. Možda ga sad nećemo ni imati. Kad ti nisi kod kuće, nema smisla.

To što ti šaljemo nije mnogo. Ali ti znaš da nemamo više novca. To je veoma tužno, ali ne može se promijeniti. Dragi moj dobri dječaće, za Božić ćemo svi zajedno biti jako hrabri i nećemo plakati. Obećavam ti to. I ti meni, zar ne? A sad mnogo srdačnih pozdrava i poljubaca od tvoje majke koja te mnogo voli.

Otac te pozdravlja. Moraš, kaže, biti jako dobar. Ali ti si ionako dobar, zar ne? Novac ti šaljem u poštanskim markama. Zamijenit ćeš ih."

Martin Thaler zurio je u pismo. Majčin rukopis rasplinjavao se pred njegovim očima. Majka je plakala dok je pisala pismo. To se vidjelo. Tinta se na nekoliko mjesta razlila.

Dječak je grčevito stegnuo prozorsku kvaku, pogledao u tmurno, sivo prosinačke nebo i prošaptao: "Majčice! Dobra, dobra majčice!"

I onda je morao zaplakati, iako to zapravo nije smio.

DEVETO POGLAVLJE

SADRŽAJ: SEBASTIANOVA NAČELNA OBJAŠNJENJA O STRAHU; ZAMJENA GLUMCA; TAJNI POSJET BOLESNIČKOJ SOBI; RESTORAN "K POSLJEDNJOJ KOSTI" I TOPLA VEČERA; SUSRET S POŠTAROM I MARTINOVO PISMO KUĆI.

Glavna tema razgovora u svim sobama bio je toga dana Ulijev skok s padobranom. Vladalo je jednodušno mišljenje da je mali Simmern vraški momak i da nitko nije ni slutio da će on jednoga dana biti sposoban za takvu ludu odvažnost.

Samo je Sebastian bio drugog mišljenja.

– Taj skok nema baš nikakve veze s odvažnošću – tvrdio je on. – Kad je skočio s ljestava, Uli nije bio nimalo hrabriji nego prije. Na skok ga je nagnalo očajanje.

– Ipak je to bila hrabrost, pa makar iz očajanja! – uzviknu jedan učenik sedmog razreda. – U tome je razlika. Ima mnogo kukavica kojima ni u snu ne bi palo na um da skoče s ljestava. Čak i kad bi bili ne znam kako očajni.

Sebastian dobrohotno kimnu glavom.

– To je točno – potvrdi on. – Ali razlika između njih i Ulija nije u hrabrosti.

– Nego?

– Razlika je u tome što se Uli stidi više nego oni. Uli je, naime, jednostavan, prostodušan dječak. Njegov nedostatak hrabrosti smetao je najviše njega samoga! – Sebastian je na trenutak razmišljao. Zatim nastavi: – To što ću vam sad reći zapravo vas se uopće ne tiče. No jeste li ikad razmišljali o tome jesam li ja hrabar? Jeste li ikad primijetili da sam ja plašljiv? Ništa niste primijetili! Zato ću vam u povjerenju reći da sam ja neobično plašljiv. Ali ja sam pametan čovjek i ne dopuštam da se to na meni primijeti. Mene moj nedostatak hrabrosti ne smeta osobito. Niti se zbog toga stidim. A razlog tome je opet činjenica da sam ja pametan. Znam da svaki čovjek ima svoje mane i slabosti. Riječ je samo o tome da ne dopusti da te slabosti postanu vidljive.

Svi, dakako, nisu razumjeli to što je rekao. Osobito ga oni mlađi nisu shvatili.

– Milije mi je kad se čovjek još može stidjeti – primijeti jedan učenik sedmog razreda.

– I meni – odgovori Sebastian tiho. Danas je bio neobično govorljiv. Vjerojatno je tome bio kriv Ulijev nesretni slučaj. Inače je uvijek govorio samo nešto podrugljivo i čudno. Nije imao nijednog prijatelja. I svi su uvijek mislili da mu prijatelj i nije potreban. No sad su osjetili da on ipak pati zbog svoje usamljenosti. Sasvim sigurno nije bio baš sretan čovjek.

– Uostalom – reče on odjedanput hladno. – Uostalom, neka se nitko

ne usudi smatrati moj nedostatak hrabrosti smiješnim. Inače bih mu, samo da sačuvam ugled, morao opaliti šamar. Toliko hrabrosti, naime, ipak imam.

Eto kakav je bio! Još maloprije gotovo su osjetili sažaljenje prema njemu. A sad ih je već opet zaskočio pokazujući im svoju drugu stranu.

– Tišina! – viknu starješina sobe. On je malo zadrijemao i upravo se bio probudio.

Sebastian se prihvati svoje zadaće. Pedeset puta napisao je rečenicu o nepodopštini.

Nešto kasnije otišao je u Johnnyjevu sobu.

– A tko će sutra navečer igrati Ulijevu ulogu? – upitao je.

Johnny kao da je pao s oblaka. Uopće mu još nije palo na pamet da je zbog Ulijeve nesreće došla u pitanje izvedba "Letećeg razreda".

– Uloga nije baš jako velika – reče Sebastian. – Moramo samo naći nekoga tko će je naučiti do sutra u podne. A taj jadnik mora osim toga biti netko tko može izgledati kao mala plavokosa djevojčica.

Naposljetku njihov izbor pade na Stöckera (Šteker), učenika trećeg razreda. Prije nego što su ga pitali pristaje li uskočiti u predstavu, otišli su u sobu broj 9, da o tome porazgovaraju s Martinom.

Soba broj 9 bila je nalik na kuću žalosti. Matthias je bio kod Justusa i pitao ga smije li za vrijeme božićnih praznika ostati u školi. Uli će inače biti posve sam. No Justus je odgovorio da on to ni u kojem slučaju ne dopušta. Neka samo Matthias lijepo otputuje svojim roditeljima, koji se već raduju njegovu dolasku. Osim toga, u školi će ostati Johnny. A Ulijevi roditelji su mu u telefonskom razgovoru rekli da će doći na Badnjak i ostati nekoliko dana u Kirchbergu. I sad je Matthias zurio preda se i bio bijesan što za Božić mora putovati kući!

A nekoliko stolova dalje sjedio je Martin i bio vrlo tužan što za Božić mora ostati u školi. Doduše, već je jedan sat neprekidno govorio samome sebi da će Uli i Johnny također ostati u školi. Ali to je ipak bilo nešto posve drugo. Ta što bi Johnny i radio kod sestre svojega kapetana? Nije baš osobito teško ostati ovdje kad imaš oca koji je loš čovjek i još je uz to u Americi. A Ulija će u školi posjetiti roditelji. To je ipak bilo nešto. Osim toga, kad netko slomi nogu, jasno je da ne može otputovati.

"Ali ja", mislio je Martin, "ja sam zdrav! Nisam slomio nogu, a ipak ne mogu otputovati. Jako volim svoje roditelje, i oni vole mene, a ipak ne možemo na Badnjak biti zajedno. A zašto zapravo? Zbog novca. A zašto ga nemamo? Je li moj otac manje vrijedan od ostalih ljudi? Nije. Jesam li ja manje marljiv od ostalih dječaka? Nisam. Jesmo li mi loši ljudi? Nismo. Pa u čemu je onda uzrok? U nepravdi, zbog koje mnogi trpe. Ima doduše čestitih ljudi koji to žele promijeniti. Ali Badnjak je već preksutra. Do tada im to neće uspjeti."

Martin je čak razmišljao ne bi li trebao otići kući pješice. To bi

trajalo tri dana. Usred zime. Mogao bi stići najranije drugi dan praznika. Da li bi pet maraka bilo dovoljno za hranu i prenoćište? A poslije praznika morao bi se vratiti u školu! I onda roditelji opet ne bi imali novaca za put!

Nije išlo. Kako god okretao i obrtao, ovaj put morao je ostati u internatu...

Kad su Sebastian i Johnny ušli u sobu i upitali što misli, je li mali Stöcker pogodan kao zamjena za Ulija, nije ih uopće čuo. Johnny ga je uhvatio za rame i trgnuo ga iz sumornih misli. Sebastian ponovi pitanje.

Martin ravnodušno odgovori:

– Svakako. – I ni riječ više.

Ona dvojica začuđeno su ga promatrali.

– Što je s tobom? – upita Sebastian. – Je li to zbog Ulijeve nesreće? Ne moraš sebi time razbijati glavu. Moglo je ispasti mnogo, mnogo gore.

– Svakako – reče Martin.

Johnny se nagne prema njemu i prošapta:

– Hej, što ti je? Jesi li bolestan? Ili je nešto drugo?

– Svakako – odgovori Martin. Kao da ne postoji nijedna druga riječ.

On podigne poklopac stola i izvadi papir za pisma.

Ona dvojica odoše.

– Što bi to trebalo značiti? – upita na hodniku zabrinuto Johnny Trotz.

– Pojma nemam – reče Sebastian. – Možda ga boli glava.

Onda su razgovarali s malim Stöckerom. Dječak se oduševio. Doduše, kad je čuo da se mora odjenuti kao djevojčica i staviti na glavu periku s pletenicama, njegovo je oduševljenje prilično splasnulo. No rekli su mu da ne smije ostaviti učenike petog razreda na cjedilu. Johnny mu gurne u ruke rukopis "Letećeg razreda". A Sebastian naredi:

– Do sutra u podne moraš znati ulogu!

I dječak se odmah marljivo prihvati posla.

Matthias nije više mogao izdržati i našao je nekakav izgovor da izađe iz sobe. Lijepi Teodor, sobni starješina, još je uvijek bio pod dojmom što ga je jučer na njega ostavila priča doktora Bökha i bio je sama blagost. Matthias se sakrio iza jednog stupa u hodniku, blizu bolničke sobe, i vrebao.

Imao je sreće. Već nakon nekoliko minuta izašla je bolničarka iz sobe i krenula niza stube da donese nešto iz kuhinje. Matthias se oprezno ogleda oko sebe.

Trenutak kasnije stajao je pokraj Ulijeva kreveta. Dječak je spavao. U sobi je mirisalo po lijekovima. Matthiasu je srce kucalo kao da je u grlu. Sav raznježen promatrao je blijedo lice svojega malog prijatelja.

Tad Uli otvori oči. U njegovu pogledu pojavi se umoran, slabašan osmijeh.

Matthias kimnu glavom. U grlu ga je gušilo.

– Nije me jako boljelo – reče Uli. – Zaista nije. A moji će roditelji doći preksutra.

Matthias opet kimnu glavom. Onda reče:

– Htio sam za vrijeme praznika ostati ovdje. No Justus mi je to zabranio.

– Hvala ti – prošapta Uli. – Ali samo ti otputuj kući. A kad se vratiš, ja ću već biti gotovo zdrav.

– Naravno – reče Matthias. – Sigurno te više ne boli?

– Sigurno! – prošapta Uli. – A što kažu ostali?

– Naprosto su preneraženi – izvijesti Matthias. – I odjednom osjećaju nevjerojatno poštovanje prema tebi.

– Vidiš – šaptao je Uli. – Bio si potpuno u pravu. Strah se može izliječiti.

– Ali, mali moj, pa ja jučer nisam mislio tako – reče Mac. – To je moglo završiti mnogo gore. Ja zaista nisam plašljiv, ali mogli bi mi obećati milijun – i ne bih skočio s ljestava.

Uljevo lice zasjalo je od radosti i ponosa.

– Ne bi?

– Sasvim isključeno – reče Matthias. – Radije bih dopustio da mi se rugaju, da me nazovu šugavim psom.

Uli je bio zadovoljan sa samim sobom i s cijelim svijetom. Unatoč bolovima, i unatoč tome što će nekoliko tjedana morati provesti u krevetu.

– Na noćnom stoliću je čokolada – šapnu. – Donio mi je sam Grünkern. Uzmi je!

– Ne, hvala – reče Matthias. – Nisam gladan.

Da ga nije bolio grudni koš, Uli bi se bio nasmijao.

– Ti nisi gladan – prošapta. – Ali Maciću! Naređujem ti da pojedješ čokoladu. Inače ću se uzrujati. A Nepušač mi je zabranio svako uzbuđenje.

Tad Matthias brzo uze čokoladu. Uli ga je tako dugo gledao stroga lica dok Mac nije strpao nekoliko komadića čokolade u usta. Zatim se zadovoljno nasmiješio.

U tom trenutku otvoriše se vrata i bolničarka uđe u sobu.

– Da si odmah izišao! – viknu. – Tko bi povjerovao da je i to moguće: da veliki klipani pojedje čokoladu malom, bolesnom dečku!

Matthias pocrveni preko ušiju.

– Ali to mi je on naredio – reče on žvačući.

– Gubi se! – viknu bolničarka.

Dvojica dječaka mahnuše jedan drugome.

– Želim ti da brzo ozdraviš, Uli! – reče Matthias i ode.

Odmah poslije večernje molitve održa Justus mali govor svim

učenicima.

– Od srca smo zahvalni – reče on – da je eksperiment koji je mali Uli smatrao nužnim završio samo kao nezgoda i da se nije pretvorio u nesreću. Moglo je završiti i gore. Opreza radi molim nazočne da dobro paze da ta vrsta hrabrosti ne prijeđe u modu. Sve vas molim da i svoju hrabrost i nedostatak hrabrosti pokazujete što je moguće neupadljivije. Moramo paziti na ugled škole kao da je riječ o našem vlastitom ugledu. Lomovi nogu su dokaz hrabrosti koji ja kao odgojitelj moram bez okolišanja odbaciti. Uostalom, ni inače ne držim mnogo do toga. Tako. A sad pustimo to! Večeras izlazim. Želim i ja popiti čašu piva. Zamjenjivat će me maturant Henkel. Ponašajte se pristojno. Mislite na to da ja ubuduće više neću moći izaći ako vi večeras podignete veliku galamu. A čašu piva zacijelo ćete mi ipak priuštiti. Pa, želim vam laku noć!

– Laku noć, gospodine doktore! – viknuše svi.

Doktor Johann Bökh sišao je u grad. Put je bio dug. Restoran "K posljednjoj kosti" nalazio se u predgrađu. Nepušač mu je rekao da tamo svira glasovir.

"Koncert i ples, piće nije obvezno", pisalo je na vratima. Justus uđe. Lokal nije bio baš otmjen. Gosti su izgledali prilično drsko. Nepušač je sjedio za raštimanim glasovinom i svirao šlager za šlagerom.

Bökh je sjeo za jedan mali stol, naručio čašu piva i zapalio cigaru. Nepušač ga je primijetio i klimnuo mu glavom u znak pozdrava. Dok je njegov prijatelj svirao, Justus je pažljivo pogledao oko sebe. Bio je to zaista prilično čudan lokal! Muškarci su plesali sa šeširima na glavi. Bilo je tu svačega.

Otprilike pola sata kasnije došao je Nepušač za Bökhov stol.

– Veliki odmor! – reče zadovoljno se smješkajući. Konobar mu donese njemački biftek s prženim krumpirom i malo pivo. – Topla večera! – reče Nepušač i s užitkom se prihvati jela.

– Nemoj mi zamjeriti, Roberte – reče Justus. – Ali ovo nije zanimanje za tebe! Zar ne bi opet mogao pokušati živjeti građanskim životom? – A kad njegov prijatelj na to ništa ne odgovori, on dodade: – Učini to bar meni za ljubav!

Nepušač odmahnu glavom.

– Što ćeš, Johanne? – reče on. – Ja sam sasvim zadovoljan u svojem luckastom željezničkom vagonu. U proljeće će opet procvjetati cvijeće. Mnogo novaca mi ne treba. A još nikad nisam imao toliko vremena za čitanje i razmišljanje kao ovih posljednjih godina, koje ti smatraš izgubljenim godinama. Nesreća koju sam tada doživio ipak je imala nekakvog smisla. Zacijelo mora biti i takvih čudaka kakav sam postao ja. Nisam trebao postati liječnik nego vrtlar. No za to je, nažalost, prekasno. A ovdje, u ovom bučnom i običnom lokalu, osjećam se tako čudesno sam

kao da sjedim negdje u šumi.

– Slušaj, Roberte – reče Justus. – Naš školski liječnik, zdravstveni savjetnik Hartwig, već je prilično star. Ima mnogo pacijenata. Mislim da ne bi imao ništa protiv toga da tebe predloži za svojega nasljednika u školi. Tamo bi zarađivao isto toliko koliko ti ovdje plaćaju da sviraš glasovir. A mogao bi i dalje stanovati u svojem željezničkom vagonu. Hm? Što misliš o tom prijedlogu? Mogu li pitati starog Hartwiga?

– Što se mene tiče možeš! – odvrati Nepušač. – Pitaj ga, ako te to veseli. Ali, dragi moj, nemoj misliti da ću biti sretniji ako jednoga dana budem opet propisivao aspirine. I nemoj mi samo reći da čovjek ne smije živjeti bez ambicija. Premalo je naime ljudi koji žive kao ja. Ne mislim, naravno, da bi svi morali postati svirac u sumnjivim lokalima. Ne, želio bih samo da ima više ljudi koji imaju vremena sjetiti se onoga što je bitno. Novac i položaj i slava ipak su samo djetinjarije! To su samo igračke i ništa više. S tim doista odrasli ljudi ne mogu ništa započeti. Jesam li u pravu, stari moj? – Nakratko je zašutio. – Ali, naravno, ako bih se smio brinuti za zdravlje tvojih gimnazijalaca, to baš i ne bi bilo loše zanimanje. Kad bi netko bio bolestan, trebao bih se samo popeti preko ograde. Osim toga, mogao bih i dalje uzgajati cvijeće i čitati knjige. Pa dobro, stari moj, pitaj tog svojeg starog doktora! A ako on ne pristane, i dalje ću ovdje udarati po tipkama. Prije nego što Martin i Johnny, Matthias, Uli i Sebastian polože maturu sigurno neću otići iz svojega vrta u predgrađu.

– Ni ja iz svoje sobe u tornju – reče Justus. – Oni su zaista sjajni dečki!

A onda nazdraviše jedan drugome.

– Da mali Uli brzo ozdravi! – uzviknu Nepušač. I oni se kucnuše čašama. Zatim su jedan drugome ispriповijedali što su znali o ratu s realcima.

Justus se nasmiješi svojem prijatelju.

– Vole nas obojicu, ti derani – reče on. Nepušač veselo zatrese glavom i upita:

– Zar možda nisu u pravu?

Onda se morao opet vratiti za svoj raštamani glasovir. Gospoda su htjela plesati.

Poslije ponoći krenuli su kući poprijeko kroz cijeli grad. Prisjećali su se mnogih zgoda iz svoje mladosti. Kako je to bilo davno! Ali bilo je ovdje! U ovim istim ulicama kojima noćas šeću! A što je bilo s ostalima koji su prije dvadeset godina sjedili zajedno s njima u školskim klupama? O nekima su ponešto znali. Ali što je bilo s drugima? Na nebu iznad njih blistale su zvijezde. Bile su to one iste zvijezde kao i nekada.

Na uglu Sjeverne ulice poštar je upravo praznio poštanski sandučić.

– Kako smo često nekoć trčali do tog sandučića! – reče Justus.

– Barem dva puta tjedno – reče sjetno Nepušač. – Ako bih pisao

rjeđe, moja je majka mislila da mi se nešto dogodilo.

U poštanskom sandučiću koji je poštar ispraznio nalazilo se među ostalima i pismo za gospodina i gospođu Thaler u Hermsdorfu. Na poledini je pisalo: "Pošiljalac Martin Thaler, Kirchberg, Gimnazija."

– To je još onaj stari poštanski sandučić – primijeti Justus.

– Ali poštar više nije isti.

Pismo o kojemu je upravo bila riječ glasilo je ovako:

"Draga moja dobra majčice!

Najprije sam se uplašio, znaš. No budući da se tu ništa ne može promijeniti, ne možemo ništa učiniti. Nisam nimalo plakao. Nisam prolio nijednu suzu. I obećavam tebi i ocu da neću plakati. Kolače i čokoladu kupit ću kod pekara Scherfa. Matthias kaže da je kod njega jako jeftino. Ići ću i na sanjkanje, ako Vas to veseli. Sasvim sigurno. Možeš se u to pouzdati. I mnogo, mnogo hvala za novac. Na Badnjak ću otići na poštu i zamijeniti marke.

Ovo je prvi Božić da se nećemo vidjeti i to je, naravno, vrlo tužno. Ali Vi me poznajete. Kad hoću nešto izdržati, onda i izdržim. Konačno, zašto sam muškarac! Jako se radujem sutrašnjem paketu. Staviti ću na stol nekoliko jelovih grančica, a ima i svijeća. Osim mene ovdje ostaje i Johnny. Znaćete već zašto. A i Uli – on je slomio desnu nogu. To je još mnogo gore, zar ne? Johnny je rekao da to i nije tako strašno, ako čovjek bolje razmisli. Eto vidite!

Da ove godine ne mogu tebi i ocu ništa pokloniti, to znaš, draga majčice! Sljedeće ću godine možda davati poduke jednom od novih učenika prvog razreda i onda ću imati mnogo novca. Sjajno, zar ne?

Naslikao sam za Vas jednu sliku. Zove se "Za deset godina" – razumjet ćete o čemu se radi. Na slici se vidi kako sam Vas u plavoj kočiji dovezao s druge strane Alpa. Staviti ću je u pismo i moram je dvaput preklopiti. Inače neće stati u omotnicu. Nadam se da će Vam se svidjeti. Još ne znam slikati bolje i ovu sam sliku radio četrnaest dana. A sad, dobra moja majčice, moram završiti pismo, jer već zvonj za večeru, a nakon toga moram još otrčati do poštanskog sandučića.

Mislite mnogo na mene, iako za Božić ne mogu doći kući. I ne budite tužni! Nisam ni ja. Pouzdaj se u to! Ići ću na sanjkanje i stalno ću misliti na Vas. Bit će sigurno vrlo veselo. Mnogo, mnogo, mnogo pozdrava tebi i ocu

od Vašeg dobrog sina Martina."

Poštar koji je praznio sandučić nije znao koliko je uzdaha palo u njegovu veliku torbu. Nisu to znali ni doktor Bökh ni Nepušač.

DESETO POGLAVLJE

SADRŽAJ: POSLJEDNJI DAN NASTAVE PRIJE PRAZNIKA; ŠETNJA PO KIRCHBERGU I NEKOLIKO SUSRETA; JOŠ JEDNA PLOČICA ČOKOLADE ZA MATTHIASA; BOŽIĆNA SVEČANOST U GIMNASTIČKOJ DVORANI; NEOČEKIVANI GLEDATELJ; ŠTO JE DOBIO NA DAR I ŠTO JE REKAO; I JEDAN TRENUTAK POKRAJ MARTINOVA KREVETA.

Sljedeći dan bio je posljednji dan nastave. Dvadeset trećeg prosinca ne može nijedan nastavnik zahtijevati od svojih učenika da pokažu potrebno zanimanje za nastanak elektriciteta ili za njemački infinitiv sa "zu", za kamatni račun ili za cara Henrika u Canossi (Kanosa). To ne može zahtijevati nijedan nastavnik na cijelome svijetu!

Nijedan to i ne zahtijeva. Drugačije nije bilo ni u Gimnaziji Johanna Sigismunda u Kirchbergu. – Većina učenika koji su živjeli u internatu već je počela pakirati svoje kovčege. Radovali su se božićnoj svečanosti u gimnastičkoj dvorani. Radovali su se sutrašnjem putovanju vlakom. Radovali su se darovima što će ih dobiti kod kuće. Radovali su se darovima što su ih namjeravali ponijeti roditeljima i braći. Bili su izvan sebe od radosti, najradije bi poletjeli i morali su se jako svladavati da se usred nastave ne popnu na klupe i zaplešu.

Nastavnici su silom prilika morali voditi računa o tom posebnom raspoloženju svojih učenika i davali su im da čitaju bajke i priče, ili su ih sami pripovijedali, ako bi im neka pala na pamet.

Posljednji sat u petom razredu bio je zemljopis, koji im je predavao doktor Bökh. On je donio knjigu u kojoj su bile skupljene najljepše basne svjetske književnosti i dao je učenicima da redom pročitaju nekoliko tih kratkih poučnih priča, u kojima je gotovo uvijek riječ o životinjama, a gotovo uvijek se misli na ljude.

Došao je red i na Martina. Zamuckivao je. Griješio. Preskočio je dva reda i nije to ni primijetio. Čitao je kao da je tek jučer naučio čitati. Nekoliko učenika se nasmijalo. Johnny je zabrinuto pogledao prema njemu.

– Sjajno si to pročitao! – reče Justus. – Zacijelo si u mislima već u Hermsdorfu, pod božićnim drvцем? Strpi se malo. Stići ćeš još na vrijeme k svojim roditeljima!

Martin obori glavu i naredi sam sebi: "Strogo je zabranjeno plakati! Strogo je zabranjeno plakati! Strogo je zabranjeno plakati!" – Još sinoć, dok nije mogao zaspati, neprestano je u sebi mrmljao tu rečenicu. Ponovio ju je barem sto puta.

Justus daje knjigu basni sljedećem učeniku, ali je do kraja sata češće sa strane pogledavao najboljeg učenika u razredu i kao da se čudio.

Martin je zurio u klupu i nije se usuđivao podignuti pogled.

U podne je poštar donio paket koji je majka najavila u pismu. Paket s božićnim poklonima! Martin nije ni pogledao što je u njemu, uzeo ga je pod ruku i odnio u garderobu. Upravo kad je otvorio ormar i stavio unutra paket, naišao je Matthias. Vukao je veliki kovčeg. Htio je spakirati svoje stvari.

– Hej, odakle ti to još danas stiže paket? – upita on.

– Od kuće – odgovori Martin.

– Pa zašto ti jedan dan prije nego što ćeš doći kući još šalju paket?

– Majka mi šalje čisto rublje – slagao je Martin – da na povratku, u siječnju, ne moram vući toliko mnogo stvari.

– Zapravo vrlo praktično – reče Matthias. – No hajde da i ja spakiram svoj kovčeg. Doduše, najradije bih ostao ovdje. No Justus ima nešto protiv toga. On misli da moram obradovati svoju cijenjenu rodbinu i stati pod božićno drveće u Frankensteinu (Frankenštajn), kod Selbmannovih. Što se mene tiče, nemam ništa protiv toga. Za božićne blagdane uvijek je kod kuće veselo, zar ne? Je li i kod vas tako?

– Naravno – reče Martin. – Čak vrlo veselo. Matthias ga nije ostavljao na miru.

– Putuješ li i ti podnevnim vlakom? – upita on.

– Ne, putujem kasnije.

– U 17 sati i 12 minuta?

– Da. U 17 sati i 12 minuta.

– Hajde, kreni i ti podnevnim vlakom! – zamoli ga Matthias. – Najmanje pedeset dječaka putuje u podne u našem smjeru. Zauzet ćemo cijeli vagon i napraviti pravi lom. Bit će sjajno! Vrijedi? Hoćeš li poći s nama?

Martin više nije mogao izdržati. Zalupio je vratima ormara, povikao – Ne! – i odjurio iz sobe.

Poslije podne većina je učenika sišla u grad da na brzinu još nešto kupe ili da samo malo postoje pred izlozima s igračkama. U jutarnjim satima je sniježilo, a sad je hladnoća štipala za obraze. Prodavači božićnih drvca na uglovima ulica pokušavali su se riješiti posljednjih jelka i smreka. Mogli ste se s njima i cjenkati.

Martin je otišao na poštu i zamolio službenika za šalterom da mu zamijeni poštanske marke za novac. Čovjek je doduše ljutito gundao ali mu je naposljetku dao dvije kovanice od dvije marke i jednu od jedne marke. Dječak je pristojno zahvalio, stavio novac u džep i još malo prošetao ulicama.

Na Wilhelmovu (Vilhelm) trgu sreo je Egerlanda, bivšeg vođu realaca. Pozdraviše se kao neprijateljski generali koji se poslije rata susreću na Rivijeri. Nepomirljivo, ali s poštovanjem.

A u Carskoj ulici naleti Martin na Sebastiana Franka. Sebastian se zbuni. Pokazao je na nekoliko zamotuljaka koje je nosio u ruci.

– Što da se radi – reče. – Takav je običaj. Kupuješ li i ti poklone?

– Ne – odvrati Martin.

– Ja uvijek čekam do posljednjeg trenutka – reče Sebastian. – Svaki put nakanim odustati od toga. Pa to je zapravo pretpotopni običaj, zar ne? Ali onda ipak svaki put ponovno odjurim u kupnju. Ima u tome nešto. I naposljetku zapravo uživam u tome da drugima nešto poklonim. Ne misliš li i ti tako?

– Da – reče Martin. – To je dapače divan običaj.

Onda se ugrize za donju usnu. Još samo jedna riječ i briznuo bi u plač. "Strogo je zabranjeno plakati", pomislio je, kimnuo Sebastianu u znak pozdrava i brzo krenuo dalje. Gotovo je trčao. Samo dalje! Što dalje od tog božićnog raspoloženja! Na uglu Sjeverne ulice zastao je i razgledao izlog pekara Scherfa.

Tu će, dakle, sutra popodne piti čokoladu i jesti kolače. Bit će strašno! Njegova je majka to željela, a on joj je čvrsto obećao.

"Dragi Bože", mislio je. "Ta kako ću izdržati četrnaest dana a da nijednom ne zaplačem?"

Onda požuri natrag u školu. Tri kovana novčića koje je dobio na pošti zveckala su mu u džepu.

Generalnu probu "Letećeg razreda" održali su u kostimima. Dječaci su se bojali da će mali Stöcker zakazati. Bili su ugodno iznenađeni. Klinac je glumio kao mali vrag! A kako je tek izgledao s plavim pletenicama koje su posudili od frizera Krügera i u haljinama iz Ulijeva ormara! Svatko tko nije znao da je preodjeven, morao bi pomisliti da je djevojčica.

– Maturanti će se smrtno zaljubiti u tebe – uzviknu Sebastian.

Samo je Matthias smatrao da je Uli ipak bio malo bolji. No to je bilo sasvim razumljivo. Napokon, to je dugovao svojem prijatelju.

Dvapat su probali komad. Najteže je bilo Macu. Osobito ga je zabrinjavala kratka stanka između četvrtog i petog čina, za vrijeme koje se morao presvući. Pretvoriti se u jednoj minuti iz bijelog sjevernog medvjeda u svetog Petra nije bila dječja igra. Ali i to će već nekako uspjeti.

– Dosta – rekao je Johnny Trotz. – Želim vam mnogo sreće večeras. Fuj, fuj, fuj! – I onda pljunuše jedan drugome tri puta na odijela. Sebastian im je rekao da glumci uvijek tako rade.

Johnny priđe Martinu.

– Što je to s tobom? – upita. – Znaš, doduše, svoj tekst, ali izgovaraš ga kao da misliš na nešto drugo.

– Večeras će biti sve u redu – reče najbolji učenik razreda. – Noćas sam loše spavao.

Kad su se ponovno presvukli, stavili su kostime, pletenice i brade u ormar u kojem su bile spremljene odskočne daske. Onda su otišli u

školsku zgradu i popeli se do bolesničke sobe. Dopustili su im da posjete Ulija.

Pošto su se raspitali kako mu je, ispričaše mu da će predstava sigurno uspjeti. Matthias reče da je mali Stöcker sasvim upotrebljiv. Dakako, ne može se ni usporediti s Ulijem. Ali ipak. Ostali potvrdno kimnuše glavom.

– To me raduje – reče Uli. – A sutra ćete svi otputovati! Osim Johnnija i mene. Želim vam da dobijete mnogo poklona!

Onda dade znak Matthiasu da priđe krevetu i gurnu mu kriomice u ruke pločicu čokolade.

– Grünkern je opet bio ovdje – prošapta. – Kako je s tvojim apetitom?

– Pa dobro – reče Mac.

– Eto vidiš – reče Uli. – Moraš uvijek dobro jesti!

– Kod kuće ti je sa mnom još mnogo gore – objasni Matthias i strpa čokoladu u džep. – Moja stara ne može doći k sebi od čuda kad ja jedem. Kaže da je to što ja smažem upravo nedopustivo, tako reći kažnjivo.

– Ne osvrći se na to – primijeti Sebastian. On je danas pokazivao više strpljenja nego inače. – Ono što je čovjeku potrebno, to mora imati!

Onda se okrene Uliju i pokroviteljski zatrese glavom.

– E, moj junačino! Prava je sreća da na igralištu nema crkvenog tornja. Ti bi vjerojatno i s njega skočio.

Stajali su oko bolesničkog kreveta i, premda su mnogo govorili, nisu točno znali što bi trebali reći. Dječak u krevetu nije za njih više bio onaj isti mali Uli kojega su već godinama poznavali.

– Šteta što večeras nećeš biti s nama – reče Johnny. – No sutra ću ti u tančine ispričati kako je bilo.

Martin je stajao kraj prozora. Zapravo je htio reći ostalima da će i on ostati u školi. Ali nije imao snage za to. I pored svojih prijatelja osjećao se napuštenim. Potpuno napuštenim.

Božićna svečanost nadmašila je sva očekivanja. Na početku su dvojica maturanata svirali na glasoviru. Preradbe poznatih božićnih pjesama. Onda je ravnatelj gimnazije, profesor doktor B. Grünkern, održao kratak govor. I taj je doduše bio nalik na sve božićne govore što ih je održao tijekom svojega života, ali je na kraju rekao nekoliko rečenica koje su bile nove i koje su dirnule dječake. Rekao je:

– Katkad sam sebi izgledam kao Djed Mraz osobno. Unatoč mojem crnom dugom ogrtaču i premda nemam umjetnu bijelu bradu. Star sam gotovo kao i on. Dolazim ovamo svake godine. Ja sam onaj kome se smiju kad prijete šibom. I naposljetku, ja sam, kao i on, čovjek koji voli djecu. To, molim vas, nemojte nikad zaboraviti. Jer to mnogo toga opravdava.

Sjeo je i obrisao maramicom naočale. Učenici sedmog razreda

oboriše glave. Stidjeli su se što su svi redom ismijali starca. A veliko je božićno drvce svjetlucalo bezbrojnim električnim žaruljicama tako lijepo da je srca svih prisutnih obuzelo svečano raspoloženje.

Onda je došla na red praižvedba "Letećeg razreda". Da kažemo odmah: predstava je protekla sjajno. Kad su izgovorili rečenicu: "Nastava postaje istraga na mjestu događaja", nastavnici su se nasmijali upravo onako kao što je Sebastian predvidio. Martin doduše nije bio baš na visini. Ali je zato sjajan dojam ostavio mali Stöcker. Osim učenika trećeg i petog razreda, nitko ga nije prepoznao. Svi su najozbiljnije mislili da je pred njima mala dražesna djevojčica i jedino nisu mogli sebi objasniti kako je neko žensko stvorenje dospjelo ovamo. Stöcker se doduše u posljednjem činu prerano pojavio iza svojeg oblaka, ali je tu nezgodu popravila božićna pjesma koju su odmah nakon toga svi zajedno glasno otpjevali. Svi su bili oduševljeni.

Grünkern je u svojem dugom crnom ogrtaču lepršavih skuta odjedrio do malih glumaca i svakome osobno stisnuo ruku. A Johnnyju Trotzu je oduševljeno rekao:

– Pa ti si pravi pjesnik, mladiću! Kako se radujem! Dječak se naklonio. I Martinove kulise je veoma hvalio.

– A tko si ti, mala djevojčice? – upita ravnatelj malu glumicu.

Gledaoci su napeto prislušivali. Naročito su maturanti načulili uši.

Tad mala djevojčica skide plavu periku s pletenicama. U sljedećem trenutku više od dvije stotine učenika nasmijalo se tako da su se zidovi zatresli.

– Stöcker! – vikali su.

Nisu se nikako mogli smiriti.

Odjednom reče Sebastian prijateljima:

– Dakle, što kažete na ovo? Znate li tko sjedi s nastavnicima? Tamo pokraj Justusa! Nepušač!

Sebastian je bio u pravu. Nepušač je u svojem plavom odijelu sjedio među nastavnicima! Samo su Martin i Johnny znali kako je do toga došlo. A Johnny je odmah odjurio iz gimnastičke dvorane.

Doktor Bökh ustade i stupi u sredinu dvorane. Zavlada je tišina.

– Tamo, na stolici pored moje – reče Justus – sjedi čovjek kojega većina vas ne poznaje. Taj čovjek je moj jedini prijatelj. Prije dvadeset godina sjedili smo već nas dvojica jedan uz drugoga u ovoj istoj gimnastičkoj dvorani. Naravno, ne s nastavnicima, nego na klupama na kojima vi danas sjedite. Prije mnogo godina moj je prijatelj odjednom nestao i više ga nisam vidio. Jučer sam ga napokon ponovno našao! Našli smo se zahvaljujući dvojici dječaka koji sjede među vama. U cijelom svojem životu nisam za Božić dobio ništa ljepše na dar. Moj prijatelj zove se Robert Uthofft (Uthoft) i po zanimanju je liječnik. Budući da želim da nas dvojica ubuduće ostanemo zajedno, danas sam razgovarao s našim

starim zdravstvenim savjetnikom, gospodinom Hartwigom.

Nepušač se uspravio na stolcu kao svijeća. A Justus nastavi:

– Pitao sam doktora Hartwiga hoće li u gradskoj upravi reći koju dobru riječ i založiti se za to da moj prijatelj, doktor Uthofft, postane školski liječnik u našoj gimnaziji. U ovoj školi u kojoj smo se nekoć sprijateljili bit ćemo, dakle, ubuduće opet zajedno. On kao vaš liječnik, a ja kao vaš nastavnik. Nas dvojica pripadamo ovoj školi kao i potporni stupovi ove zgrade i stara stabla vani u snijegom pokrivenom parku. Mi pripadamo ovamo. Mi pripadamo vama. A ako nas volite samo upola onoliko koliko mi volimo vas, onda je dobro. Više i ne tražimo. Jesam li u pravu, Roberte?

Nepušač je ustao, prišao Justusu i htio reći nekoliko prikladnih riječi. No samo je svojem prijatelju stisnuo ruku. Više od toga nije mogao.

Tad dotrči Johnny kao vjetar. Držeći u ruci nekoliko paketića, pritrča Nepušaču, duboko se nakloni i reče:

– Dragi gospodine Nepušaču, ili kako se već zovete! Nismo ni slutili da ćemo vas večeras vidjeti na našoj božićnoj svečanosti. Martin i Uli, Matthias i Sebastian zadužili su me da vam sutra, na Badnjak, predam darove u vašem željezničkom vagonu. No sad i službeno pripadate nama i htio bih vam vaše darove predati već danas.

Johnny predade doktoru Uthofftu čarape, cigarete, duhan i pulover.

– Ako vam veličina pulovera ne odgovara – reče dječak – nema problema. Dogovorili smo se da ga možemo zamijeniti, a cedulja dućana je priložena.

Nepušač stisne poklone pod ruku.

– Hvala ti, Johnny – reče. – Zahvaljujem i četvorici tvojih prijatelja, koji su i moji prijatelji. Ostali, koji me još ne poznaju, već će se naviknuti na mene. Za to se ne brinem. – On pogleda oko sebe, a zatim nastavi: – Johann Bökh, vaš Justus, i ja prošli smo mnogo toga. Ovdje u školskim klupama i u životu. Unatoč tome nismo ništa zaboravili. Sačuvali smo u živom sjećanju svoju mladost, a to je najvažnije. Oprostite što sam malo ganut. Nadam se da to razumijete. Nadam se čak da ste i vi malo ganuti. To će proći. No, kad je riječ o prijelomima nogu i upali pluća prilično sam miran. To ćete već vidjeti. No to nije poziv da lomite noge. Ni za živu glavu!

Nepušač uhvati Justusa ispod ruke.

– I da ne zaboravim ono najvažnije – dodade – molim vas u ovom, nadam se nezaboravnom trenutku: ne zaboravite svoju mladost! To sad, dok ste još djeca, zvuči sasvim suvišno. Ali nije suvišno. Vjerujte nam! Mi smo postali stariji, a ipak smo ostali mladi. Nas dvojica, doktor Bökh i ja, dobro znamo što to znači!

Doktor Bökh i doktor Uthofft se pogledaše.

A dječaci odlučiše u svom srcu da taj pogled neće nikad zaboraviti. Bilo je već jako kasno kad je Justus obilazio spavaonice. Hodao je na vrhovima prstiju. Debele podne daske tiho su škripale. A plamen malih zidnih svjetiljki treperio je pri svakom njegovom koraku.

U spavaonici broj II zastao je kraj Martinova kreveta. Što li se samo zbiva s tim dječakom? Što mu se dogodilo?

Martin Thaler spavao je nemirno. Prevrtao se po krevetu i neprestano mrmljao jednu te istu rečenicu.

Doktor Bök se nagnuo prema njemu, napregnuto oslušujući.

Što je to dječak šaptao u snu? "Strogo je zabranjeno plakati"?

Justus zadrži dah.

"Strogo je zabranjeno plakati! Strogo je zabranjeno plakati!" Još jednom. I još jednom.

Bijaše to zacijelo neobičan san. San u kojem je strogo zabranjeno plakati!

Doktor Bök polako i tiho izađe iz spavaonice.

JEDANAESTO POGLAVLJE

SADRŽAJ: VESELI ŽELJEZNIČKI KOLODVOR; ŠKOLA BEZ ŠKOLARACA; OTKRIĆE NA KUGLANI; NASTAVNIK KOJI SE KRIŠOM PENJE PREKO OGRADE; POSJET ULIJU; JOHNNYJEVA TVRDNJA DA NE MOŽEMO SEBI BIRATI RODITELJE; I DRUGI PUT ISTA LAŽ U NEPRILICI.

Dvadeset i četvrti prosinca započeo je u Gimnaziji Johanna Sigismunda paklenom galamom. Dječaci su kao divlji jurili gore-dolje po stubama. Jedan je iz nepažnje ostavio svoju četkicu za zube u kupao-nici. Drugi je tražio ključić svojega kovčega kao da traži pribadaču. Treći je zaboravio spakirati klizaljke. Četvrti je tražio pojačanje da bi mogao zatvoriti kovčeg, koji je bio tako pun da su barem trojica morala sjesti na njega da bi se zatvorio.

Maturanti su se, doduše, pravili kao da se njima uopće toliko ne žuri, ali kad ih nitko nije promatrao jurili su kroz hodnik jednako kao i oni mlađi.

Okolo deset sati prije podne bila je škola već napola prazna. Ostali, koji su putovali kasnije, dizali su doduše još priličnu galamu, no dobar je poznavatelj internata ipak osjećao da je selidba započela.

U podne je kroz širom otvorena školska vrata otišla sljedeća skupina. Kape na glavama bile su im nakrivljene. Teške kovčege vukli su po snijegu.

Matthias je posrćući izašao nekoliko minuta poslije ostalih. Zadržao se kod Ulija. Johnny je stajao na vratima i pružio mu ruku.

– Pazi dobro na maloga! – reče Matthias. – Ja ću mu češće pisati. A tebi želim sve dobro!

– I ja tebi – odvrati Johnny Trotz. – Pazit ću na njega. Ali ti požuri. Sebastian je već dugo otišao.

– Oh, kako je teško! – stenjao je Matthias. – Moram još otići do pekara Scherfa. Inače ću u vlaku umrijeti od gladi. A to svojim starcima ipak ne mogu učiniti. Čuj ti, kneže pjesnički, a gdje je Martin Thaler, zvani i Kovanica od tri marke? Htio sam se s njim oprostiti, ali ga ne mogu nigdje naći. A bez njega je to neizvedivo. Pa, mnogo ga pozdravi. I neka mi napiše nekoliko riječi, da znam kojim će se vlakom vratiti u našu odgojnu ustanovu.

– U redu – reče Johnny. – Prenijet ću mu to. A sad dosta priče i kreni već jednom.

Mac podigne kovčeg na lijevo rame, uzvikne:

– Čovječe, dobit ću boksačku loptu za vježbanje! – i ode kao pravi, izvježbani nosač.

Željeznički kolodvor vrvio je od gimnazijalaca. Jedni su se spremali putovati na sjever, drugi na istok. Dva vlaka koje su čekali prolazila su kroz Kirchberg ubrzo jedan za drugim.

Maturanti su šetali po peronima s gospođicama s kojima su plesali na satovima plesa i čavrljali kao svjetski, uglašeni ljudi. Poklanjali su jedni drugima cvijeće i medenjake. Lijepi Teodor dobio je od svoje partnerice u tangu, izvjesne gospođice Malwine Schneidig (Malvina Šnajdih), etui za cigarete, koji je izgledao kao pravi pravcati. Ponosno ga je pokazivao ostalim maturantima. Pozelenjeli su od zavisti.

Sebastian, koji je stajao u blizini i okupio oko sebe hrpu učenika nižih razreda, zbijao je šale na račun maturanata i izazivao buran smijeh.

Napokon stiže i Matthias. Sjeo je na svoj kovčeg i pojeo šest kolača. Ubrzo nakon toga stigao je prvi vlak. Gimnazijalci koji su putovali prema sjeveru osvojiše ga na juriš kao neprijateljsku tvrđavu. Onda su gledali s prozora svojih odjeljaka i vičući u sav glas razgovarali s onima koji su još morali čekati. Jedan je učenik sedmog razreda gurnuo kroz prozor ploču s natpisom: "Lozinka – zavičaj!" Jedan se klinac iz prvog razreda plačući gurao da siđe s vlaka. Mali je šeprtlja negdje na peronu zaboravio svoj kovčeg. No našao ga je i još na vrijeme stigao ući u vlak.

Kad je vlak krenuo, svi su počeli mahati kapama. A gospođice sa satova plesa mahale su svojim sićušnim maramicama. Jedni su vikali: – Sretan Božić! – drugi su urlali: – Sretna Nova godina! – A Sebastian povika: – Sretan Uskrs! – Onda je vlak krenuo.

Na peronima je i dalje bilo neobično veselo. Osim upravitelja željezničkog kolodvora svi su bili dobro raspoloženi. On je odahnuo tek kad je i drugi vlak dahćući napustio kolodvor i kad se nadaleko i naširoko nije više mogao vidjeti nijedan gimnazijalac. Što se njega tiče, imao je

pravo.

Školska zgrada djelovala je kao da u njoj nema nikog živog. Onih desetak učenika koji su putovali tek popodne nije se uopće ni vidjelo ni čulo.

Justus je obukao zimski kaput i sišao u tihi bijeli park. Staze u parku bile su pokrivene snijegom. Pružale su se pred njim netaknute. Nestalo je galame i smijeha. Johann Bökh je zastao i osluškivao šuštanje snijega što ga je vjetar nosio s grana. Eto dakle, mogli su nastupiti veliki mir i velika samoća!

Kad je skrenuo na jednu sporednu stazu, opazio je stope u snijegu. Bili su to otisci jednog para dječjih cipela. Tko li je to sad sam šetao po parku?

Slijedio je tragove. Vodili su dolje prema kuglani. Justus je tiho prošao kroz snijeg duž uže strane barake i oprezno pogledao iza ugla.

Na ogradi je sjedio jedan dječak. Naslonio je glavu na jedan od drvenih stupova i gledao u nebo kojim su se vukli teški snježni oblaci.

– Hej! – viknu Justus.

Dječak se trgnuo i uplašeno okrenuo. Bio je to Martin Thaler. On skoči s ograde.

Nastavnik mu priđe.

– Što radiš ovdje dolje? – upita.

– Želio sam biti sam – odgovori dječak.

– Onda oprostite što ti smetam – reče Justus. – Ali baš je dobro što sam te sreo. Zašto si jučer ujutro na satu tako užasno loše čitao, je li?

– Mislio sam na nešto drugo – odgovori Martin zbunjeno.

– Misliš li da je to prihvatljivo opravdanje? A zašto si sinoć tako loše glumio? I zašto jučer i danas u blagovaonici nisi gotovo ništa jeo?

– I tada sam morao misliti na nešto drugo, gospodine doktore – odvrati Martin, koji bi od stida bio najradije propao u zemlju.

– Tako. A o čemu si to morao misliti? O Božiću?

– Da, gospodine doktore.

– Pa ne izgledaš mi baš kao da mu se osobito raduješ!

– Ne, ne baš osobito, gospodine doktore.

– Kad putuješ kući? Popodnevnim vlakom?

Tad iz očiju najboljeg učenika petog razreda skliznuše dvije krupne suze. I onda još dvije suze. No on stisnu zube i suze više nisu tekle. Napokon progovori:

– Uopće ne putujem kući, gospodine doktore.

– Ah tako – reče Justus. – Zar za vrijeme praznika ostaješ u školi?

Martin potvrdno kimnu glavom i nadlanicom obriše one četiri suze.

– Zar tvoji roditelji ne žele da dođeš kući?

– Ne, gospodine doktore, moji roditelji žele da dođem.

– A ti? Zar ti ne želiš?

– Oh ne! I ja želim kući, gospodine doktore.

– Sto mu gromova! – uzviknu Justus. – Što to treba da znači? Oni žele! Ti želiš! A ti ipak ostaješ ovdje? O čemu je riječ?

– O tome radije ne bih govorio, gospodine doktore – odgovori Martin. – Smijem li sad ići?

Okrenuo se i htio pobjeći. No nastavnik ga uhvati.

– Trenutak, sinko! – reče. Onda se nagne prema dječaku i sasvim tiho, kao da to ni drveće ne smije čuti, upita:

– Možda nemaš novaca za put?

Tada je hrabrom Martinovom držanju došao kraj. On potvrdno kimnu, nasloni glavu na snijegom pokrivenu ogradu kuglane i gorko zaplaka. Od jada koji kao da ga je zgrabio za potiljak dječak se sav tresao.

Justus je uplašeno stajao kraj njega. Nekoliko trenutaka je čekao. Znao je da ga ne smije prerano početi tješiti. Onda je uzeo svoju maramicu, privukao dječaka k sebi i obrisao mu lice.

– No, hajde – rekao je. – No, hajde.

I sam je bio uzbuđen. Morao se nekoliko puta odlučno nakašljati. Onda upita:

– Koliko stoji to veselje?

– Osam maraka.

Justus izvadi lisnicu, uze jednu novčanicu i reče:

– Tako, evo ti dvadeset maraka. To će biti dovoljno za put kući i povratak.

Martin je s nevjericom zurio u novčanicu. Onda odmahnu glavom.

– Ne, to ne mogu primiti, gospodine doktore.

Justus mu gurne novčanicu u džep kaputića i reče:

– Hoćeš li odmah poslušati, derane jedan?

– Ali ja imam još pet maraka – promrmlja Martin.

– Pa zar ne želiš ništa pokloniti svojim roditeljima?

– Da, vrlo rado. Ali...

– Eto vidiš! – reče odgojitelj.

Martin se borio sam sa sobom.

– Mnogo, mnogo vam hvala, gospodine doktore. Ali ja ne znam kad će vam moji roditelji moći vratiti novac. Moj je otac, naime, bez posla. Nadam se da ću do Uskrasa naći nekog učenika prvog razreda kojemu ću davati poduke. Možete li tako dugo čekati?

– Hoćeš li odmah zašutjeti? – reče doktor Bök strog. – Ako ti na Badnjak poklonim novac za put, ne smiješ mi ga vraćati! No to bi bilo krasno!

Martin Thaler stajao je pokraj svojega nastavnika i nije znao što bi trebao učiniti i kako bi mu zahvalio. Najzad uhvati bojažljivo njegovu ruku i lagano je stisne.

– No, a sad pakiraj brzo svoj kovčeg! – reče Justus. – I lijepo

pozdravi svoje roditelje u moje ime. Osobito majku. Nju već poznajem.

Dječak kimnu glavom. Zatim reče:

– Pozdravite i vi mnogo svoju majku!

– To, nažalost, neće biti moguće – reče doktor Bökh. – Moja je majka umrla prije šest godina.

Martin se pomakne i na trenutak je izgledalo kao da će zagrliti svojega nastavnika. Naravno, nije to učinio, već se s poštovanjem malo odmaknuo i dugo i povjerljivo gledao Justusa.

– Sve je u redu – reče doktor Bökh. – Vi ste meni poklonili Nepušača. S njim ću večeras proslaviti Božić. Prijeko u njegovoj željezničkoj vili. A moram se malo pobrinuti i za Ulija i njegove roditelje, i za Johnnyja Trotza. Kao što vidiš, neću imati mnogo vremena da budem usamljen.

Onda potapša dječaka po ramenu i prijateljski kimnu glavom:

– Sretan put, Martine!

– I još jedanput mnogo hvala – reče dječak tiho. Onda se okrenu i odjuri. Otrčao je u školu, u garderobu.

A Justus je nastavio šetnju kroz tihi, snijegom prekriveni park. Kad je stigao do ograde, oprezno se ogledao na sve strane. Onda se, upravo onako kao što je to činio nekoć kao dječak, popne preko ograde i prebaci na drugu stranu. To mu je još sasvim dobro polazilo za rukom.

– Što se jednom nauči, to se lako ne zaboravlja – reče jednom promrzlom vrapcu koji ga je radoznalo promatrao.

A onda je posjetio Nepušača. Potonji je kupio malo drvce i sad su ga zajedno okitili svjetlucavim srebrnim nitima i pozlaćenim orasima.

Dok je Martin pakirao kovčeg, ušao je u garderobu Johnny.

– Ah, tu si! – povika. – Mac se htio s tobom pozdraviti. Zamolio je da mu se javiš i napišeš kojim se vlakom vraćaš.

– Učinit ću to – reče Martin zadovoljno.

– No čini se da postupno dolaziš k sebi – reče Johnny obradovan. – Već sam pomislio da si malo kvrcnut. Što je to bilo s tobom?

– Ne pitaj me – zamoli Martin. – (Ta nije mogao upravo Johnnyju, koji uopće nema svoj dom, pripovijedati o svojem jadu!) – Mogu ti samo reći da je Justus čovjek kojemu nema ravna.

– Pa zar je to za tebe neka novost? – upita Johnny.

Dok je pakirao stvari, Martinu dođe pod ruku "Samotnjak", slika koju je naslikao za Nepušača.

– Oh, Bože! – reče on. – Ova slika sad više nema mnogo smisla. Nepušač više nije samotnjak nego naš školski liječnik. No možda će ga ipak veseliti?

– Sigurno – reče Johnny. – Za njega je to ipak uspomena na proteklu godinu samotnog života. Predat ću mu je večeras.

Zatim se popeše do Ulijeve sobe. Mali je imao posjet. Ležao je u

krevetu sretno se smješkajući, a pokraj njega sjedili su njegovi roditelji.

– No krasne priče čujem – reče gospodin von Simmern.

– To sigurno više neće učiniti – izjavi Martin.

– Ulijeva majka sklopi ruke iznad glave.

– Samo bi još to trebalo!

– U životu ima ružnih doživljaja koji se ne mogu izbjeći – reče Johnny Trotz. – Da Uli nije slomio nogu, sigurno bi se još teže razbolio.

Ulijevi roditelji pogledaše Johnnyja ne shvaćajući što hoće reći.

– On je pjesnik – objasni im Uli.

– Aha – reče otac. – To je onda nešto drugo.

Dvojica dječaka brzo odoše. Uli je obećao Martinu da će što je moguće brže ozdraviti.

Johnny i Martin rastali su se na vrtnim vratima. Johnny je osjetio da Martina nešto kopka ali se ne usuđuje pitati.

– Sve je stvar navike – reče Johnny. – A roditelje ne možemo sami izabrati. Kad ponekad zamislim da bi se oni jednoga dana mogli pojaviti ovdje, da me povedu sa sobom, tek onda shvatim kako sam sretan što mogu ostati sam. Uostalom, kapetan 3. siječnja stiže u Hamburg, doći će me posjetiti i odvesti na dva dana u Berlin. Bit će lijepo.

On kimne glavom Martinu.

– Ne brini za mene. Jako sretan nisam. Lagao bih kad bih to rekao. Ali nisam ni jako nesretan.

Pružiš jedan drugome ruku.

– Što ti je to u paketu? – upita Johnny. Martin, naime, nije svoj božićni paket stavio u kovčeg.

– Rublje – odvrati Martin. Bio je to isti odgovor kakav je jučer dao Matthiasu. Ta nije mogao reći Johnnyju da nosi kući vlastite božićne darove! Da ih sam nosi iz Kirchberga umjesto da ga čekaju pod božićnim drvцем u Hermsdorfu!

Dolje u gradu kupio je kutiju cigara za oca. Dvadeset i pet komada. S vrpcom i omotnim listom havane. U jednoj trgovini tekstilom kupio je za majku jedan par toplih pletenih papuča. Njezine su stare papuče od devine dlake već odavno odslužile svoje. No ona je uvijek govorila: "Izdržat će one još deset godina." Zatim je teško natovaren krenuo na kolodvor.

Na šalteru zatraži:

– Jednu kartu trećeg razreda, za Hermsdorf. Službenik mu dade putnu kartu. Uzvрати mu i novac. Martin sve brižljivo stavi u džep. Onda reče:

– Najljepša vam hvala, gospodine! – i blistajući od sreće pogleda čovjeka.

– Čemu se toliko raduješ? – upita službenik.

– Božiću – odgovori dječak.

DVANAESTO POGLAVLJE

SADRŽAJ: MNOGO LIJEPIH BOŽIĆNIH BOROVA I JEDNA MALA SMREKA; NARANČE OD KOJIH JE SVAKA TEŠKA ČETIRI FUNTE⁴; MNOGO SUZA; PONOVRNO ZVONJENJE NAVRATIMA; PLAČ I SMIJEH ISTODOBNO; NOVE BOJICE I NJIHOVA PRVA UPORABA; POŠTANSKI SANDUČIĆ U HERMSDORFU KOJI SE PRAZNI NOĆU I ZVIJEZDA PADALICA.

Bio je Badnjak, oko osam sati navečer. Službena je pokrajinska meteorološka postaja najavila jake snježne padavine u cijeloj Srednjoj Europi. A sad je nebo dokazivalo kako je pokrajinska meteorološka postaja bila dobro obaviještena. Doista je sniježilo u cijeloj Srednjoj Europi!

Sniježilo je, dakle, i u Hermsdorfu. Gospodin Hermann Thaler (Herman Taler) stajao je kraj prozora u gostinskoj sobi, koju su koristili samo u svečanim prilikama. Soba je bila mračna. Rasvjeta je bila skupa, a Thalerovi su morali štedjeti.

– Već godinama nije bilo toliko snijega za Božić – reče gospodin Thaler.

Gospođa Thaler sjedila je na divanu. Potvrdila je klimanjem glave. Njezin muž nije ni očekivao odgovor. Rekao je to samo zato da u sobi ne bi vladala tišina.

– Kod Neumannovih (Nojman) već dijele darove – reče on. – Ah, a kod Mildeovih upravo pale svjećice! Imaju lijep, velik bor. Pa da, on sad opet bolje zarađuje.

Gospodin Thaler pogleda niz ulicu. Broj osvijetljenih prozora svake se minute povećavao. A pahulje su poput leptira lepršale zrakom.

Gospođa Thaler se pomakne. Stari divan presvučen plišom zaškripi.

– Što li on sad radi? – upita ona. – U onoj velikoj, sablasno praznoj školi?

Muž jedva čujno uzdahnu.

– Uzimaš sve to previše k srcu – reče on. – Prvo, tamo je Jonathan Trotz. Njega Martin, čini se, veoma voli. Osim toga je onaj drugi, onaj mali plemić, slomio nogu. Sad sigurno sjede uz njegov krevet i veseli su kao ptičice.

– Ni sam ne vjeruješ u to – reče žena. – Znaš dobro kao i ja da naš dječak sad nije veseo. Vjerojatno se zavukao u neki kut i plače kao kiša.

– To sigurno ne radi – odvrati muž. – Obećao je da neće plakati. A dječak poput njega drži riječ kad nešto obeća.

Dakako, gospodin Thaler nije uopće bio tako siguran u to što je tvrdio. No, što bi trebao reći?

– Obećao! Obećao! – reče Martinova majka. – I ja sam njemu obećala. Pa ipak sam plakala još dok sam mu pisala pismo.

Gospodin Thaler se okrenu od prozora. Išla su mu na živce svjetlucava božićna drvca. Pogleda po mračnoj sobi i reče:

– Hajde, upali svjetlo!

Njegova žena ustade i upali svjetiljku. Oči su joj bile crvene od plača.

Na okruglom stolu stajala je mala, sasvim mala smreka. Dobili su je na dar od gospođe Riedel (Ridl), udovice koja je za Božić prodavala na tržnici borove.

– Za vašeg Martina – rekla je. Tako su sad Thalerovi imali božićno drvce – a dječak nije bio kod kuće!

Gospodin Thaler otišao je u kuhinju, dugo je tamo nešto tražio i naposljetku se vratio noseći jednu malu kutiju.

– Ovdje su svjećice od prošle godine – reče. – Samo su napola izgorjele.

Onda pričvrsti tih dvanaest napola dogorjelih svjećica na grane male smreke. Na kraju je drvce izgledalo zaista lijepo. No Martinovi roditelji se samo još više ražalostiše.

Sjeli su jedno pokraj drugoga na divan. Gospođa Thaler je već peti put čitala Martinovo pismo. Na nekim bi mjestima zastala i prešla rukom preko očiju. Kad je završila s čitanjem, njezin je muž izvadio maramicu i snažno obrisao nos.

– Kako to sudbina uopće dopušta – reče on. – Da takav mali dječak već mora osjetiti kako je to strašno kad čovjek nema novaca. Nadam se da ne prebacuje svojim roditeljima da nisu bili vrijedni i da su zato ostali tako siromašni!

– Ne govori gluposti! – reče žena. – Kako ti uopće tako nešto može pasti na pamet! Martin je doduše još dijete, ali dobro zna da valjanost i bogatstvo nisu isto.

Zatim je sa svojeg stolića za šivanje donijela sliku s plavom kočijom i šest upregnutih konja i pažljivo je stavila pod božićno drvce.

– Ja se nimalo ne razumijem u umjetnost – reče otac – ali ova slika mi se jako sviđa. Možda će Martin jednoga dana postati slavan slikar! Onda bismo zaista mogli putovati s njim u Italiju. Ili je to možda Španjolska?

– Najvažnije je da ostane zdrav – zaključila majka.

– Pogledaj samo kakve si je brkove naslikao ispod nosa! Roditelji se tužno nasmiješiše. Majka reče:

– Sviđa mi se da nas nije naslikao u nekakvom raskošnom autu nego u plavoj kočiji sa šest konja. To je mnogo poetičnije.

– A ove naranče! – primijeti otac. – Tako velikih naranči uopće nema. Svaka od ovih teška je najmanje četiri funte!

– A kako samo spretno zamahuje bičem! – dodade majka.

Onda su opet zašutjeli, gledali netremice sliku, koja se zvala "Za deset godina", i mislili na malog slikara.

Otac se nakašlje.

– Za deset godina! Do tada se može mnogo toga dogoditi!

Izvadio je iz džepa šibice, zapalio dvanaest svjećica i ugasio svjetiljku. Gostinska soba Thalerovih zablistala je božićnim sjajem.

– Ti dobra, vjerna dušo! – reče muž ženi. – Ove godine ne možemo jedno drugome ništa pokloniti. Ali ćemo zato poželjeti sve najbolje. – On je poljubi u obraz. – Sretan Božić!

– Sretan Božić! – reče i ona. Zatim zaplače. Plakala je kao da nikad neće prestati.

Tko zna kako su dugo tako sjedili na starom plišanom divanu... Stearinske svjećice polako su dogorijevale. U susjednom stanu pjevali su "Tiha noć, sveta noć". A pred prozorom su još lepršale snježne pahuljice.

Odjednom se začuje zvonce!

Njih dvoje se ne pomaknuše. Nisu željeli da ih netko uznemirava u njihovu jadu.

No zvonce se oglasi još jedanput. Glasno i nestrpljivo.

Gospođa Thaler ustade i polako ode u hodnik. Čak ni na Badnjak ih ne ostavljaju na miru!

Otvorila je vrata stana i na trenutak zastala kao skamenjena. Onda uzviknu:

– Martine! – Njezin uzvik oštro odjeknu na stubištu.

Martin? Kako je to moguće? Otac preplašeno zadrhta. Odjurio je u hodnik i nije mogao vjerovati svojim očima!

Njegova je žena na pragu pala na koljena i objema rukama čvrsto obgrlila Martina.

Tada su se čak i u očima gospodina Thalera pojavile suze. On ih krišom obrisa, podiže kovčeg koji je zaboravljen stajao na podu i reče:

– Ali dječčače, za ime svijeta, kako si stigao?

Potrajalo je prilično dugo dok su ušli u gostinsku sobu. Majka i dječak smijali su se i plakali istodobno, a otac je barem deset puta promućao:

– Ne, tako nešto! – Onda izjuri iz sobe. Od silnog uzbuđenja bili su naime zaboravili zatvoriti ulazna vrata stana.

Prvo što je Martin izustio bilo je:

– Imam novac i za povratak.

Najzad su se sve troje toliko smirili da je dječak mogao ispričati kako to da je ovdje a ne u Kirchbergu.

– Zaista sam se jako svladavao – pripovijedao je. – Nisam ni zaplakao. Odnosno, zaplakao sam, ali tad je ionako bilo prekasno. Doktor Bök, naš odgojitelj, već je primijetio da nešto nije u redu. Da. I onda mi

je dao dvadeset maraka. Dolje u parku, kraj kuglane. Poklonio mi ih je. I rekao mi je da vas u njegovo ime mnogo pozdravim.

– Hvala lijepa – rekoše roditelji uglas.

– Mogao sam čak kupiti i nekoliko poklona – izvijesti Martin ponosno. I onda dade ocu cigare s vrpcom i omotnim papirom havane. A majci predade pletene papuče. Silno su se obradovali.

– Jesu li se tebi svidjeli naši pokloni? – upita majka.

– Nisam ih još ni pogledao – priznade Martin.

I tad otvori paket koji su mu bili poslali u Kirchberg. U njemu je našao prekrasne stvari: novu noćnu košulju, koju mu je majka sama sašila; dva para vunениh čarapa, paket medenjaka s preljevom od čokolade; uzbudljivu knjigu o Južnom moru; blok za crtanje i, to je bilo najljepše, kutiju najboljih bojica.

Martin bijaše oduševljen i veselo izljubi roditelje.

Bila je to uistinu prava Badnja večer, da se ljepša ne može ni zamisliti. – Doduše, svjećice na malom božićnom drvcu ubrzo su dogorjele, ali onda su upalili svjetiljku. Majka je skuhalo kavu. Otac je pušio božićnu cigaru. Onda su jeli medenjake i bili su sretniji od svih živih i mrtvih milijardera zajedno. Majka je morala probati nove papuče i izjavila je da tako divne papuče nije još nikad imala.

Poslije je Martin sjeo za stol, izvadio iz džepa običnu dopisnicu koju je kupio na kolodvoru i počeo crtati. Crtao je, naravno, novim bojicama!

Roditelji su se pogledali smješkajući se, a onda su promatrali svojega sina. On je crtao nekog mladog čovjeka kojemu su na leđima iz kaputa rasla dva velika krila kao u anđela. Taj neobični čovjek spuštao se lebdeći iz oblaka. A dolje, na zemlji, stajao je dječak kojemu su iz očiju kapale krupne suze. Čovjek s krilima držao je u rukama debeli novčanik i pružao ga dječaku.

Martin se nagnuo unatrag, stisnuo oči poput pravog stručnjaka, razmišljao "trenutak, a onda nastavio slikati, dodajući slici nove pojedinosti. Naslikao je najprije mnogo, mnogo snježnih pahuljica, a u pozadini vlak, kojemu je na lokomotivi raslo okićeno božićno drveće. Pokraj vlaka stajao je upravitelj željezničke postaje, dajući podignutom rukom znak za polazak. Ispod toga dječak je blok-slovima napisao: "Božićni anđeo imenom Bökh."

Na poleđini dopisnice napisali su roditelji nekoliko redaka.

"Poštovani gospodine doktore", napisala je gospođa Thaler. "Naš dječak doista je imao pravo kad Vas je nacrtao kao anđela. Ja ne znam slikati. Mogu Vam zahvaliti samo riječima. Mnogo, mnogo Vam hvala za živi božićni poklon koji ste nam darovali. Vi ste dobar čovjek. Zaslužujete da svi Vaši učenici postanu dobri ljudi! To Vam želi Vaša vječno zahvalna Margareta Thaler."

Otac je gundao:

– Pa meni nisi uopće ostavila mjesta.

I doista, mogao je dodati još samo svoje ime. Na kraju je Martin napisao adresu.

Onda su odjenuli kapute i zajedno otišli na željeznički kolodvor. Tamo su ubacili dopisnicu u poštanski sandučić koji se prazni i noću, tako da je Justus sigurno dobije na prvi dan blagdana. Zatim su polako krenuli kući. Dječak je išao u sredini, držeći roditelje ispod ruke.

Bila je to predivna šetnja! Nebo je svjetlucalo kao neka beskrajno velika draguljarnica. Snijeg je prestao padati. A u svim kućama blistala su božićna drvca.

Martin zaslade i pokaza gore prema nebu.

– Svjetlost zvijezda koju mi sad gledamo – reče on – stara je već mnogo, mnogo tisućljeća. Toliko treba zrakama svjetlosti da stignu do naših očiju. Možda su se mnoge od tih zvijezda ugasile još prije Kristova rođenja, ali njihova svjetlost još putuje. I tako još sjaje za nas, iako su se u stvarnosti već odavno ohladile i potamnjele.

– Aha – reče otac. I majka se također čudila. Onda krenuše dalje. Snijeg im je škripao pod nogama. Martin je čvrsto stisnuo majčinu i očevu ruku. Bio je sretan.

Dok su stajali pred kućom i otac otključavao vrata, Martin je još jednom pogledao gore u nebo. I upravo u tom trenutku otkinu se jedna zvijezda padalica iz noćne tame i tiho kliznu preko neba, dolje prema obzorju.

Dječak pomisli: "Sad mogu nešto zaželjeti!" I dok je očima pratio let zvijezde padalice, brzo je mislio: "Želim svojoj majci i ocu, Justusu i Nepušaču, Johnnyju i Macu i Uliju i Sebastianu mnogo, mnogo sreće u životu! A to želim i sebi!"

Bila je to, doduše, prilično duga želja. No unatoč tome, opravdano se moglo očekivati da će se ispuniti. Martin, naime, dok je zvijezda, padala, nije izgovorio nijednu riječ.

A to je, kao što je poznato, u takvoj prilici najvažnije.

POGOVOR

SADRŽAJ: AUTOBUSI I TRAMVAJI; TUŽNA SJEĆANJA NA GOTTFRIEDA, DANJE PAUNČE, I NA TELE IMENOM EDUARD; SUSRET S JOHNNYJEM TROTZOM I NJEGOVIKAPETANOM; MNOGO POZDRAVA JUSTUSU I NEPUŠAČU; I KRAJ KNJIGE.

Tako. Sad sam vam ispričao svoju božićnu priču! Sjećate li se da sam sjedio, na velikoj livadi kad sam je počeo pisati? Na drvenoj klupici, za malim rasklimanim stolom? A kad bi mi postalo prevruće, gledao sam gore prema izbrazdanim liticama i snijegom prekrivenim provalijama

Zugspitza. Vrijeme prolazi, "kao da mi odliječemo".

Dok pišem ovaj pogovor, opet sam u Berlinu. Ovdje, naime, imam mali stan. U jednoj kući u vrtu, u koju se ulazi preko četiri stube. Nedavno mi je došla majka u posjet i moram biti kod kuće točno u vrijeme ručka. Danas imamo makarone sa šunkom. To je jedno od mojih najmilijih jela.

Upravo sjedim pred jednom kavanom na Kurfürstendamm (Kurfürstendamm)⁵. Stigla je jesen. Kad puhne vjetar, žuto i smeđe lišće pada na pločnik.

Kamo li je odletio onaj šareni leptir po imenu Gottfried, koji me, tijekom pet tjedana, posjećivao gotovo svako popodne? Leptiri ne žive dugo. Gottfried je zacijelo uginuo. Bio je tako prijazan, privržen leptir. Neka počiva u miru!

A što li sad radi ono ljupko smeđe tele koje je svake večeri dolazilo po mene na veliku livadu i pratilo me sve do hotela dolje uz jezero? Je li već izraslo u vola? Ili su od njega napravili teleće odreske? Ah, Eduard mi je bio tako simpatičan! Kad bi sad dokaskao preko Kurfürstendamma, zastao pred mojim pletenim stolcem, povjerljivo me pogledao i gurnuo me svojim malim rogovima – počeo bih klicati od radosti. I sigurno bih ga zauvijek uzeo k sebi. Možda bi mogao živjeti na mojem balkonu. Hranio bih ga morskom travom iz starih jastuka. A navečer bih išao s njim u šetnju u Grunewald⁶...

No ovuda, gdje sad sjedim, ne prolazi nijedno tele. U najboljem slučaju, katkada, nekoliko ovaca ili nosorog.

Tramvaji zvone. Autobusi prolaze brundajući i škripeći. Automobili trube kao ludi. Svima se žuri. Tako je to. Opet sam u velegradu.

U podnožju Zugspitza mirisalo je poljsko cvijeće. Ovdje smrde automobilske gume i benzin. Pa ipak: bile to jele ili tvornički dimnjaci, neboderi ili brda prekrivena vječnim snijegom, bila to žitna polja ili postaja podzemne željeznice, paučina babljeg ljeta ili telefonske žice, prepune kinodvorane ili zelena planinska jezera, bio to grad ili selo – ja volim jedno i drugo. I jedno i drugo zaslužuje našu ljubav. Što bi značilo jedno bez drugoga?

Prije nego što završim moram vam još ispričati o jednom susretu što sam ga maloprije doživio. Među mnogim ljudima koji su prolazili pored mene bio je i jedan časnik trgovačke mornarice. Postariji gospodin u lijepoj plavoj odori, sa zlatnim obrubnim vrpcama i zvjezdicama. A pored njega išao je dječak s đlačkom kapom na glavi. Nije moglo biti zabune: bili su to Jonathan Trotz i kapetan.

– Johnny! – viknuh.

Dječak se okrenu. Kapetan zaslade. Krenuh prema njima i naklonih se kapetanu.

– Ti si Johnny Trotz iz Gimnazije Johanna Sigismunda u

Kirchbergu, zar ne? – rekoh dječaku.

– Da – odvrati on.

– To me raduje – rekoh ja. – A vi ste kapetan koji se o Johnnyju brine poput oca? – upitah gospodina u mornaričkoj odori.

On ljubazno kimnu glavom i pružismo jedan drugome ruku.

– Ja sam, naime, napisao knjigu o vama – rekoh gimnazijalcu. – I to o neobičnim događajima što ste ih doživjeli prije dvije godine, oko Božića. Sad si ti, doduše, već učenik sedmog razreda, i zapravo bih te trebao oslovljavati s "vi". Ali neću to učiniti. A ni ti ne bi to od mene tražio. Sjećaš li se još onog vremena kad su učenici realke spalili vaše bilježnice s diktatima u Egerlandovom podrumu?

– Sjećam se toga jako dobro – odgovori Johnny. – I o tome ste pisali?

Klimnuh potvrdno glavom.

– I o skoku s padobranom, kad je Uli nastradao.

– I to znate? – upita on iznenađeno.

– Dakako – rekoh. – To i još mnogo toga. Kako ste svi vi? Jede li Matthias još uvijek tako mnogo?

– On ne jede – reče Johnnv. – On ždere! A dva puta na tjedan odlazi na tečaj boksanja u jednu sportsku školu.

– Sjajno! A što radi Sebastian?

– Trenutačno ga zaokuplja kemija. Čita užasno teške knjige o teoriji elektrona i o kinetičkoj teoriji plinova, o kvantnoj teoriji i sličnim stvarima. Želi postati znanstvenik i otkriti što je u atomima.

– A što radi tvoj prijatelj?

– Martin je još uvijek najbolji učenik u razredu. I još uvijek se razbjesni kad je netko nepravedan. A preostalo vrijeme slika. I to sigurno znate. Slike su mu vrlo lijepe. Jedan profesor s likovne akademije napisao mu je da mora postati slikar. A Martinov otac je opet našao posao.

– To me iskreno raduje – rekoh. – A Uli?

– Uli je čudan momak – reče Johnny. – Još uvijek je najmanji u razredu. No posve je drukčiji nego prije. Matthias je potpuno pod njegovim utjecajem. A gotovo i svi ostali. Uli je, doduše, ostao malen, ali u njemu se krije snaga kojoj se nitko ne može oduprijeti. Uli to uopće ne želi. No, ako nekoga samo pogleda, taj je gotov.

– On je tada, prije dvije godine, svladao samoga sebe – reče kapetan zamišljeno. – A onda je sve ostalo sitnica.

– Vjerojatno je tako. – Okrenuh se opet Johnnyju. – A ti, pišeš li još pjesme?

Kapetan se nasmiješi.

– Da, piše priče i drame i pjesme. Možda bi vam mogao jedanput nešto poslati, da procijenite koliko vrijedi to što piše. Hoćete li to učiniti?

– Svakako – rekoh ja. – Ali ja mogu procijeniti samo radove, ne i

talent. Mogu samo reći znaš li pisati, a ne hoćeš li jednoga dana postati pisac. To će se vidjeti tek kasnije.

– Čekat ću – reče Johnny tiho. Sjajan dječak, pomislih. Onda rekoh:

– Kad se vratiš u Kirchberg, pozdravi osobito Justusa i Nepušača!

– Zar i njih poznajete? – upita začuđeno Jonathan Trotz. – A od koga, molim, da im izručim pozdrave?

– Od njihovog prijatelja iz Berlina – rekoh. – Oni će već znati o kome je riječ. Pozdravi i dječake!

– Vrlo rado. Prenijet ću pozdrave. A vi ćete nam poslati knjigu kad bude tiskana, zar ne?

– Poslat ću je doktoru Bökhu – rekoh ja. – A ako on ocijeni da je to ispravno, može vam je dati. Inače samo Martinu Thaleru.

Zatim pružismo jedan drugome ruku na rastanku. Kapetan i njegov štićenik produžiše svojim putem. Johnny se još jedanput okrenuo i mahnuo rukom.

A sad ću se autobusom brzo odvesti kući. Inače će se makaroni ohladiti.

Moja majka će se uistinu iznenaditi kad joj ispričam da sam sreo Johnnyja Trotza i njegovog kapetana!

BILJEŠKA O AUTORU

Njemački književnik Erich Kästner rođen je 23. veljače 1899. godine u Dresdenu. Otac mu je bio sedlar, a majka frizerka. Erich je želio biti učitelj. Studirao je germanistiku i romanistiku u Leipzigu i Berlinu, a 1925. godine doktorirao iz filozofije.

Bavio se novinarstvom, a potom se sasvim posvetio književnom radu kao liričar, dramatičar, esejist, romanopisac i filmski scenarist. Slabo je bio poznat izvan njemačkoga govornog područja sve dok nije počeo pisati za djecu. Knjige za djecu učinile su ga svjetski poznatim i voljenim. Za takvu Kästnerovu orijentaciju zaslužna je Edith Jacobson, vlasnica izdavačkog poduzeća koje je objavljivalo knjige za mlade. Ona mu je sugerirala da napiše knjigu za djecu i tako se 1928. godine rodio prvi Kästnerov dječji roman *Emil i detektivi*. Svojim romanima Kästner je skrenuo dječju literaturu novim smjerom. Napustio je svijet čudesa s vilama, vješticama i čarobnjacima i razvio uzbudljive događaje suvremene stvarnosti u kojoj su realistična djeca glavni akteri. Dječji likovi u njegovim djelima izuzetno su poduzetni i samostalni. Emil iz prvog romana postat će prototipom svih kasnijih Kästnerovih junaka. Dječak plemenit, ali ima i nekih tipičnih dječjih mana, vedar, nikad ne posustaje pred zaprekama, nego se odlučno bori za svoje pravo. U pogovoru drugom dječjem romanu *Tonček i Točkica* Kästner je napisao:

Mogla bi reći djeca koja su čitala moju prvu knjigu *Emil i detektivi*: "Dragi gospodine, vaš je Tonček upravo onakav dječak kao i vaš Emil. Zašto niste dakle u novoj knjizi opisali dječaka koji bi bio posve drukčiji?" (...)

Pripovijedao sam o Tončeku, iako je tako sličan Emilu Tischbeinu, zato što mislim: o takvima se nismo nikada dosta napripovijedali, Emila i Tončeka nikada nema dosta!

Možda ćete odlučiti da budete kao oni? Zavoljevši ih, možda ćete postati jednako marljivi, valjani, jednako hrabri i čestiti?

Bila bi mi to najljepša nagrada. Jer će Emil i Tonček i svi slični njima postati jednom vrlo čestiti ljudi. Ljudi, kakvih trebamo.

Nakon *Emila i detektiva i Tončeka i Točkice* slijedio je roman *Leteći razred* sa zanimljivim društvenom dječaka iz petog razreda u jednom internatu u Njemačkoj. "Leteći razred" naziv je igrokaza koji dječaci pripremaju za Božić. Internat postaje pozornicom zanimljivih zbivanja, a u njemu susrećemo mnogo "Emila" i "Tončeka". Tu je Johnny, dječak bez roditelja, uvijek gladan Matthias, plašljivi Uli, najbolji učenik petoga razreda Martin, Sebastian i drugi. Svi oni nemaju baš naglašeno sretno djetinjstvo, ali pisac jasno poučava mlade čitatelje: Naučite nesreći čvrsto pogledati u oči. Nemojte se uplašiti ako nešto krene naopako. Ne klonite ako vas zadesi nesreća. Budite hrabri! Morate naučiti biti čvrsti!

Dječaci dolaze u sukobe sa starijim đacima, naročito maturantima, ali još u žešće sukobe s učenicima druge škole pa se razvija pravi mali rat među njima. U takvim sukobima dječaci očvršćuju i uče. Hrabro se bore za ono što je po njihovu uvjerenju pravo. Zanimljiv je odnos učenika i profesora. Odgojitelja koji ima najviše razumijevanja za njihove velike i male probleme nazivaju Justus (lat. pravedan). Zato je jedno izdanje ovoga romana u Hrvatskoj i nosilo naslov Hrabri razred profesora Justusa.

Roman je prava poezija prijateljstva. Njime treperi duh humanosti, topline i razumijevanja. Osjećaju se iskrene piščeve simpatije za one kojima je teško. Svi su Kästnerovi romani oplemenjeni jasnim humanističkim porukama pa su nenametljivo vaspitni, a u ovom je romanu doza poučavanja uočljivo naglašenija. No roman je zanimljiv jer i ovdje Kästnerov način pisanja ocrtava jednostavno, duhovito pripovijedanje s mnoštvom životnih, šaljivih dijaloga, a u prvom planu je uvijek akcija, čime postiže dinamično, živo, napeto kazivanje kakvo je najprivlačnije i današnjoj djeci.

Kästner je za djecu napisao još i ova djela: *Emil i tri blizanca*, *Blizanke*, *Čovječuljak*, *Čovječuljak i Malena*, *35. maj*, *Konferencija životinja* i *Don Quijote*.

Godine 1933. nacisti su javno spalili Kästnerova djela, ali on je, za razliku od mnogih njemačkih umjetnika tog vremena, ostao živjeti u

Njemačkoj. Umro je 29. srpnja 1974. godine u Münchenu.

dr. Dubravka Težak